

Jaana Calenius ja Jenni Kivinen

Asiakasperheiden hyvinvoinnin muutos lasten- suojelun perhetyön prosessissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi Ylempi AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

12.12.2015

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Jaana Calenius ja Jenni Kivinen Asiakasperheiden hyvinvoinnin muutos lastensuojelun perhetyön prosessissa 108 sivua + 4 liitettä 12.12.2015
Tutkinto	Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaaja	Yliopettaja Sirkka Rousu
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön asiakasprosessien vaikuttavuutta asiakasperheiden hyvinvoinnin muutoksessa. Vaikuttavuuden ja tavoitteissa onnistumisen lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttivat asiakkaiden tavoitteiden saavuttamiseen, missä tavoitteissa ei onnistuttu ja miksi. Opinnäytetyön aihe nousi Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön perustehtävän kehittämistarpeesta ja tarpeesta perhetyön vaikutusten arvioimiseen.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettiin aineisto- ja menetelmätriangulaatiota. Tutkimusaineistona olivat tukiyksikön perhetyöntekijöiden kirjalliset itsearvioinnit päätyneiden asiakkuuksien asiakasprosesseista, autenttisessa asiakastilanteessa asiakkailta saatu palaute perhetyöstä ja Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden kehittämistiimi. Aineistot analysoitiin käyttäen sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä.</p> <p>Aineiston perusteella asiakasperheet on jaettu perhemuodoittain neljään ryhmään, joiden kautta tuloksia tarkastellaan työssä lähemmin. Asiakasperheiden muutosprosessissa asetetut tavoitteet saavutetaan pääsääntöisesti hyvin. Asiakkailta saadun palautteen avulla kyettiin muodostamaan käsitys siitä, mitä konkreettisia muutoksia asiakkaiden elämässä oli perhetyön tuen avulla tapahtunut ja mitkä tekijät olivat muutosta edistävinä tai estävinä.</p> <p>Johtopäätöksinä voidaan sanoa lastensuojelun perhetyön olevan vaikuttava työmuoto asiakasperheiden elämänhallinnan tukemiseksi. Asiakasperheiden kanssa työskentelyssä olennaisina vaikuttavuuden elementteinä olivat asiakkaan tarpeista lähtevät tavoitteet, perheenjäsenten oma motivaatio ja avoimuus sekä luottamus asiakassuhteessa. Konkreettiset muutokset asiakkaiden elämässä liittyivät vuorovaikutukseen, arjen rakenteisiin ja sen sisäiseen hallintaan, vanhemmuuden vahvistumiseen, koulunkäynnin ja harrastuksen mahdollistumiseen sekä taloudellisten ja muiden elämänhallinnallisten asioiden oppimiseen.</p>	
Avainsanat	Vaikuttavuus, lastensuojelu, perhetyö, hyvinvointi, muutos

Author(s) Title Number of Pages Date	Jaana Calenius and Jenni Kivinen Change in the family`s wellbeing in a child protection unit`s family work process 108 pages + 4 appendices 12 December 2015
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Sirkka Rousu, Principal Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to evaluate the effectiveness of family work in child protection. The subject was chosen because there was a need to develop the core functions of City of Vantaa`s child protection unit and evaluate their effectiveness and impact.</p> <p>The thesis applies both quantitative and qualitative methods by triangulation. The source material consists of family support workers` customer case self-evaluation documents, customers` feedback conversation recordings. In addition, a development workshop was run for the family support workers and material was gathered from the workshop. The recordings were analysed by using content analysis techniques. The material was collected between spring 2015 and autumn 2015.</p> <p>The customers were divided into four groups based on the source material and the results were arranged according to these four groups. Feedback from the customers helped to create an insight into what tangible impacts family support work had on the customers` lives and what factors promoted change.</p> <p>In conclusion, the results indicate that family work is an effective method in supporting customers` life management skills. Key impact elements are customer-focused goals, family members` own motivation, and openness and mutual trust in customer relationship. Concrete changes in customers` lives were better interaction between family members, better structuring of daily life, strengthening of parenthood, better support for school and hobbies, and learning financial and other crucial life skills.</p>	
Keywords	effectiveness, child protection, family work, change of the wellbeing

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Perhe	4
2.1	Perheen monimuotoisuus	4
2.2	Perheen systeemisyy	5
3	Perheiden hyvinvointi	6
3.1	Hyvinvoinnin monimutkainen määrittely	7
3.2	Perheen hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät	8
4	Lastensuojelu	12
4.1	Lastensuojelun asiakasperheet ja asiakkuus	13
4.2	Lastensuojelun tukitoimet	15
5	Lastensuojelun avohuollon perhetyö	16
5.1	Perhetyön asiakkuus	19
5.2	Vantaan lastensuojelun tukiyksikön kuvaus	20
5.3	Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön prosessi	22
6	Hyvinvoinnin muutos	24
6.1	Muutos käsitteenä	24
6.2	Muutos ja systeemisyy perhetyön prosessissa	26
6.3	Muutoksen edellytykset	27
7	Onnistuminen perhetyössä	28
7.1	Onnistumisen edellytyksiä ja vaikuttavuuden ehtoja	29
7.2	Tutkimuksellinen tieto perhetyön vaikuttavuudesta	31
8	Vaikuttavuuden arviointi	34
9	Opinnäytetyön aiheen taustakuvaus	37
10	Tutkimustehtävä	39
11	Opinnäytetyön toteuttaminen	40
11.1	Arviointitutkimus	40
11.2	Tutkimukselliset menetelmät ja aineistonkeruu	40

11.2.1	Asiakascaset	41
11.2.2	Havainnointi ja palautekeskustelut	42
11.2.3	Perhetyöntekijöiden kehittämistiimi	43
11.3	Aineiston analysointi	44
11.3.1	Numeroista kaavioiksi	44
11.3.2	Konkreettisten muutosten aukikirjoittaminen	45
12	Tulokset	47
12.1	Asiakasperheiden rakenne	47
12.2	Asiakasperheiden lasten lukumäärä	48
12.3	Asiakasperheiden lasten ikäjakauma	51
12.4	Lastensuojelun perhetyötä edeltäneet tukitoimet / palvelut	54
12.5	Lastensuojelun perhetyöhön tulokset	59
12.6	Tavoitteet ja niiden saavuttaminen	64
12.7	Muutokseen vaikuttaneet tekijät	70
12.8	Asiakasperheiden tavoitteet, joihin ei työskentelyllä ole saatu muutosta	75
12.9	Muutoksen esteet ja hidasteet	79
12.10	Konkreettiset asiakasperheestä nousseet muutokset	80
12.11	Kehittämistiimi	85
12.12	Yhteenveto	87
13	Johtopäätökset	90
13.1	Asiakasperheiden taustatekijät	90
13.2	Asiakasperheisiin kohdentuneet huolenaiheet ja asiakkuuteen tulokset	92
13.3	Tavoitteista konkretiaan	93
13.4	Muutosta edistävät ja estävät tekijät	95
13.5	Mihin ongelmiin ei kyetä vastaamaan	97
13.6	Kehittäminen osana vaikuttavuutta	98
14	Pohdinta	99
	Lähteet	103

Liitteet

Liite 1. Asiakascase-lomake

Liite 2. Tiedonkeruulomake

Liite 3. Saatekirje ja suostumuslomake

Liite 4. Palautekeskustelujen ja asiakascasien sisällönanalyysi

1 Johdanto

Viime aikoina yhteiskunnassa tapahtunut kehitys on väistämättä vaikuttanut perheiden asemaan, lasten ja nuorten kasvuolosuhteisiin ja yhteistuloksellisesti yleiseen hyvinvointiin. Lasten hyvinvoinnin vaihtelevuus johtuu lasten erilaisista ominaisuuksista ja edellytyksistä hyvään elämään. Hyvinvoinnin vaihtelevuuteen vaikuttavat osittain myös eroavuudet lasten perhesuhteissa. Lapsen kehityksen turvaamisessa hankaloittavana asiana voidaan nähdä perheen ja lapsen yhteys. Erityisiä vaatimuksia palveluille ja interventioille aiheuttaa lapsen elämän sidoksisuus vanhemman elämään. Sidoksisuuden johdosta vanhemman hyvinvointi tai pahoinvointi heijastuu lapsen hyvinvointiin tai pahoinvointiin. (Sipilä - Österbacka 2013: 14.)

Hyvinvoinnin tukeminen ja osallisuutta edistävä hyvinvointipalvelujärjestelmä edellyttää kykyä vastata yksilöllisiin tarpeisiin ja myös asiakkaiden ja työntekijöiden osallisuutta. Ihmisten hyvinvointi tulisi nähdä ensisijaisena hyvinvointipalvelujen arviointikohteena. Ongelmallisena nykyisessä palvelujärjestelmässä on palvelujen antaminen tiettyjen kriteerien täyttymisen jälkeen, jolloin saatetaan sivuuttaa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tavoittelu ja yksilön kokemus hyvinvointitarpeestaan. (Aaltio 2013: 5, 20, 75-77.)

Lastensuojelun asiakasperheillä on tavallisesti moninaista tarvetta erityiselle tuelle ja lasten kasvuoloissa on olemassa erilaisia riskitekijöitä, jotka heikentävät olennaisesti kasvuolosuhteiden turvallisuutta. Yksittäisistä lastensuojelun asiakkuuteen johtaneista syistä näyttäytyvät perheenjäsenen päihteidenkäyttö, vanhempien puutteelliset kasvatustaidot ja käsitykset uhkatekijöistä, jotka vaarantavat lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen muodostuvan näkyvimmiksi taustatekijöiksi asiakkuudelle. (Taskinen 2007: 7.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on viimeisten vuosien aikana kehittynyt yhä enemmän lastensuojelun korjaavaan ja kuntouttavaan suuntaan. Asiakkaina on aiempaa vähemmän perheitä, joissa työn painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä. Kohderyhmänä perhetyön asiakkaat eivät eroa muista lastensuojelun asiakkaista. Lastensuojelun perhetyö on aina interventio perheen yksityisyyteen ja sisältää tuen lisäksi kontrollin elementtejä. (Myllärniemi 2007: 125.) Perheeseen kohdistuvia lastensuojelun interventioita ei voida tarkastella irrotettuna yhteiskunnan kehityksestä ja yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista, koska kehitys ja muutokset heijastuvat sekä perheiden

elämään että olemassa olevaan palvelujärjestelmään monella tavalla (Korkiakoski 2005: 21).

Lastensuojelussa ovat viime aikoina näkyneet yhteiskunnallisen kehityksen suunta, ihmisten yleinen turvattomuuden tunne ja elämänhallinnan tunteen kadottaminen asiakasmäärien kasvuna ja perheiden lisääntyneinä palveluiden tarpeina. Muutos asiakasmäärissä ja palvelujen tarpeessa näkyvät lastensuojelun avohuollon palveluissa haasteena kehittää uusia palvelumuotoja, työmenetelmiä ja tarkastella olemassa olevien palvelujen toimivuutta (Sipilä - Österbacka 2013: 14).

Jokaisessa lastensuojelun asiakaspalvelutilanteessa syntyy välittömiä vaikutuksia. Osa vaikutuksista voi näkyä myöhemmin erilaisten välitulosten kautta (Rousu 2007: 157). Lastensuojelun perhetyössä nähdään asiakasvaikuttavuutta syntyvän koko ajan päivittäisessä asiakastyössä. Pääosin tämä tieto jää nykyisin hyödyntämättä jäaden työntekijän omaksi tiedoksi. Tiedon jakaminen työyhteisössä, reflektointi ja saadun tiedon hyödyntäminen kehittämistyössä asiakasprosesseissa tulisi nähdä ensiarvoisena. Tärkeitä kysymyksiä arvioitaessa vaikutuksia on, kuinka ihmisten hyvinvoinnin edistämisessä on onnistuttu, miten hyvinvointi on muuttunut työskentelyprosessissa ja minkä verran muutokseen on vaikuttanut interventio. (Paasio 2006: 98, 101.)

Lastensuojelun valtakunnalliseksi tavoitteeksi on asetettu monipuolinen ja jatkuva arviointi sekä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuus lastensuojeluasiassa. Lisäksi organisaatioiden tulee arvioida laatua kokonaisvaltaisesti. Laadun arvioinnissa tulee tarkastella toimintaa ja tuloksia ja niiden välistä yhteyttä. Vantaan lastensuojelun tuloskorttiin on strategiseksi tavoitteeksi vuosille 2014 - 2016 asetettu vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Tämä edellyttää kaikkia lastensuojelun toimijoita kiinnittämään huomiota työn vaikuttavuuteen ja sen arviointiin. Vantaan kaupungin strategia ja valtakunnalliset lastensuojelun laatusuositukset ovat ohjaamassa Vantaan lastensuojelun tukiyksikön toiminnan ja palvelujen kehittämistä.

Opinnäytetyön aihe on noussut Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön perustehtävän kehittämistarpeesta ja tarpeesta perhetyön vaikutusten arvioimiseen. Opinnäytetyön avulla saatava tieto perhetyön vahvuuksista ja kehittämiskohteista ja niiden pohjalta tehtävät johtopäätökset omalta osaltaan auttavat perhetyölle asetettujen tavoitteiden ja vaikutusten saavuttamisessa ja ovat kehittämistyön tukena. Tavoitteissa onnistumisen lisäksi opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita selvittämään, millaisilla mene-

telmillä asiakkaiden tavoitteissa on onnistuttu, missä tavoitteessa ei ole onnistuttu ja miksi. Perhetyön vaikutusten arvioinnissa oleellista on, miten perhetyön vaikutusta saadaan esille ja mitkä tekijät vaikuttavat asiakasprosessissa. Perhetyöntekijöiden ja asiakkaiden arvioidessa perhetyön prosessia voidaan saada tietoa palvelun laadusta. Keskeistä opinnäytetyössä on perhetyön intervention vaikutusten selvittäminen asiakasperheiden hyvinvoinnin muutoksessa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa perhetyön vaikuttavuudesta sekä yhteistyössä Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden ja perhetyön asiakkaiden kanssa kehittää perhetyön toimintaprosessia.

Opinnäytetyössä käytetään aineisto- ja menetelmätriangulaatiota. Tutkimusaineistona opinnäytetyössä ovat Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden kirjalliset itsearvioinnit päättäneiden asiakkuuksien asiakasprosesseista, autenttisessa asiakastilanteessa asiakkailta saatu palaute perhetyöstä, asiakastilanteessa tehdyt havainnoinnit sekä Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden kehittämistyöpaja. Aineistot analysoidaan käyttäen määrällisiä ja laadullisia menetelmiä.

Opinnäytetyössä tarkastellaan perhetyöntekijöiden ja asiakkaan osallistavan aineistonkeruuprosessin avulla perhetyön vaikuttavuuden arvioimista. Mikäli aineistonkeruu ja vaikuttavuustietojen analysointi osoittautuvat toimivaksi prosessiksi, olisi mahdollista saada tukiyksikön perhetyöhön käyttöön perhetyön asiakasprosessin arviointimalli. Arviointimalli toimisi myös perhetyön kehittämisen välineenä.

2 Perhe

Opinnäytetyön viitekehys pohjautuu systeemiteoreettiseen näkemykseen, jossa perhe nähdään systeemisestä kokonaisuutena. Tässä systeemisessä kokonaisuudessa ympäristöllä ja ihmissuhteilla oma vaikutuksensa. Perheessä sen jäsenten suhteet ovat yhteydessä toisiinsa.

2.1 Perheen monimuotoisuus

Perherakenteet ovat olleet viimeisten vuosikymmenien aikana muutoksessa. Perheiden elämä on muuttunut, jonka myötä perheen määrittelystä on tullut vaikeaa ja haasteellista. Perheen määrittelyssä on eroavuutta tilastollisen määrittelyn, tunnustuksellisen määrittelyn sekä yksilöllisen määrittelyn kesken. Perheen määrittely näyttäytyisi myös olevan ajassa elävä ja uudelleenmuotoutuva.

Perheiden tilastollisessa luokittelussa on olemassa tarkat määrittelyt. Perheet luokitellaan tilastokeskuksen mukaan lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avio- ja avopareihin, rekisteröityihin mies- ja naispareihin sekä yhden vanhemman perheisiin. Avoparien kohdalla perheeksi määrittely päätellään yhdessä asumisen perusteella. (Tilastokeskus 2014.) Perinteinen ydinperhe koostuu avio- tai avoparista sekä heidän yhteisistä lapsistaan. Yksinhuoltajaperheiksi kutsutaan perheitä, joissa on toinen vanhempi ja lapset. Perhettä, joka muodostuu puolisoiden lisäksi aiempien liittojen lapsista sekä mahdollisista yhteisistä lapsista, kutsutaan uusperheelliseksi. (Väestöliitto n.d.) Lisäksi on perheitä, joihin on adoptoitu tai sijoitettu lapsi, jolloin kumpikaan perheen vanhemmista ei ole biologinen vanhempi.

Väestöliiton perhebarometrin mukaan perhe määrittyy edelleen lasten, parisuhteen ja sukulaisuussuhteen kautta. Suurin osa mieltää avioparin ja lapset perheeksi, mutta myös muiden perhemuotojen, kuten avoliitto ja samaa sukupuolta olevien tunnustaminen on kasvanut. Perhe tuntuu kuitenkin pääosin muodostuvan lasten ja sukulaisuussuhteiden ympärille. (Paajanen 2007: 28-29.)

Perheet ovat ajan saatossa monimuotoistuneet ns. perinteisistä perhemuodoista. Nämä perhemuodot määritellään perheeksi tunnustuksellisen määrittelyn kautta sateenkaariperheiksi. Sateenkaariperheiden kirjo on laaja ja perheet ovat hyvinkin erilaisia keskenään. Yhteisenä tekijänä sateenkaariperheissä on perheen rakentuminen muun

kuin heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille. Tässä tunnustuksellisessa perherakenteessa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. (Vilén ym. 2010: 16.)

Apilaperheeksi kutsutaan perhettä, jossa lapsi tai lapset ovat kahden eri perheyksikön yhteisiä lapsia. Apilaperheissä sosiaalisia vanhempia voi olla useampia, mutta vain kaksi heistä voi olla laillisia vanhempia. Polyperhe tai polyamorinen perhe muodostuu jäsenistä, jotka jakavat lapsen tai lasten vanhemmuuden keskenään. Tämä perhemuoto erottuu apilaperheistä siinä, että perhe ei muodostu perheyksiköistä, joiden välillä vanhemmuus jakaantuu. Sateenkaariuusperhe on muodostunut nykyiseksi perheeksi vasta jonkun lapsen syntymän jälkeen. Tässä perhemuodossa lapsen alkuperäisessä perheessä tai jossain uusista perhekuvioista joko yksi tai useampi kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Transvanhemman /vanhempien perheessä yksi tai useampi vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön. Ystäväperheessä vanhemmuuden jakavat kaksi tai useampi ihminen, jotka ovat keskenään ystävyssuhteessa, esimerkiksi seksuaaliseen vähemmistöön kuuluva nainen tai mies tai ystävät, jotka asuvat yhteisössä. (Sateenkaariperheet 2015.)

Monikulttuurisen perheen muodostavat sellaiset perheet, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia tai toinen vanhempi on kantaväestöön kuuluva ja toinen ulkomaalainen (Vilén ym. 2010: 19).

Perheiden yksilöllisessä määrittelyssä jokainen yksilö määrittelee itse perheessä. Perheen määrittelystä onkin tullut hyvin henkilökohtainen asia Tästä johtuen samaan perheeseen kuuluvilla voi olla erilainen käsitys ja määrittely perheestä ja erilaisia käsityksiä siitä, mitä perhe heille kussakin elämäntilanteessa tarkoittaa. (Paajanen 2007: 84.) Perheiden monimuotoistuminen myötä syntyy uudenlaisia sidoksia perhesuhteissa, jotka vaikuttavat perheiden elämään. Tästä johtuen yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettu keskiöön huoli lasten hyvinvoinnista muuttuvien olosuhteiden keskellä.

2.2 Perheen systeemisyyden

Perheen systeemi syntyy vuorovaikutuksesta tietyissä tilanteissa tiettyjen ihmisten läsnä ollessa. Luonteeltaan systeemi on muuttuva ja uutta luova. Systeemeissä voidaan saada aikaan muutoksia tilan, paikan ja ajankohdan vaihtelulla. Toiminnassaan systeemit pyrkivät pääsemään tasapainoon. Perhesysteemien sisällä on toimintatapoja, jotka lisäävät tai häiritsevät tasapainoa. Perhe pyrkii säilyttämään sisäisen ja ulkoisen

tasapainonsa homeostaattisen eli tasapainottavan toiminnan avulla. Homeostaattinen toiminta voidaan nähdä perhesysteemin tapana ennallaan pysymisenä, muutoksen vastustamisena tai palaamisena muutostilanteessa alkuperäiseen tilaan. Perheen sisäisen tasapainon ollessa uhattuna, pyrkii perhe järjestelmänä tasapainon palauttamiseen. Perhe voidaankin siis nähdä järjestelmänä, joka korjaa itse itseään. Perheen hyvällä sopeutumiskyvyllä tarkoitetaan sitä, että se pyrkii joustavasti ylläpitämään tasapainoa vakiintuneisuuden ja muutospyrkimysten välillä. Perheen sisäistä tasapainoa muuttavat sekä perheen sisäiset että ulkopuoliset tekijät ja tapahtumat. Selviytyäkseen tulee perheen sopeutua muutosvaatimuksiin. (Rönkkö – Rytönen 2010: 94-95, 109.)

Perheet voivat toimia joko avoimena tai suljettuna systeeminä. Avoimessa systeemissä tiedonkulku systeemin sisällä ja sen ulkopuolisen maailman välillä toteutuu jatkumona. Suhtautuminen muutoksiin on myönteisempää ja niihin sopeudutaan hyvin. Suljetussa systeemissä puolestaan rajojen ylittäminen ei helposti toteudu ja muutoksiin suhtaudutaan vastustavasti. Rajat näiden kahden systeemin välillä eivät ole kuitenkaan selkeitä, vaan ne voivat myös limittyä toisiinsa. (Rönkkö – Rytönen 2010: 96-97.)

Perheen sisällä on useita perheenjäsenistä muodostuneita osa- ja alasysteemejä sekä suhdeverkostoja. Yläsystemit muodostuvat sellaisista suhteista, yhteyksistä ja yhteisöistä, joihin perheillä ja sen jäsenillä on kosketuspintaa. Alasysteemit muodostuvat perheenjäsenten tehtävien perusteella. Tyypillisimpiä alasysteemejä ovat puolisoiden, vanhempien, lasten ja sisarusten systemit. Alasysteemeillä ja niiden toimivuudella on perheen hyvinvointiin tärkeä vaikutus. Perhesysteemin kokonaisuudessa voidaan nähdä kaikkien vaikuttavan kaikkeen. Tämän johdosta ei perhettä eikä sen yksittäisen jäsenen toimintaa, hyvinvointia eikä ongelmia voida tulkita irrallaan perhesysteemin kokonaisuudesta. (Rönkkö – Rytönen 2010: 99-101.)

3 Perheiden hyvinvointi

Hyvinvoinnin tarkka määrittely on vaikeaa, koska hyvinvointi on hyvin moninainen ja on riippuvainen ihmisen omasta hyvinvoinnin kokemuksesta. Perheen systemisyyden johdosta perheissä hyvinvointiin vaikuttavat sekä perheen sisäiset että ulkoiset tekijät. Tässä luvussa tarkastellaan hyvinvoinnin monimutkaista määrittelyä ja perheen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

3.1 Hyvinvoinnin monimutkainen määrittely

Hyvinvointia voidaan lähestyä sekä subjektiivisen että objektiivisen hyvinvoinnin kautta. Subjektiivisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta hyvinvoinnista ja objektiivisella hyvinvoinnilla puolestaan ulkoisten tekijöiden perusteella tehtyä arviointia. (Karisto 1984: 8; Moisio – Karvonen - Simpura - Heikkilä 2008: 14). Näillä hyvinvoinnin osatekijöillä on yhteys toisiinsa. Hyvinvoinnin objektiivisia osatekijöitä ovat esimerkiksi terveys, toimeentulo ja elinolot, subjektiivisia osatekijöitä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus. Näiden hyvinvoinnin osatekijöiden yhteys näkyy siten, että perustarpeet tyydyttävä elintaso on välttämättömän edellytys subjektiiviselle hyvinvoinnille. Toisaalta hyvinvoinnin korkea taso ei objektiivisesti mitattuna kuitenkaan takaa subjektiivista hyvinvointia. (Moisio – Karvonen - Simpura - Heikkilä 2008: 14). Erik Allardtin (1976) mukaan hyvinvoinnissa on tarkasteltava subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin lisäksi myös yksilön toimintavalmiuksia, selviytymisstrategioita ja elämänhallintaa. (Allardt 1976: 35.)

Allardt (1976) määrittelee hyvinvointia tarpeiden pohjalta. Hänen mukaansa hyvinvointia ei voida määritellä toiveiden pohjalta, sillä ne ovat sidoksissa vallitsevaan hetkeen, vaikka niiden päämäärä onkin tulevaisuudessa. Allardt tuo kuitenkin esiin, ettei tarpeiden määrittely ole yksinkertaista. Kaikki tarpeet eivät nimittäin ole hyvinvoinnin kannalta olennaisia tekijöitä, vaikka ne arkikielessä mielletäänkin tarpeiksi. Tämän lisäksi myös arvot määrittelevät hyvinvointia. Allardt tuo esiin neljä yleistä hyvinvoinnin ulottuvuutta. Ensimmäisenä ulottuvuutena ovat onni ja onnellisuus, jotka käsitetään synonyymeiksi toisilleen. Toisena on elintaso, jolla käsitetään ihmisen fysiologiset perustarpeet, kuten lämpö, ruoka ja turvallisuus. Kolmantena ovat yhteisyyssuhteet, joilla tarkoitetaan ihmisten välisiä vuorovaikutuksellisia suhteita. Neljäntenä ulottuvuutena ovat itsensä toteuttamisen muodot, joilla tarkoitetaan itsensä kehittämistä, mutta myös yksilöllistä arvostusta ja kykyä vaikuttaa omaan elämään. (Allardt 1976: 21-22, 33-49.)

Se, että ihmisellä on hyvät elinolot, ei kuitenkaan takaa hyvinvointia. Vaatimattomissakin olosuhteissa voi ihminen kokea olevansa hyvinvoiva ja onnellinen, mikäli hän kokee olevansa terve, nauttii perheestään ja ystävistään sekä kokee saavansa arvostusta yhteisöstään. (Karvonen – Moisio – Simpura 2009: 20.) Myös Haybronin (2013) mukaan perhesuhteet, suhteet ystäviin sekä ympäröivään yhteisöön vaikuttavat olennaisesti ihmisen onnellisuuteen ja hyvinvointiin. Näistä suhteista merkityksellisimmän roo-

lin yksilön hyvinvoinnin kannalta muodostavat läheisimmät ihmissuhteet. (Haybron 2013: 54.)

Hyvinvointi voidaan siis nähdä laaja-alaisena kokonaisuutena, jossa tulee huomioida kaikki osa-alueet. Aaltion (2013) mukaan kokonaisvaltainen hyvinvointi on koko elämänkaaren mittainen prosessi, joka koostuu psyykkisistä, sosiaalisista sekä aineellisista voimavaroista. Nämä voimavarat ovat keskenään riippuvuussuhteessa. Hyvinvoinnin lähtökohtana Aaltio mainitsee osallisuuden ja vapautumisen. Aaltion näkemyksen mukaan osallistuminen merkitsee sitä, että yksilöllä on mahdollisuus osallisuuteen yhteisössä, jossa elää. Vapautuminen puolestaan tarkoittaa mahdollisuutta omiin kriittisiin valintoihin koskien omaa elämää ja elinympäristöään sekä mahdollisuutta toimia tekemiensä valintojen mukaisesti. Jotta osallistuminen mahdollistuisi, edellyttää se fyysistä terveyttä ja autonomiaa. Fyysinen terveys on riippuvainen ulkoisten tekijöiden lisäksi myös ihmisen sisäisistä voimavaroista. Autonomialla puolestaan tarkoitetaan elämänhallinnan saavuttamista sisäisten ja ulkoisten voimavarojen avulla. Aaltio näkee, että autonomian saavuttamisessa edellytyksenä on mielenterveys sekä sosialisointi avulla saavutettu ymmärrys kulttuurista, jossa ihminen elää. Kun yksilö saavuttaa hyvän autonomian, on siitä seurauksena koherenssin tunne eli luottamus siihen, että pärjää maailmassa. Tällöin maailma näyttäytyy ymmärrettävänä ja on toiminnoiltaan riittävän ennustettava. (Aaltio 2013: 78-81.)

Hyvinvointi rakentuu monesta eri tekijästä ja sillä on vaikutusta moneen eri elämänalueeseen. Hyvinvointi on jo itsessään laaja-alainen ja yksilöllinen kokemus. Perheessä jokaisella perheenjäsenellä on siis oma kokemuksensa hyvinvoinnista, joka asettaa omat haasteensa perhekokonaisuuden hyvinvoinnille.

3.2 Perheen hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät

Perheen perustehtävänä on luoda lapselle kasvu ympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus rakentaa käsitys omasta itsestään, mahdollisuuksistaan ja oman elämänsä tarkoituksesta. Lapselle on myös annettava mahdollisuus kasvuun omana persoonanaan. Perheessä jokaisen perheenjäsenen hyvinvointi vaikuttaa muiden perheenjäsenten hyvinvointiin, joten yksittäisen perheenjäsenen hyvinvoinnin merkitys on perheyhteisön kannalta tärkeä. (Mattila 2004: 13-14.) Tutkimusten mukaan lasten hyvinvointiin ja terveyteen on vanhempien hyvinvoinnilla ja perheen olosuhteilla ratkaisevan tärkeä vaikutus (HE 164/2014).

Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat olennaisesti vaikuttaneet perheiden hyvinvointiin. Tarkasteltaessa koko väestöä, Suomessa näyttäisi edelleen olevan korkea elintaso, ja suurimman osan kansalaisista voivan paremmin kuin aiemmin. Kuitenkin on nähtävissä myös muutosten heikentävä vaikutus. Muutokset ovat tuoneet mukanaan haasteita työelämässä ja sen myötä taloudellista epävarmuutta. Näiden lisäksi parisuhdeongelmat, perheiden tukiverkkojen vähentyminen ja muutokset perherakenteissa myös osaltaan heijastuvat perheiden hyvinvointiin. Edellä mainitut tekijät asettavat myös haasteita elämänhallinnalle ja vanhemmuudelle. (Aaltonen 2013: 10–11; Taskinen 2007: 7.)

Elämänhallintaa heikentäviä tekijöitä on etsittävä yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi myös yksilöiden omista sisäisistä ajatus- ja toimintarakenteista, jotka voivat estää autonomista toimintaa ja vahingoittaa heidän hyvinvointiaan (Aaltio 2013: 93). Perheen hyvinvointiin voidaan nähdä vaikuttavan jokaisen perheenjäsenen yksilölliset tekijät, perheen kulttuuriin, vuorovaikutukseen, sosiaalisiin ja taloudellisiin asioihin liittyvät tekijät. Voidaankin ajatella tiivistetysti perheen hyvinvoinnin tekijöiden muodostuvan taloudellisesti vakaasta tilanteesta, läheisistä ja turvallisista ihmissuhteista, lapsikeskeisestä elämäntavasta, perheen avoimesta kommunikaatiosta sekä kyvystä ottaa huomioon kaikkien perheenjäsenten erilaiset tarpeet. Edellä mainittujen lisäksi myös joustavuus ja mukautuvaisuus erilaisissa tilanteissa ovat perheen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. (Broberg 2010: 45-46.)

Edellytyksenä perheen hyvinvoinnille ja toimintavalmiudelle ovat riittävät sisäiset ja ulkoiset voimavarat. Ulkoisten voimavarojen kautta perheet luovat hyvinvoinnilleen materiaaliset puitteet. Materiaalisiin puitteisiin sisältyvät muun muassa perheen taloudelliset resurssit, asuinympäristö sekä vanhempien sosioekonominen asema. (Broberg 2010: 44-46.) Toimeentulon vaikutus lapsiperheiden hyvinvointiin on olennainen tekijä tarkasteltaessa, miten perhe voi. Suurin osa lapsiperheistä Suomessa on keskituloisia. Näyttää kuitenkin siltä, että eri ääripäiden kasvu tulojen suhteen on lisääntymässä. Perherakennetta tarkasteltaessa yksinhuoltajilla ja monilapsisilla perheillä on eniten haasteita taloutensa suhteen sekä kasvanut köyhyysriski. Keskimäärin perheet voivat kuitenkin hyvin ja työllisyysaste on jopa muuhun väestöön verrattuna parempi. (Salmi – Lammi-Taskula – Sauli 2014: 82-102.)

Ulkoisten tekijöiden lisäksi perheen sisäiset prosessit ja dynamiikka ovat yhteydessä perheiden hyvinvointiin. Vanhemmuuteen voidaankin nähdä liittyvän tiiviisti perheen sisäinen vuorovaikutus. Lapsen kasvussa ja kehityksessä merkittäväksi tekijäksi muodostuu vanhempien ja lasten välinen suhde sekä myös vanhempien keskinäinen suhde ja vuorovaikutuksen toimivuus. (Broberg 2010: 47.) Mikäli parisuhde on toimiva, tukee se molempien vanhempien vanhemmuutta ja parisuhteesta koetaan saavan henkistä tukea ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lapsiperheen hyvinvoinnin kannalta tärkeä asia on parisuhteeseen koetun tyytyväisyyden lisäksi puolisoiden keskinäinen työnjako. Pienlapsiperheessä näyttäisi keskinäisen työnjaon jakautuvan epätasaisesti puolisoitten kesken, mutta tasoittuvan lasten tullessa kouluikänsä. Kouluikäisten lasten vanhempien koettu hyvinvointi on kasvanut ja erot työnjaossa puolisoitten välillä tasaantuneet. (Lammi-Taskula – Salmi 2014: 79-80.)

Ulkoisten ja sisäisten voimavarojen yhteys toisiinsa ilmenee siten, että mikäli perheellä on hyvät perheen sisäiset voimavarat, voivat ne olla kompensoimassa ulkoisista voimavaroista johtuvaa negatiivista vaikutusta. Ulkoisia tekijöitä useammin on nähtävissä sisäisten tekijöiden vaikutus perheen toimivuuteen. (Broberg 2010: 46). Hyvin toimivassa perheessä perheen vanhempien ja lasten väliset roolit ovat selkeät. Vanhemmat ovat kykeneväisiä tekemään päätöksiä, sääntöjä ja kantamaan niistä vastuun. Ongelmien ratkaisussa kuunnellaan kaikkien perheenjäsenten mielipiteitä niin, että kaikilla on tunne kuulluksi tulemisesta. Yhdessä toimimisen ja sen myötä vastavuoroisuuden kautta mahdollistuu jokaisen perheenjäsenen panostaminen perheen hyvinvoinnin hyväksi. (Wahlberg 2000:51.) Ongelmien tai puutteiden esiintyminen sisäisissä voimavaroissa heijastuu perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen laatuun, lasten ongelmakäyttäytymiseen ja psykosomaattiseen oireiluun. Myös lasten masennuksen voidaan nähdä johtuvan tästä. (Broberg 2010: 47.)

Lapsiperheissä terveyteen ja toimintakykyyn liittyvät asiat näyttäytyvät positiivisessa valossa. Vanhemmista 57 % kokee elämänlaatunsa hyväksi ja 55 % kokee olevansa onnellinen. Lukujen ollessa muiden aikuisväestöön kuuluvien kohdalla 50 % ja 46 %. Lasten kanssa asuvien perheellisten terveys ja elintavat ovat muuta väestöä paremmat. Myös psyykkinen kuormitus on alhaisempaa. Perhe näyttää suojaavan erilaisia uhkia vastaan. Sosioekonomisella taustalla on kuitenkin oma merkityksensä perheen selviytymiselle. (Kaikkonen ym. 2014: 152-163.) Välttämättä perheen sosioekonominen asema ei ole yhteydessä lapseen ja lapsen ongelmiin, mutta sillä voi olla yhteys ongelmien ilmenemisessä myöhemmässä vaiheessa (Broberg 2010: 46.)

Lasten hyvinvoinnin vaihtelevuus johtuu lasten erilaisista ominaisuuksista ja edellytyksistä hyvään elämään. Hyvinvoinnin vaihtelevuuteen vaikuttaa osittain myös eroavuu-
det lasten perhesuhteissa. (Sipilä – Österbacka 2013:14.) Perhe pitää sisällään monenlaisia suhteita, jotka ovat yleisten suhteiden lisäksi myös tilannesidonnaisia. Jokaisella perheeseen kuuluvalla jäsenellä on myös omat suhteensa perheen sisällä ja sen ulkopuolella. Suhteiden moninaisuus ilmenee myös suhteina läheisverkostoon ja ammatilliseen apuun ja palveluihin. (Heino 2008: 49.) Lapsen elämän ollessa sidoksissa vanhemman elämään, toteutuu lapsen hyvinvointi tai pahoinvointi usein vanhemman hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin yhteydessä (Sipilä – Österbacka 2013:14; Hurtig 2003: 193). Myös Rantalan tekemässä tutkimuksessa perheiden pahoinvoinnin nähtiin olevan yhteydessä lasten pahoinvointiin ja turvattomuuteen. Parisuhteessa esiintyneet pulmat ja niiden vaikutukset korostuivat lasten kasvatuksen ja muiden perheen tehtävien ylitse. Perheiden pahoinvointia lisäävänä tekijänä nähtiin myös kiireinen elämänmeno. (Rantala 2002: 171.) LapsYTY- tutkimushankkeen raportissa nousi esille vanhempana toimimisen tavallisimpana huolenaiheena vanhemman oma jaksaminen. Tämän lisäksi muita tavallisimpia huolenaiheita olivat ristiriitatilanteessa maltin menettäminen, parisuhteessa esiintyvät ongelmat ja taloudelliset ongelmat. (Perälä – Salonen – Halme – Nykänen 2011: 75.)

Lapsia koskeva hyvinvointitieto painottuu usein ongelmien ja riskien kautta rakentuvaksi pahoinvoinniksi, jolloin unohtuu lasten hyvinvoinnissa myönteiset asiat esimerkiksi olemassa olevat suojaavat tekijät. Perhe-elämän keskiössä olevat tunne- ja hoivasuhteet voivat tuottaa ja ylläpitää hyvinvointia (Lammi-Taskula – Salmi 2009: 38). Helavirran (2011) mukaan ongelmana voidaan nähdä hyvinvoinnin yhteydessä konstruoitu normaali ja hyväksyttävä elämä. Tutkimuksessa nousi esille, että asiat voivat olla samanaikaisesti sekä huolta että iloa tuottavia sen sijaan, että ne kategorisoitaisiin joko ongelmallisiin tai myönteisiin asioihin. Hyvinvointi ei ole moniulotteisuudestaan johtuen yksiselitteisesti tunnistettava, ennakoitava tai nimetty. Koska kokemus hyvinvoinnista on subjektiivinen, eivät myöskään ulkoisesti samanlaiset olot tuota samanlaista koettua hyvinvointia. Hyvinvoinnin kokemus ei siis synny mekaanisesti eikä se myöskään ja-
kaudu tasaisesti kaikkien kesken. (Bardy 2009: 234.)

Hyvinvoinnin muodostumisessa ei ole siis kyse siitä, että asiat olisivat aina hyvin. Hyvinvoinnin muodostumisessa on kyse siitä, että opitaan tai pystytään kohtaamaan huolesti menevät asiat niin, että ahdistus vähenee. Tästä johtuen hyvinvointiammattilaisten ja yhteiskuntapoliittisen päätöksenteon tavoitteena tulee olla lasten hyvinvointiin

liittymisen riittävän hyvään elämään ja siihen tukeminen. (Helavirta 2011: 88.) Perheen ja lapsen yhteys aiheuttaa erityisiä vaatimuksia palvelun ja intervention luonteelle. (Sipilä - Österbacka 2013: 14.) Lasten hyvinvointi onkin siis kietoutuneena monin tavoin hänelle läheisiin ihmisiin. On siis tiedostettava lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta läheissuhteisiin mahdollisesti liittyvä kärsimys ja pahoinvointi, joka voi vaatia välitöntä ja suoraa puuttumista (Hurtig 2003: 193). Lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta voidaan nähdä sosiaalisella pääomalla eli lasten ja perheen sosiaalisella lähiverkostolla sekä yhteiskunnan kautta saatavilla olevalla tukiverkostolla olevan oleellinen merkitys (Broberg 2010: 48).

4 Lastensuojelu

Lastensuojelulain 1 §:ssä (417/2007) todetaan lastensuojelulain tarkoituksena olevan turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Lastensuojelulain 2 §:n (417/2007) mukaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijaisesti vastuu lapsen hyvinvoinnista. Hyvinvointia painottavan lastensuojelun tavoitteena on lasten suojelemisen lisäksi edistää lapsen hyvinvointia. Lapsen etu määritellään laajasti lapsen oikeutena hyvään elämään, joten lastensuojelutehtävän toteutuminen edellyttää ensisijaisena tehtävänä lasten auttamisen ja hyvinvoinnin turvaamisen. (Pösö 2007: 72-75; Hurtig 2003: 195.)

Lastensuojelu instituutiona saa oikeutuksen olemassaoloonsa ja puuttumiseensa lasten hyvinvoinnin kautta. Lastensuojelun velvollisuutena on tarjota tukea ja tarvittaessa suojelua silloin, kun lapsen terveys ja kehitys ovat vaarantuneet, lapsen huoltajien omat mahdollisuudet tai kyvyt ja palvelujärjestelmän tarjoama tuki eivät riittävissä määrin pysty tukemaan tai turvaamaan lasten hyvinvointia. (Heino 2008: 53; Taskinen 2007: 8-9.)

Rousu (2007) näkee lastensuojelulain mukaan lapsen edun turvaamisen jakautuvan lastensuojelussa kahteen perustehtävään. Ensimmäisenä tehtävänä lastensuojelussa on varmistaa lapsen mahdollisuus turvallisiin kasvuolosuhteisiin vanhempien tai muiden lapsen kasvatusvastuussa olevien aikuisten kanssa ja tarvittaessa varmistaa riittävän tuen saanti kasvatustyöhön. Lastensuojelun toisena tehtävänä on varmistaa erityi-

sen suojelun ja tuen tarpeessa olevan lapsen asianmukaisten yksilö- ja perhekohtaisten tukitoimien saaminen elämäntilanteensa ja yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. (Rousu 2007: 30.)

4.1 Lastensuojelun asiakasperheet ja asiakkuus

Lastensuojelun asiakkuudet vaihtelevat ajallisesti ja paikallisesti johtuen monesta syystä. Asiakasperheiden määrien paikalliset vaihtelut voivat osaltaan heijastaa lastensuojelun tarpeen kasvua sekä lasten pahoinvointia, joka ei tilastoidu tai huomioidu. Asiakasperheiden määrät eivät kuitenkaan suoranaisesti kerro lasten tai perheiden tarpeista. Osaltaan määriin vaikuttavat kunnalla käytössä olevat taloudelliset resurssit, ajan mukaan vaihtelevat trendit sekä kunnassa tehdyt linjaukset ja organisaatiouudistukset. (Eronen 2012: 15.)

Tutkimuksissa on noussut esiin lastensuojeluasiakkaina olevien lasten ja perheiden erilaisuus väestön lasten ja perheiden elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin suhteutettuna (Heino 2009: 206). Myös lastensuojelun asiakasperheiden perherakenne näyttäisi eroavan keskivertoon perhetaustaan nähden. Lastensuojeluperheiden yleisiä piirteitä ovat yksinhuoltajuus, uusperheellisyys, monilapsisuus, muutokset lasten lähiyhteisöissä, puutteelliset sosiaaliset verkostot, sosiaalinen syrjäytyneisyys, pitkään jatkunut lastensuojeluasiakkuus ja ylisukupolvisuus asiakkuudessa. (Rousu 2007: 87; Forrester ym. 2013: 40.)

Heinon (2007) tekemän tutkimuksen mukaan lastensuojelutarpeeseen ja asiakkuuteen tulon syyt ovat moninaiset. Asiakkuuden syyksi nousivat keskeisesti lapsen hoidon laiminlyöminen, vanhempien avuttomuus, aikuisten keskinäiset riidat ja lapsista riitely, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhempien jaksamattomuus, väkivalta, nuoren ongelmat itsenäistymisessä sekä lapsen kasvussa ja kehityksessä ilmenneet erityisyydet ja sairastavuus. (Heino 2007: 63, 66.) Lastensuojelun asiakasperheitä yhdistävä tekijä on usein lastensuojelullisten sosiaalisten riskien kasaantuminen ja niiden moninaiset vaikutussuhteet (Myllärniemi 2007: 128; Forrester ym. 2013: 41).

Lastensuojeluasiakkuus ei synny pelkästään lapsiin kohdistuvan laiminlyönnin myötä, vaan asiakkuus voi alkaa myös vanhempien omasta aloitteesta tilanteessa, jossa he hakevat tukea ja keinoja normirajoja koettelevan lapsen tai nuoren kanssa. Lastensuojeluun voidaan turvautua myös tilanteessa, jossa muiden palvelujen piiriin esim. perheneuvolaan on jonoa. (Helavirta 2011: 54.) Vanhempi voi myös hakea lastensuojelusta

apua omaan jaksamisensa tukemiseen ja eri elämäntilanteiden aiheuttaessa sellaista kuormittuneisuutta, joka vaikuttaa heikentävästi kykyyn toimia vanhempana. Lastensuojeluasiakkuuden syntyyn vaikuttavat Heinon (2007) mukaan monet asiat, joten pelkästään perheeseen liittyvät tekijät eivät selitä asiakkuutta. Myös perheen lähipiiri ja verkostot vaikuttavat osaltaan perheen tilanteeseen. Näiden lisäksi lastensuojeluasiakkuuteen vaikuttaa myös voimassa oleva lastensuojelulaki ja sen toteuttaminen palvelujärjestelmässä. Lastensuojelun asiakkuus voidaankin nähdä laajana yhteiskunnallisena ilmiönä. (Heino 2007: 18.)

1990-luvulta alkaen lastensuojelun asiakasmäärät ovat lisääntyneet jatkuvasti huolimatta erilaisten kehittämishankkeiden määrästä, joiden tavoitteena on ollut vähentää lastensuojelun kustannuksia ja huostaanottojen määrää. Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olleiden lasten ja nuorten määrä on kasvanut tilaston mukaan 58 % vuosien 2000 - 2011 välisenä aikana. Nykyään avohuollon piirissä on alle 17-vuotiaita noin 72000. (Sipilä & Österbacka 2013: 18, 22.) Lastensuojelun asiakasmäärien kasvu ei välttämättä kerro lasten hyvinvoinnin tilasta. Kasvuun liittyy useita samanaikaisia muutoksia, joten sitä ei voida selittää yksistään yksilöiden ominaisuuksilla tai sosiaalisilla oloilla (Pösö 2010: 333-334). Asiakasmäärän kasvun voidaan nähdä johtuvan myös peruspalveluiden riittämättömyydestä, jolloin lapsia ja perheitä ohjataan yhä enenevässä määrin lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien piiriin (Heino 2009: 211). Kasvavat luvut voivat liittyä myös viranomaisten tilastointi- ja toimintatapoihin. Heinon ja Pösön (2003) näkemyksen mukaan lastensuojelun kasvaneita tilastoja voidaan tulkita lisääntyneen pahoinvoinnin lisäksi myös siten, että suurempi määrä lapsia on saanut ongelmiinsa ammatillista tukea ja apua.

Voimassa oleva lastensuojelulaki velvoittaa kuntia kokoamaan tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta ja tarpeista neljän vuoden välein laadittavien lastensuojelun suunnitelmien pohjaksi (Taskinen 2007: 9). Tilastoinnissa on kuitenkin vielä kehitettävää. Heino (2008) on kiinnittänyt huomiota siihen, että meiltä on puuttunut valtakunnalliset tilastot lastensuojelun avohuollon asiakkaina olleiden lasten iästä ja heidän tilanteestaan asiakkuuden alkaessa. (Heino 2008: 11.) Lastensuojelulain voimaan tulon myötä laskenta on tarkentunut, mutta se ei ole vieläkaan hyvällä mallilla. Edelleen puuttuu esimerkiksi tieto asiakkuuden pituudesta. Myöskään asiakasmääristä ei ole varmuutta, koska sama lapsi voi olla laskettuna sekä avohuollon että sijaishuollon asiakkuuksiin. (Sipilä - Österbacka 2013: 23.) Kuntien tilastointi on siis edelleen vaihtelevaa, eikä val-

takunnallista varmaa tietoutta ole myöskään asiakkaiden saamista avohuollon tukitoimista, kuten perhetyöstä.

4.2 Lastensuojelun tukitoimet

Lastensuojelulain 34 §:n mukaisesti sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on viipymättä ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin tilanteessa, jossa kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa terveyttä tai kehitystä (Taskinen 2007: 41).

Avohuollon tukitoimien tavoitteena on lapsen myönteisen kehityksen tukeminen ja edistäminen sekä vanhempien, lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen ja vahvistaminen kasvatuskyvyissä ja -mahdollisuuksissa. Tukitoimien on oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä. Avohuollon tukitoimien on oltava myös suunnitelmallisia ja vastattava lapsen ja perheen yksilöllisiin ja tilannekohtaisiin tarpeisiin. Tukitoimia suunniteltaessa onkin tärkeää, että ne suunnitellaan ja toteutetaan jokaisen lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen, perheen tai asiakasryhmän kanssa yhteistyössä. (Taskinen 2007:41.) Tarpeiden yksilöllisellä suunnittelulla voidaankin mahdollistaa tuen kohdentuminen oikeisiin tarpeisiin, jolloin tukitoimilla voidaan saada toteuttamisvaiheessa tarvittava muutos aikaiseksi ja tuella on vaikutuksia.

Avohuollon tukitoimet ovat eritasoisia ja niitä voidaan käyttää yksittäin tai rinnakkain perheen tuen tarpeen mukaisesti. Joillekin perheille on riittävää pienempi muotoinen tuen tarve, jotkut perheet puolestaan voivat tarvita samanaikaisesti tai peräkkäin useampaa tukimuotoa. Perheen riittämätöntä toimeentuloa voidaan tukea taloudellisesti esimerkiksi myöntämällä harkinnanvaraisesti tukea lapsen/lasten harrastustoimintaan, koulunkäyntiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen niin lapsen kuin vanhemman osalta sekä loma- ja virkistystoimintaan. Perheissä voi olla myös tarvetta lapsen omalle tukihenkilölle tai tukiperheelle erityisesti silloin, kun lapsella tai vanhemmalla ei ole saatavilla omassa lähisuhdeverkostossaan riittävää tukea saatavilla. Avohuollon tukitoimena järjestetään myös vertaisryhmätoimintaa, jossa joko vanhempi tai lapsi erikseen tai yhdessä voivat jakaa yhteisiä kokemuksiaan ja ajatuksiaan sekä saada tukea. (Taskinen 2007: 41.)

Mikäli kyseessä on tukevamman lastensuojelun avohuollon tukitoimen tarve, on perheen tilanteen ja tarpeen mukaisesti tukitoimena lastensuojelun perhetyö, perhekun-

toutus, lapsen tai koko perheen lyhytaikainen sijoitus (Taskinen 2007: 42-43). Ensimmäisestään lasta ja perhettä pyritään kuitenkin tukemaan avohuollon tukitoimilla omassa kodissaan. Heinon (2007) tekemän tutkimuksen mukaan perheen taloudellinen tukeminen ja perhetyö korostuivat eniten annettuina lastensuojelun tukimuotoina.

5 Lastensuojelun avohuollon perhetyö

Lastensuojelulain 36 § (417/2007) velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavaa toimielintä tarvittaessa järjestämään lastensuojelun avohuollon tukitoimena perhetyötä. Lastensuojelun perhetyö on tiiviissä yhteydessä lastensuojelun sosiaalityöhön. Keskeistä lastensuojelun perhetyössä on sen perustuminen lakiin ja pyrkimys tavoitteelliseen, suunnitelmalliseen ja läpinäkyvään työskentelyyn yhdessä perheen ja perheen eri jäsenten kanssa. Uusi Sosiaalihuoltolaki ja Lastensuojelulaki astuivat voimaan 1.4.2015. Näissä uusissa laeissa lastensuojelun perhetyöstä käytetään nimitystä lastensuojelun tehostettu perhetyö.

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on kehittynyt viime vuosina yhä enemmän lastensuojelullisen, korjaavan ja kuntouttavan perhetyön suuntaan. Lastensuojelun asiakasperheillä on tavallisesti moninaista erityisen tuen tarvetta ja lasten kasvuoloissa esiintyy lastensuojelullisia ja sosiaalisia riskitekijöitä. Perheissä on havaittavissa myös monenlaisia arjen hallintaan ja vuorovaikutukseen liittyviä vaikeuksia, joihin pyritään perhetyöllä tehostetusti ja intensiivisesti vaikuttamaan. (Myllärniemi 2007: 121.)

Lastensuojelun perhetyön keskiössä ovat lapset ja vanhemmat muodostaen perheen käytännössä. Perhetyön ideologisella tasolla yleisimmät perhekäsitykset niihin liittyvine arvo- ja normikäsityksineen vaikuttavat perhetyöhön. Lastensuojelun perhetyö on interventio, jossa usein puututaan perheenjäsenten suhteisiin ja keskinäiseen vuorovaikutukseen. Se on siis ihmissuhteiden kautta vaikuttamista, mutta myös ihmissuhteisiin vaikuttamista. Keskeistä on lapsen ja vanhemman välisen suhteen toimivuus. Perhetyön ideologiaa määrittävän ajatuksen mukaisesti turvataan lapsen etu lähtökohtaisesti lapsen läheissuhteiden jatkuvuudessa tukemalla perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta. Keskeistä lastensuojelun kontekstissa on vanhemmuus, joka on aina jotain suhteessa lapseen. Vanhemmuus palautuu täten lapsen tarpeisiin ja hyvinvointiin. Perhetyön suhde lapsen edun periaatteeseen välittyy siten perheen ja vanhemmuuden kautta. (Myllärniemi 2007: 11-13, 45, 139.)

Peruslähtökohtana perhetyössä ovat perheiden elämästä nousevat tarpeet, jotka ovat jokaisen perheen kohdalla yksilöllisiä ja tilanteissa muuttuvia. Toiminnan tasolla perhetyön tavoitteena on lapsen etu, jota lähestytään usein vanhemmuuden kautta. Vanhemmuus on aina lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Täten vuorovaikutus vanhemmuuden tukemisen rinnalla on toiminnan keskiössä. Perhetyössä lapsen ja vanhemman suhde, perhedynamiikka, perheen toiminta arjessa, perheen arjen sujuvuus ja arjessa jaksaminen ovat myös toiminnan kohteina. Yleisellä tasolla perhetyössä on tavoitteena tukea vanhempia riittävän hyvään vanhemmuuteen ja lapsen tarpeiden vastaamiseen sekä vanhempien ymmärrykseen lasten tarpeista ja niiden tärkeydestä. (Myllärniemi 2007: 12-13.)

Psykososiaalisena työnä perhetyö on luonteeltaan korjaavaa työtä, jossa pyritään asiakkaan ymmärryksen lisäämiseen omasta tilanteestaan ja toiminnastaan (Heino 2007:35; Rönkkö – Rytönen 2010:34). Korjaavan elementin lisäksi perhetyö sisältää usein pitkäjänteisen sosiaalisen kuntouttavan elementin. Myllärniemen (2007) mukaan perhetyö on vaikuttavaa muutostyötä, jonka perustana on perheen psykososiaalisen toimintakyvyn arviointi ja vahvistaminen. Psykososiaalinen toimintakyky pitää sisällään selviytymiskyvyn arjessa eteen tulevilla tilanteilla, vuorovaikutuskyvyn ihmisten kanssa, sosiaalisten suhteiden solmimistaidon, ratkaisutaidon tavanomaisissa ongelmatilanteissa sekä toimintakyvyn omassa elinympäristössään. (Myllärniemi 2007: 20, 122-123.)

Perhetyö on asiakkaalle vapaaehtoinen tukitoimi, mutta joissain tapauksissa perhe voidaan velvoittaa vastaanottamaan perhetyötä lastensuojelullisin perustein. Perhetyöntekijät toimivat usein kaksoisroolissa tukijana ja kontrolloijana. Tämä kaksoisrooli edellyttää jo työskentelyn alusta asti avoimuutta ja työn läpinäkyvyyttä (Myllärniemi 2007: 46). Kaksoisrooli asettaa haasteita luottamuksellisen asiakassuhteen luomiseen. Asiakkaan omalla tahdolla on merkitystä tuen kohdentumiseen parhaiten (Ritala-Koskinen 2003: 121).

Perhetyön keskeisenä tehtävänä on työskentely lapsen edun mukaisesti nostaen lapsen tarpeet esiin ja edistäen lasten ja perheiden hyvinvointia (Heino 2008: 17). Perhetyö on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista ja perheen tarvitessa myös intensiivistä työskentelyä yhdessä perheen kanssa. Tavoitteena työskentelyssä on saada aikaan muutos perheen toiminnassa tai tilanteessa sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Perhetyö on siis muutostyötä, joka etenee tapauskohtaisesti useiden vaihei-

den kautta. Työ voi painottua samanaikaisesti useaan perheen arjen sujuvuuden ja lasten hyvinvoinnin kannalta tärkeään asiaan. (Hurtig 2003: 83.) Lastensuojelun perhetyö on aina interventio perheen yksityisyyteen, joten onnistuneen työskentelyn tärkeänä elementtinä on luottamus asiakkaan ja työntekijän välillä (Ritala-Koskinen 2003: 114-115; Bardy - Öhman 2007: 11-12).

Perhetyön vaikuttavuuden kannalta on myös tärkeää, että tukea on tarjottu oikea-aikaisesti. Työskentely voidaan joutua aloittamaan tilanteessa, jossa perheen ongelmien suuruuden vuoksi on epävarmaa perhetyön kyvystä vastata perheen tuen tarpeeseen. Paikantuessaan lastensuojeluprosessin loppuvaiheeseen perhetyö voi toimia perheen tukena lapsen sijoituksen tai huostaanoton yhteydessä. (Myllärniemi 2007: 17.)

Perheellä ja sen eri perheenjäsenillä voi olla erilaisia tarpeita ja erilainen näkemys suhteessa ongelmiin. Riittävän systemaattisella asioiden käsittelyllä perheenjäsenten kanssa mahdollistuu yhteisen näkemyksen muodostuminen tilanteesta perheenjäsenten kesken. Yhteisen näkemyksen muodostuminen vahvistaa perheen sisäistä toimivuutta. Eri perheenjäsenten tarpeiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä. Käytännön perhetyössä joudutaan usein pohtimaan, kenen tarve on milläkin hetkellä tärkein ja miten perheenjäsenten erilaiset tarpeet voidaan sovittaa yhteiseksi työnäkemykseksi. Usein tarpeista puhuttaessa käytetään käsitteitä ”lapsen etu” tai ”vanhempien etu”, jolloin voi muodostua perheenjäsenten tarpeiden kesken vastakkaisasettelua. (Rönkkö – Rytönen 2010: 38.) Perhetyössä perheiden tukemisen ja lapsen edun turvaamisen välinen suhde voi muodostua ajoittain jännitteiseksi (Myllärniemi 2007: 36). Tämän johdosta perhetyössä joudutaan pohtimaan työskentelyn tavoitteiden painopistettä ja työskentelyn vaikutuksia jokaisen perheenjäsenen ja perhekokonaisuuden näkökulmasta.

Perhetyössä on tavoitteena jokaisen perheenjäsenen kohtaaminen ja äänen kuuleminen. Molempia edellä mainittuja tavoitteita määrittää ihmisen tunnekokemus siitä, että hänet otetaan vakavasti ja hänen käsityksillä, mielipiteillä, kokemuksilla ja tunteilla on merkitystä. Kohtaaminen ja kuulluksi tuleminen kuuluvat olennaisena osana asiakaslähtöisyyden toteutumiseen. (Rönkkö – Rytönen 2010: 53-55.) Perhetyön työskentelyssä näyttäytyy vahvana vanhempien tarvitsevuus. Hurtig (2003) on tutkimuksessaan kritisoinut lastensuojelun avohuollon työkäytäntöjen painottumista vanhempien kanssa työskentelyyn, jolloin vanhemmat ovat olleet suojelukeskiössä. Viime aikoina tutkimuk-

sisä ja työskentelyssä vanhempi- ja perhekeskeisyyden ohia on noussut lapsinäkökulma ja lapsen esiin nostaminen työskentelyn keskiöön. Perhetyössä ei voida kuitenkaan ohittaa vanhempien osallisuutta ja keskeistä roolia. Käytännössä lapsikeskeisyys perhetyössä näkyy siten, että vanhempien kanssa työskenneltäessä asioita käsitellään tietoisesti suhteessa lapsen etuun ja lapsen tarpeisiin.

5.1 Perhetyön asiakkuus

Perhetyön asiakkaat eivät poikkea lastensuojelun asiakkaiden profiilista. Perhetyön asiakkuudessa olleet lapset olivat Kaisa Öhmanin (2008) tekemän aineistotarkastelun perusteella usein vauvaikäisiä, yksinhuoltajien lapsia tai perheistä, joissa perherakenneet olivat muuttuvia. Usein perheiden taustalla oli perheen taloudellisia vaikeuksia, vanhempien jaksamattomuutta, avuttomuutta, riittämättömyyttä sekä mielenterveydellisiä ongelmia. Perhetyön asiakkuudessa oli myös havaittavissa ylisukupolvisuuden siirtyminen runsaampana kuin muita lastensuojelun palveluita saaneissa. (Heino 2008: 12.)

Lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä on havaittavissa usein monia lastensuojellisia riskitekijöitä sekä ongelmien kasaantumista. Ongelmien kasaantumisen ja sen seurausten johdosta perhetyön perheet koetaan usein muissa palvelutahoissa vaikeasti autettaviksi, motivoitumattomiksi tai työskentelyyn sitoutumattomiksi. Myllärniemen (2007) tutkimuksessa nousi esille lastensuojelun asiakasperheiden tarvitsevuus ja toisaalta lastensuojelun perhetyön viimesijaisuus palvelujärjestelmässä. Viimesijaisuus näyttäytyy suhteessa muihin palveluihin siten, että muiden palveluiden todettua perheen vaikean autettavuuden ja motivoitumattomuuden, on lastensuojelu viimeinen vastaanottava taho palveluketjussa. (Myllärniemi 2007: 129.)

Susanne Lievosen (2014) on tehnyt Vantaan lastensuojelun tukiyksikölle opinnäytetyön, jossa hän on tarkastellut kvantitatiivisella tutkimuksella perhetyön asiakasperheitä alueellisesti lasten iän, tulosityiden ja aiempien tukitoimien näkökulmasta. Opinnäytetyössä nousi esille, ettei suuria alueellisia eroja ollut nähtävissä perhetyön saajien välillä. Perhetyön asiakkaana olleet lapset ovat yleisimmin 7–12-vuotiaita. Vanhemmuuden puute nousi keskeiseksi asiakkuuteen tulosityksi esiintyen tulosten mukaan huolena kolmella neljästä perhetyöhön tulevasta perheestä. Perheiden lapsista yli puolella oli tunne-elämän vaikeuksia ja noin joka kolmannella vaikeudet liittyivät koulunkäyntiin. Joka kolmannella lapsella oli kiintymyssuhde- ja/tai vuorovaikutusongelmia. Perheistä

53 % oli saanut aiemmin jotain muuta lastensuojelun tukea ja noin joka kolmas asiakasperhe oli tai oli ollut perheneuvolan asiakkuudessa.

Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyössä asiakasperheiden määrä on ollut vuosittain kasvussa. Vuonna 2013 asiakkuudessa on ollut 268 asiakasperhettä. Vuonna 2014 asiakasperheitä on ollut selvästi enemmän ja asiakasperheiden määrä on kasvanut 378 asiakasperheeseen. Kasvua edellisen vuoden asiakasmäärään on ollut 41 %.

Taulukko 1. Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön asiakasperheiden määrä, lasten määrä ja työskentelyn kesto

VANTAA	2013	2014	Muutos
Lapsiperheiden määrä koko väestöstä	31060	31455	+1,3 %
Lasten lukumäärä perheissä	43749	44030	+0,6 %
Asiakasperheiden määrä omana perhetyönä	268	378	+41,0 %
Lasten lukumäärä asiakasperheissä	461	638	+38,4 %
Työskentelyn kesto (ka)	5,7 kk	5,5 kk	-3,5 %
Asiakasperheiden määrä ostopalveluna	141	135	-4,3 %

Lasten lukumäärä asiakasperheissä on vuodesta 2013 myös kasvanut selvästi. Vuoden 2013 verrattuna on lasten lukumäärä vuonna 2014 perheissä kasvanut 38,4 %. Samalla aikajanaalla ovat perhetyön työskentelyajat pienentyneet 3,5 %. Muutosta on myös havaittavissa alenevasti perhetyön ostopalvelujen määrissä.

5.2 Vantaan lastensuojelun tukiyksikön kuvaus

Vantaan lastensuojelun tukiyksikkö on perustettu vuonna 2011, jolloin alueorganisaatiosta siirryttiin linjaorganisaatioon. Tukiyksikkö tuottaa Vantaan kaupungin omana palveluna perhetyötä, ammatillista tukihenkilötoimintaa, ryhmämuotoista asiakastyötä, tapaamispaikkatoimintaa ja tukiviikonlopputoimintaa lastensuojeluasiakkaille sekä vastaa lastensuojelun tukitoimia täydentävistä ostopalveluista. Tukiyksikön hallinnollisen esimiehen alaisuudessa työskentelee kolme vastaavaa perhetyöntekijää, 27 perhetyöntekijää, sairaanhoitaja ja kaksi sosiaaliohjaajaa. Työntekijät jakautuvat kolmeen

alueelliseen tiimiin: Tikkurila (yhdeksän perhetyöntekijää), Koivukylä (kahdeksan perhetyöntekijää ja kaksi sosiaaliohjaajaa) ja Myyrmäki (yhdeksän perhetyöntekijää ja sairaanhoitaja) Jokaisella tiimillä on oma vastaava perheentyöntekijä, joka vastaa asiakasohjauksesta ja perhetyöntekijöiden lähiesimiestuesta. Koulutukseltaan tukiyksikössä työskentelevät perhetyöntekijät ja sosiaaliohjaajat ovat sosionomeja (AMK). (Tukiyksikön palvelukuvaus 2014,)

Tukiyksikön perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, joka pohjautuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemään asiakassuunnitelmaan. Perhetyö on lastensuojelun asiakasperheiden kanssa tehtävää kokonaisvaltaista työtä, jonka tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen, perheen sisäisen vuorovaikutuksen, voimavarojen ja vanhemmuuden vahvistaminen lapsen tarpeiden näkökulmasta. Perhetyön työskentelyssä paneudutaan lastensuojelullista huolta aiheuttaviin ongelmiin pyrkimyksenä konkreettisten muutosten aikaansaaminen perheen arjessa. Kestoltaan ja intensiteetiltään perhetyö on perheen tarpeiden mukaisesti muotoutuvaa ja joustavaa. Perhetyötä tehdään pääasiallisesti parityönä. Työparina voi toimia myös yhteistyöverkoston työntekijä. Tukiyksikön sairaanhoitaja työskentelee kaikilla kolmella alueella perhetyön asiakasperheissä. (Emt. 2014.)

Tukiyksikön perhetyöntekijät toimivat oman perustehtävänsä lisäksi ammatillisena tukihenkilönä lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tai nuorelle. Kaikissa kolmessa tiimissä ammatillisena tukihenkilönä toimii kaksi perhetyöntekijää. Ammatillinen tukihenkilötyö pohjautuu lapselle tehtyyn sosiaalityön asiakassuunnitelmaan. (Emt. 2014.)

Tukiyksikön sosiaaliohjaus on 15-17-vuotiaille nuorille tarkoitettua tukihenkilönomaista toimintaa, jossa nuorta tuetaan, ohjataan ja neuvotaan erilaisissa nuoren elämään liittyvissä asioissa. Sosiaaliohjaajalla on asiakkuuksia koko Vantaan alueella. (Emt. 2014.)

Tukiyksikön perhetyöntekijät, sosiaaliohjaajat ja sairaanhoitaja toimivat myös ohjaajina lastensuojelun asiakkaille suunnatussa ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Ryhmämuotoinen asiakastyö on suunnitelmallista ja joustavasti asiakastarpeiden mukaan muokautuvaa. Tukiyksikön työntekijöiden lisäksi ryhmäohjauksen työparina voi toimia myös moniammatillisen yhteistyöverkoston työntekijöitä. (Emt. 2014.)

Tukiyksikkö järjestää yhteistyössä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen kanssa tukivii-konlopputoimintaa lastensuojelun asiakaslapsille yhtenä viikonloppuna kuukaudessa. Tässä palvelussa kohderyhmänä ovat sellaiset lastensuojelun asiakaslapsek, jotka hyö-tyvät ohjatusta ryhmässä toimimisesta samanikäisten lasten kanssa tai jotka ovat odot-taneet pitkään tukiperhettä. (Emt. 2014.)

Tukiyksikkö vastaa vantaalaisille lapsille ja heidän etävanhemmilleen järjestettävästä tapaamispaikkatoiminnasta. Tapaamispaikka on turvallinen ja neutraali kodinomainen paikka, jossa lapsella ja etävanhemmalla on mahdollisuus tavata toisiaan koulutettujen ohjaajien valvonnassa ja tuella. Perheet tulevat asiakkaiksi oikeuden päätöksellä, las-tenvalvojalla tehdyn sopimuksen tai sosiaalityöntekijän tekemän asiakassuunnitelman mukaisesti. (Emt. 2014.)

Tukiyksikön omaa palvelutarjontaa täydennetään tarvittaessa käyttämällä Vantaan kaupungin kilpailuttamia ostopalveluyrityksiä. Tukiyksikkö hallinnoi ostettavien tukipal-velujen määrärahoja, kehittää ostopalveluyritysten kanssa tehtävää kumppanuutta, järjestää tukipalveluiden kilpailutukset sekä vastaa yksityisten palveluntuottajien toi-minnan valvonnasta asiakastyön tasolla. (Emt. 2014.)

5.3 Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön prosessi

Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, joka pohjautuu lapsen sosiaalityön asiakassuunnitelmaan. Sosiaalityöntekijä lastensuojeluprosessin vastuu-työntekijänä arvioi tarpeen lastensuojelun perhetyölle avohuollon tukitoimena ja tarvit-taessa motivoi perhettä työskentelyyn. Perhetyö on avohuollon tukitoimena vapaaeh-toista, mutta lastensuojelullisin perustein perhe voidaan sosiaalityöntekijän toimesta velvoittaa ottamaan perhetyötä vastaan. Perhetyöhön asiakasperheet ohjautuvat sosi-aalityöntekijän tekemän lähetteen perusteella asiakasohjausryhmän (seisakkeen) kaut-ta, jossa tehdään päätös perhetyön aloittamisesta. Kiireelliset perhetyöt voidaan aloit-taa sosiaalityöntekijän ja perhetyön vastaavan perhetyöntekijän sopimuksella ilman asiakasohjausryhmän päätöstä. (Vantaan kaupungin lastensuojelun tukiyksikön perhe-työn prosessi 2012.)

Perhetyön aloittamispäätöksen jälkeen perheelle sovitaan perhetyöntekijätyöpari. Per-hetyöntekijät ovat yhteydessä asiakasperheen vastuusosiaalityöntekijään sopiakseen perhetyön aloittamisesta. Aloitusneuvottelun ajankohdasta tulee sopia kahden viikon sisällä. Mikäli tämän ajan sisällä ei aloitusneuvottelusta sopiminen toteudu, siirtyy asi-

akkuus takaisin perhetyön listalle ja perhetyö aloitetaan priorisoinnin perusteella seuraavana listalla olevassa perheessä. Sosiaalityöntekijä on yhteydessä asiakasperheeseen aloitusneuvottelun ajankohdasta ja pitopaikasta. Pääsääntöisesti aloitusneuvottelu pidetään asiakasperheen kotona. Perhetyön aloitusneuvotteluun osallistuvat perheenjäsenet, perheen vastuusosiaalityöntekijä sekä perhetyöntekijäpari, joka aloittaa perheen kanssa työskentelyn. Aloitusneuvottelun ajankohta pyritään sopimaan siten, että kaikilla perheenjäsenillä olisi omien aikataulujensa mukaisesti mahdollisuus osallistua neuvotteluun. Neuvottelussa arvioidaan yhdessä asiakasperheen kanssa perhetyön soveltumista perheen tarpeiden mukaiseksi tukitoimeksi, käydään läpi kaikkien osallisten näkemykset perhettä koskevista huolista, perheen voimavaroista ja perheen tuen tarpeesta. Päädyttäessä perhetyön aloittamiseen, sovitaan yhdessä perhetyön tavoitteista, perhetyön intensiteetistä sekä perhetyön arvioinnin ajankohdasta. (Emt. 2012.)

Perhetyön alussa ns. tutustumisvaiheessa, on tavoitteena perheeseen tutustuminen, perheen ja perhetyöntekijöiden välisen luottamuksen rakentaminen sekä perheen tilanteen tarkempi selvittely ja arviointi. Tämän vaiheen aikana tavataan kaikkia perheenjäseniä, selvitetään heidän näkemyksiään perhetyön tavoitteista ja perheen tarpeista. Tämän jälkeen muodostetaan yhdessä perheen kanssa yhteinen näkemys työskentelyn tavoitteista ja toimintatavoista. Perhetyöntekijät laativat perhetyöstä suunnitelman. Mikäli työskentelyn aikana nousee esille uusia asioita perheen tilanteesta, muutetaan tarvittaessa työskentelyn suunnitelmaa, tavoitteita ja intensiteettiä yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Sekä tutustumisvaiheessa ja perhetyön työskentelyvaiheessa työskennellään asiakasperheen tarpeiden mukaisesti. Perhetyö on ajallisesti ja tapaamispaikallisesti joustavaa toimintaa perheenjäsenten kanssa perheen arjessa. Työskentelyn aikana perhetyöntekijät arvioivat perhetyön tarkoituksenmukaisuutta jatkuvasti. (Emt. 2012.) Mikäli perhetyön tavoitteet ovat selkeät ja perhe on sitoutunut ja motivoitunut perhetyöhön voidaan sopia perhetyön yhteisestä arvioinnista perhetyön päätöksen lopussa.

Sellaisissa työskentelyissä, joissa esimerkiksi perheeseen kohdistuneet huolet ovat suuret, asiakasperheen sitoutumisesta tai motivaatiosta ei ole selvyyttä tai kyseessä on perheen tilanteen arviointi, voidaan sopia välineuvottelusta lyhyellä aikavälillä. Väliarviointi voidaan sopia myös perheen, perhetyöntekijöiden tai sosiaalityöntekijän toiveesta. Vantaan tukiyksikön perhetyön prosessissa (2012) perhetyön välineuvottelujen määrät vaihtelevat perhetyön kestosta ja perheen tilanteesta riippuen. Perhetyön välineuvotte-

luun osallistuvat perheenjäsenet, perheen vastuusosiaalityöntekijä sekä perhetyöntekijät. Neuvottelussa käydään läpi perhetyön suunnitelma, asetetut tavoitteet ja arvioidaan perheen tilanteen kehittymistä niiden suhteen. Tarvittaessa perhetyön suunnitelmaa ja tavoitteita muutetaan. Neuvottelussa arvioidaan myös mahdollinen tarve muille tukitoimille, sovitaan perhetyön jatkosta ja mahdollisesta päättämisestä. Tarvittaessa perhetyöntekijät laativat välineuvottelun pohjalta uuden perhetyön suunnitelman. (Emt. 2012.)

Perhetyön päättämisestä sovitaan yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijöiden kanssa riittävän ajoissa esimerkiksi välineuvottelussa, kuitenkin viimeistään kaksi viikkoa ennen loppuneuvottelua. Perhetyön päättämisen tulisi olla suunnitelmallista ja tarvittaessa perhe tulisi ohjata muiden palvelujen piiriin. Loppuneuvottelussa arvioidaan perheen kanssa yhdessä tavoitteiden toteutumista ja perhetyön prosessia. Tärkeässä osassa neuvottelussa on perheen voimavarojen ja onnistumisten, jatkosuunnitelmien ja mahdollisten kehittämisalueiden esiin nostaminen. Työskentelyn päätyttyä perhetyöntekijät laativat perhetyöstä yhteenvedon, joka toimitetaan perheelle. (Emt. 2012.)

6 Hyvinvoinnin muutos

Hyvinvointia tavoitellessa on ihmisellä oltava valmiudet prosessiin, jossa tapahtuu väistämätöntä muutosta niin ihmisessä itsessään kuin myös suhteessa ympäröivään maailmaan. Ihmisellä voi olla tarve muutokseen, mutta jos hän ei ole siihen sisäisesti kykenevä, on sitä vaikea toteuttaa ulkoa käsin. Tässä luvussa tarkastellaan hyvinvoinnin muutosta eri näkökulmista ja muutoksen näyttäytymistä lastensuojelun perhetyön asiakasprosessin eri vaiheissa.

6.1 Muutos käsitteenä

Ihminen elää ja kehittyy niin yksilönä, perheessä kuin yhteisöissä jatkuvasti osana erilaisia muutosprosesseja. Elämänhallinnan ja selviytymisen kokemus muodostuu siitä, miten hän kykenee mukautumaan kyseisiin muutoksiin ja vastaamaan eteen tuleviin haasteisiin. Muuttumisessa on kyse uuden oppimisesta, uudenlaisten ajattelu- ja toimintatapojen omaksumisesta. Tämän ohella prosessiin kuuluu myös irtipäästäminen vanhasta tavasta. Jokaisella ihmisellä on kyky muuttua. Identiteetin rakentaminen on jatkuvaa muutostyötä, jossa haasteena on uuden oppiminen ja tärkeäksi koettujen asi-

oiden yhteensovittaminen. Se, miten muutokseen suhtaudutaan, on yksilöllistä. Ihmisen temperamentilla ja aiemmillä kokemuksilla on vaikutuksensa prosessiin. (Rönkkö – Rytkönen 2010: 74-75.)

Ihmisen muuttaessa käyttäytymistään tai ajattelutapojaan myös roolit muuttuvat. Muutoksen ollessa suuri ihminen usein kadottaa ne roolit, jotka ovat sosiaalisessa ympäristössä muotoutuneet hänelle tärkeiksi ja joiden kautta hän on rakentanut identiteettiään. Vanhasta irrottautuminen ja muutos voi olla haastavaa ja heilauttaa sisäisen identiteettipysyvyyden tunnetta. Muutos aiheuttaa myös tyhjyyden ja sekavuuden aikaa ja tunnetta eli disorientaatiota. Tällöin ihmisen vaikeutena on hahmottaa suuntaa ja tunne omasta minästä on häilyväinen. Muutos suunnassa ja motivaatiotekijöissä tai niiden puuttuminen voi tuntua yksilöstä, perheestä tai verkostosta pelottavilta. Tärkeänä voidaan nähdä se, että ihminen löytää itselleen sekä toisille luvan muutokseen. (Rönkkö – Rytkönen 2010: 76-77.)

Muutosprosessi voidaan nähdä spiraalimaisena muutoksena. Muutosprosessi alkaa, kun jokin loppuu tai päätetään. Muutos voi alkaa sisäisestä tarpeesta, ulkoisen kautta tai sattumanvaraisesti. Perheessä muutoksen käynnistäjänä voi olla kuka tahansa perheenjäsenistä. Muutoksen käynnistäjänä voi olla myös perheen läheisverkosto tai ulkopuolinen tekijä. Muutosprosessin käynnistyttyä tilanne muuttuu ja etsii suuntaansa. Jotta muuttuminen olisi aitoa, on sen edellytyksenä sisäinen prosessi. (Rönkkö – Rytkönen 2010: 75-81.)

Muutosprosessin välitilavaiheessa eli neutraalissa vyöhykkeessä yksilön tai perheen suunta muutoksessa on vielä löytymättä. Tähän vaiheeseen kuuluu kokeilu ja etsintä-haku suunnan löytymisessä joko ajatuksentasolla tai konkreettisessa toiminnassa. Perheen toimintatapojen tai vuorovaikutusprosessien muutosvaiheen alussa on yleistä kaaosmaisuuuden lisääntyminen, joka voi näyttäytyä kriittisyytensä itseä ja muita perheenjäseniä kohtaan, suhteiden muutoksena lähiverkostoon ja ristiriitaisuuden tuntee-na ympärillä olevaan todellisuuteen. Muutos ja sisäisesti uudelleenorientoituminen ovat yksilöltä ja perheeltä energiaa vieviä ja vaativat aikaa. (Rönkkö – Rytkönen 2010: 78-79.)

6.2 Muutos ja systeemisyy perhetyön prosessissa

Lastensuojelun asiakastyössä yleisenä tavoitteena on lapsen kuntoutumiseen, lapsen elämän kohenemiseen sekä lapsen turvalliseen ja tasapainoiseen kehitykseen johtava tulos. Lapsen tilanteen paraneminen edellyttää usein tulosten eli muutosten aikaansaamista jonkin toisen lapsen läheisverkostoon liittyvän henkilön elämässä sekä toiminnassa. (Rousu 2007: 239-240.)

Lähtökohtaisesti lastensuojelun perhetyö on ongelma- ja muutosorientoitunutta, jossa tavoitteena on sellaisten muutosten aikaansaaminen, joilla ongelmat poistuvat tai ongelmia korjaavat resurssit ja voimavarat saadaan otettua käyttöön. Kontrolli ja muutosvaatimukset kohdentuvat yleensä vanhempiin. Keskeistä perhetyössä on tukea vanhempaa muutoksen tarpeen tunnistamisessa ja muutosprosessissa. (Myllärniemi 2007: 55.)

Lastensuojeluorientaation ollessa vahva on perhetyössä sisäänrakennettuna muutoksen tarve (Myllärniemi 2007: 17). Perhetyössä tavoitellaan jonkinlaista muutosta joko perheen tai sen jäsenten väliseen vuorovaikutukseen, toimintatapoihin, suhteisiin sekä ajatus- tai uskomusmallien muuttamiseen. Tähän muutokseen pyritään perheenjäsenten ja perhetyöntekijöiden välisellä dialogilla. Muutosprosessiin vaikuttavat monet tekijät. Tässä prosessissa olennaisesti merkittävänä tekijänä ovat perheen elämäntilanne, toimintaympäristö ja vuorovaikutus. Muutos on jatkuvasti läsnä ihmisten elämässä. Sillä on kuitenkin merkitystä, onko ihminen itse halunnut muutosta vai tuleeko se ulkoapäin. Voidakseen auttaa perhetyöntekijän tulisi ymmärtää muutoksen prosessia ja ottaa huomioon sekä kuunnella asiakkaan oma teoria muutoksesta. (Rönkkö – Rytönen 2010: 72-73.)

Systeeminen ajattelu perhetyössä lähtee siitä ajatuksesta, että perhe on vuorovaikutusjärjestelmä, jossa sen jokainen jäsen vaikuttaa toisiin jäseniin. Työskentelyn lähtökohtana on siis se, että vaikuttamalla yhden jäsenen toimintaan voidaan vaikuttaa koko perheen toimintaan. Perhettä tarkastellaan sen omassa ympäristössä ja huomio kiinnitetään jäsenien välisiin suhteisiin, keskinäiseen kommunikointiin ja heidän tapansa toimia sekä yhdessä että erikseen muissa systeemeissä, kuten koulussa. Perheen dynamiikassa ja sen kanssa työskentelyssä keskitytään jäsenten välisiin tapoihin kommunikoida ja viestiä omista ajatuksistaan sekä tarpeistaan. (Rönkkö – Rytönen 2010: 92-93.)

Perheen toimintatavat ja kulttuuri ovat kytköksissä jokaiseen perheen yksilöön ja hänen ongelmiinsa. Perheen toiminta-, ajattelu- ja ilmaisutavat, perheessä vallitseva tunneilmapiiiri ja perheenjäsenten tarpeiden huomioonottaminen voivat olla haittoja laukaisevia, altistavia tai ylläpitäviä tekijöitä. Osa perheen toimintatavoista voi olla esteenä haittojen ratkaisu- ja muutosyrityksille. Jokaisessa perheessä on toimintatapoja, jotka ylläpitävät ja lisäävät hyvinvointia ja turvallisuutta. Yksilön ja perheen toimivan arjen rakentamiseksi on välttämätöntä tehdä nämä toimintatavat näkyväksi ja tukea niitä. (Rönkkö – Rytönen 2010: 38.)

Muutoksen aikaansaaminen perheen vuorovaikutusjärjestelmässä mahdollistuu yhteen perheen jäsenen vuorovaikutukseen vaikuttamisen kautta. Perhettä ja sen jäseniä tulee tarkastella myös suhteessa ulkopuolisiin systeemeihin. Sen sijaan, että ongelmien syitä etsitään perheenjäsenten sisäisistä, psykologisista ominaisuuksista ja puutteista, nähdään ongelmien ilmenevän sosiaalisissa tilanteissa useiden tekijöiden vaikutuksesta ilman suoria syysuhteita. (Rönkkö – Rytönen 2010: 92-93.)

6.3 Muutoksen edellytykset

Ratkaisevassa roolissa muutostyöskentelyssä on vanhemman suhtautuminen ongelmiin ja kyky tilanteen ymmärtämiseen lapsen kannalta. Rousun (2007) mukaan edellytyksenä muutoksen aikaansaamiselle lapsen kasvuolosuhteissa tai lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa on vanhempien motivoituminen ja sitoutuminen välttämättömien muutosten tekemiseen. Tätä muutostyötä tuetaan työntekijöiden ja vanhempien välisellä vuorovaikutuksella ja yhteistyöllä. (Rousu 2007: 259.)

Asiakkaan halu ja motivaatio saavat aikaan muutosta, joka on näkyvä prosessi toiminnassa. Muutoksen syntyminen edellyttää turvallista ilmapiiiriä, omiin kykyihinsä luottamista sekä itsestä lähtevää tarvetta. Muutos tarkoittaa uutta merkitystä, joka kehittyy dialogisessa vuorovaikutuksessa. Tämän pohjalta voidaankin dialogin ylläpitämistä pitää tärkeänä muutoksen ehtona. Mikäli dialogia ei kyetä ylläpitämään ja se loppuu, estyy myös muutos. (Pyhäjoki 2005: 86.)

Lähtökohtana lastensuojelun asiakastyössä ja vuorovaikutuksessa on tiedostaa perhekokonaisuuden systeeminen merkitys (Hurtig 2003: 18). Lapsen saama hyöty perhettä autettaessa edellyttää työntekijältä kykyä hyvän suhteen solmimiseen myös lapsen perheen kanssa, joka ei aina ole ongelmatonta. Lapsen vanhempien ja työntekijöiden näkemykset lapsen kehityksen kannalta välttämättömistä muutoksista vanhempien

toiminnassa voivat olla keskenään ristiriidassa, eikä yhteisymmärryksen saavuttaminen ole aina mahdollista. Muutostyö edellyttää usein pidemmän ajanjakson. Inhimillisessä kohtaamisessa onnistuminen on ensiarvoista. Kuntouttavasti toimivan ihmissuhteen saavuttaminen vaatii työntekijöiltä riittävästi asiakkaan kanssa käytettävissä olevaa aikaa eli pitkäjänteisyyttä työssä ja työotteessa. Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksen tulee myös olla avointa ja rehellistä. Tärkeää on myös asiakkaan oman äänen, kokemusten ja näkemysten esiin tuleminen. (Rousu 2007: 259.)

7 Onnistuminen perhetyössä

Onnistumisessa on jokaisella perhetyön prosessiin osallistuvalla oma roolinsa. Ilman asiakkaan osallisuutta ja asiakaslähtöistä toimintatapaa onnistumista ei voida saavuttaa. Prosessissa on siis sekä perhetyöntekijällä että asiakkaalla on oma merkittävä roolinsa. Onnistuminen näyttäytyy eri konteksteissa ja eri näkökulmista tarkasteltuna erilaiselta. Tässä opinnäytetyössä vaikuttavuus ymmärretään asiakasvaikuttavuutena eli asiakasperheen tilanteessa tapahtuneena onnistuneena muutoksena.

Onnistumisen elementit ovat eri lasten kohdalla hieman erilaisia, joten yksittäinen pienempikin asia lasten hyvinvointiin kuuluvana asiana kertoo onnistumisesta. Onnistuminen lasten hyvinvoinnin lisäämisessä näyttäisi olevan kiinni hyvin yksinkertaisista asioista, jotka liittyvät tavalliseen elämään ja elämänhallintaan. Lasten hyvinvointiin liittyen yksinkertaisten asioiden saavuttaminen voi kuitenkin tarkoittaa asiakkaina olevien lasten elämässä isoja muutoksia. (Ritala-Koskinen 2003: 113.)

Perheessä onnistuminen merkitsee eri asioita lapselle ja aikuiselle. Lasten kohdalla onnistuminen tarkoittaa hyviä ja turvallisia ihmissuhteita, fyysistä ja henkistä huolenpitoa sekä tärkeiden ihmissuhteiden pysyvyyttä. Olennaisena osana huolenpitoon kuuluvat huolehtiminen lapsen normaaleista arkirutiineista ja rajojen asettamisesta. Näiden toteutuminen lasten tasolla on yksi merkki siitä, että työllä on ollut toivottavaa vaikutusta asiakkaiden elämään. Vanhempien kohdalla onnistuminen merkitsee kykyä vastuunkantamiseen ja lasten turvallisten kasvuolosuhteiden turvaamiseen. Perheelle yhteisesti merkityksellistä onnistumisessa on arjen ja perhe-elämän tasainen ja vakaa sujuvuus. (Ritala-Koskinen 2003: 113-114.)

Onnistumisessa on työntekijällä, lapsella ja vanhemmilla oma osansa. Asiakkaan elämässä tapahtuneet käänneet positiiviseen suuntaan voivat olla riippumattomia työsken-

telystä, koska elämäntilanteeseen voivat vaikuttaa monet muutkin asiat. (Ritala-Koskinen 2003: 114, 119.) Asiakasperheiden elämä ja ihmisten vuorovaikutussuhteet ovat moninaisia, jossa työntekijän toiminta on vain osa asiakkaan elämään vaikuttavista asioista. Tämän johdosta interventiota ja sen seurauksia ei voida suunnitella ja ennustaa etukäteen tarkasti. Muutokset asiakkaan elämässä voivat tapahtua myös hitaasti ja huomaamatta. (Jokinen – Juhila - Raitakari 2003: 154.)

Rousu (2007) viittaa väitöskirjassaan Laulaisen (2005) tekemään tutkimukseen, jonka mukaan onnistuminen lastensuojelussa tarkoittaa asiakkaan tyytyväisyyttä, asiakkaan tilanteen kohenemista ja vaikutusten aikaansaamista henkilöstön yhteisten, osaavien ja moniammatillisten voimavarojen avulla (Rousu 2007: 163.)

Arvioitaessa onnistumista asiakastyössä korostetaan erityisesti refleksiivisyyttä eri osapuolien välillä. Refleksiivisyyden kautta tapahtuu yhteistä oppimista. Arvioinnin tuloksena voi tapahtua jokaisen oman asiantuntijuuden kasvua eli voimavaraistumista (empowerment). Tulokset ja onnistumiset syntyvät pääosin yhteistyöprosessissa eri toimijoiden kesken. Lastensuojelutyössä ovat keskeisimpinä toimijoina vaikutusten syntymiseen lapsi ja hänen vanhempansa. (Rousu 2007: 144, 158.)

7.1 Onnistumisen edellytyksiä ja vaikuttavuuden ehtoja

Johanna Hurtig (2003:11) on nähnyt tärkeänä kysymyksenä, miten lastensuojelun ammattikäytännöissä onnistutaan tehtävien toteuttamisessa. Rousu ja Holma (2004) puolestaan näkevät keskeisenä lastensuojelun asiakastyön onnistumisen esiintuomisen asiakasvaikutusten ja hyötyjen näkyväksi tekemisen kautta (Rousu - Holma 2004: 23).

Bardy ja Öhman (2007) ovat kiteyttäneet tutkimuksessaan onnistumisen edellytyksiksi ja vaikuttavuuden ehdoiksi kolme temaattista ydinaluetta, jotka liittyvät interventioiden sisältöön. Näitä ovat intervention suhdeperustaisuus, intervention ajoitus ja kesto sekä intervention moniulotteisuus monitahoisissa ongelmissa. (Bardy – Öhman 2007: 3.) Rousun (2007) tutkimuksessa puolestaan nousivat keskeisimmiksi onnistumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi asiakastyön vuorovaikutuksen laatu, ihmissuhteiden jatkuvuus, yhteistyössä asiakkaan kanssa laadittu tavoitteellinen hoito- ja palvelusuunnitelma ja yhteinen prosessoiva arviointi. (Rousu 2007: 11.)

Keskeisiä asioita perhetyön onnistumisen elementteinä ja edellytyksinä Myllärniemen mukaan ovat asiakkaan motivoituneisuus ja vanhemman yhteistyötaidot sekä asiak-

kaan ja työntekijän välinen luottamuksellinen suhde (Myllärniemi 2007: 46, 55). Myös Ritala-Koskinen (2003) on nähnyt luottamuksen yhtenä tärkeänä tekijänä. Perhetyössä puututaan aina ihmisten elämän yksityisyyteen, joten luottamuksen syntyminen on erityinen prosessi. Luottamuksen saavuttaminen on jossain määrin helpompaa tilanteessa, jossa asiakas on itse hakenut apua tai ohjattu tuen piiriin muiden viranomaisten toimesta. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi onnistumisen elementteinä nähdään myös yhteinen tavoite sekä elämän katsominen kokonaisuutena. (Ritala-Koskinen 2003, 114-115.)

Kananojan (2001) mukaan lastensuojelun vaikutukset ovat muutoksia, jotka tapahtuvat ihmisten elämäntilanteissa, olosuhteissa ja toimintakyvyssä (Kananoja 2001: 6). Perhetyön prosessissa tavoitteena on perheen tilanteen muuttuminen sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Konkreettisten, realististen, saavutettavissa olevien ja selkeiden tavoitteiden asettaminen työlle sekä työn oikea-aikaisuus voidaan nähdä olevan ensiarvoisen tärkeitä onnistumisen kannalta. Rousu (2007) viittaa väitöskirjassaan Paanasen (1990) tekemään tutkimukseen. Tutkimuksessa vaikuttavuuden estäviksi tekijöiksi nostettiin esille mm. asiakkaan sitoutumattomuus muutostyöhön, riittämättömät resurssit sekä asiakkaan ja työntekijän yhteisen työskentelytavoitteen puute. (Rousu 2007: 165.)

Tuella on mahdollisuus kohdentua parhaiten silloin, kun asiakkaalla on riittävästi tahtoa muutokseen. Ulkoisten resurssien ollessa niukat, korostuu asiakkaan oman tahdon merkitys elämänprosessien säätelijänä. (Ritala-Koskinen 2003: 121.) Tärkeänä asiana muutoshalun syntymiseen voidaan nähdä asiakkaan ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisen kokemus (Jokinen – Juhila – Raitakari 2003: 162.)

Työskentelyä vaikeuttavia ja onnistumisen kannalta haittaavia tekijöitä ovat avun tarpeessa olevan perheenjäsenen kykenemättömyys ongelman näkemisessä, avun tarpeen kieltäminen tai asioiden salailu. (Myllärniemi 2007: 55.) Yhtenä onnistumisen esteenä voi olla myös asiakkaan vaikea elämäntilanne, jolloin ei ole voimavaroja sitoutumiseen. Asiakkaalle voi jäädä myös tukitoimien merkitys ja tavoite epäselväksi. (Ritala-Koskinen 2003: 118.)

7.2 Tutkimuksellinen tieto perhetyön vaikuttavuudesta

Suomessa on tutkittu melko vähän lastensuojelun vaikuttavuutta asiakkaiden hyvinvointiin tai lastensuojelun vaikutusmekanismeja. Lastensuojelun avohuollon tukitoimista tehdyt tutkimukset ovat lähinnä keskittyneet perhetyön ja perheinterventioiden tarkasteluun. Näissä tutkimuksissa painopisteinä ovat olleet erilaiset hankkeet ja niiden toteutus sekä niiden välittömien vaikutusten arviointi (Pölkki 2008: 10).

Lastensuojelun tieto- ja tutkimushankkeessa (2011) haastateltiin 87 lastensuojelun ja lastensuojelututkimuksen asiantuntijaa. Haastateltavien näkemysten mukaan ei ole määrällisesti ja teemallisesti riittävästi tutkimuksia, jotka tukisivat lastensuojelun käytäntöä, kehittämistä sekä kuvan muodostamista lastensuojelun tilasta. Lastensuojelutoimenpiteitä koskevien vaikuttavuustutkimusten vähäinen määrä nähtiin myös merkittävänä vajeena. Tutkimuksen ja muun tiedontuotannon vähäisyys ja pirstaleisuus vaikeuttavat luotettavaan ja systemaattiseen tutkimustietoon perustuvan lastensuojelun tarkastelun, arvioinnin ja kehittämisen. Hankkeeseen osallistuneet asiantuntijat näkivät välttämättömänä saada vuoropuhelua tutkimustiedon, lastensuojelun ja kehittämisen kesken. (Pekkarinen - Heino - Pösö 2013: 337-338.)

Lastensuojelun perhetyöstä on tehty paljon myös opinnäytetöitä, joissa on tutkittu lähinnä käytäntöjä joko asiakkaan tai työntekijän näkökulmasta. Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöstä on viimeisen vuoden aikana tehty kolme opinnäytetöitä (Holttinen 2014; Lievonen 2014; Korpelin 2014). Vuosittain tehdään Suomessa jonkin verran uutta tutkimusta lastensuojelusta ja lastensuojelun perhetyöstä ja tutkimuksen kehittäminen on nähty tärkeänä. Perhetyön tutkimuksessa painopiste vaikuttaisi olleen monenlaisen perhetyön muotojen jäsentämisessä ja perhetyön roolin paikantamisessa osana lastensuojelua (esim. Myllärniemi 2007).

Kirsi Kaikko (2004) on tutkinut lastensuojelun perhetyön kuntoutumista tukevia elementtejä haastatteleamalla perhetyöntekijöitä, sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita. Tutkimuksessa on nähty perhetyöstä olleen apua selviytymiseen. Olennaisena asiana perhetyön vaikuttavuuden kannalta on nostettu esiin asiakkaan rooli ja subjektiivinen työskentelyssä. Kyseisessä tutkimuksessa tärkeiksi onnistumisen elementeiksi ovat nousseet asiakkaan kohtaaminen, asiakkaan voimavarojen huomioiminen työskentelyn perustana, asiakkaan tahdon kunnioittaminen, perheenjäsenten yksilöllisyyden huomioiminen, perheen arjen ensisijaisuus, työskentelyn tavoitteellisuus ja prosessi.

Raija Hovi-Pulsan (2011) tekemässä pro gradussa on tutkittu, millaisen viitekehyksen lastensuojelun perhetyölle muodostaa arkilähtöinen sosiaalipedagoginen ajattelutapa ja minkälaisia elementtejä perhetyön tulisi sisältää ollakseen juridisen intervention lisäksi muutakin. Tutkimuksessa arkilähtöiselle perhetyölle on noussut elementeiksi: arjen avaaminen, haitallisen arjen kukistaminen, uusien toimintamallien itujen herättely, sujuvan ja turvallisen arjen vahvistaminen sekä identiteetin, osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistaminen.

Tarja Penninkangas (2012) on tutkinut lastensuojelun asiakkaan näkökulmasta lastensuojelun tukitoimien vaikuttavuutta lapsen hyvinvointiin. Tutkimuksessa keskeisenä tuloksena on noussut esiin lastensuojelun avohuollon tukitoimilla olevan merkittävä vaikutus elämänhallinnan saavuttamiseen ja vaikuttavuutta lapsen hyvinvointiin.

Anna Väinälän, Jarmo Kärjen, Ari Suhosen ja Riikka Väyrysen tekemän selvityksen (2010) mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyö tuottaa erilaisia hyötyjä perheille. Näitä hyötyjä ovat esimerkiksi selkeän muutoksen saavuttaminen lapsen/perheen elämäntilanteessa, lapsen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, voimavarojen lisääntyminen vanhemmuudessa, perheen vuorovaikutuksen vahvistuminen, perheen arjesta selviytymisen vahvistuminen, perheen mahdollisten muiden palvelujen tarpeen kartoittaminen, lapsen mahdollisen kodin ulkopuolelle sijoituksen ja huostaanoton ehkäiseminen, lapsen kotiinpaluun turvaaminen sijoituksen ja huostaanoton lakkautuksen yhteydessä sekä huostaanottotilanteissa lasten ja perheiden tukeminen läheissuhteiden säilymisessä ja vahvistamisessa. (Väinälä – Kärki – Suhonen – Väyrynen 2010: 136.)

Riikka Westmanin, Riitta Haverisen, Veera Ristikartanon, Juha Koiviston ja Antti Malmivaaran (2005) 30 kansainväliseen artikkeliin perustuvassa tutkimuksessa koskien perheinterventioiden vaikuttavuutta on tullut esille, että perheinterventiot tuottavat positiivisia vaikutuksia asiakasperheiden tilanteisiin. Tutkimuksessa on noussut esille, ettei kevyehköillä yksittäisillä interventioilla välttämättä voida kuitenkaan vaikuttaa riittävästi pitkäikäisiin ja syviin ongelmiin. Tällaisilla interventioilla voidaan kuitenkin saada vaikutuksia aikaiseksi varhaisessa tukemisessa ja monimuotoisten ongelmien ennaltaehkäisemisessä. Tutkimuksessa on nostettu esille, että perheiden pitkäaikaisissa ja moninaistuneissa ongelmissa näyttäisi usein tarvittavan vaikutuksen aikaansaamiseksi monimuotoisia tai syvälliseen vuorovaikutukseen perustuvia interventioita.

Kansainvälisiä tutkimuksia perheinterventioiden vaikuttavuudesta on verraten runsaasti. Nämä tutkimukset kohdentuvat yleensä erilaisiin intensiivisiin ohjelmiin perustuviin perheinterventioihin, jotka toteutetaan perhekeskusten toimesta, esimerkiksi IFPS (Intensive Family Preservation Services) ja FPS (Family Preservation Services). Berryn ja McLeanin (2014) tekemässä tutkimuksessa vaikuttavuuden ja onnistumisen elementeiksi nousivat asiakkaan osallisuus ja sitoutuminen perhetyön suunnittelussa ja tavoitteiden asettamisessa, perhetyön intensiteetti ja työntekijän asiakkaaseen käyttämä aika, luottamus työntekijään, asiakkaan kuunteleminen, asiakkaan vahvuuksien esiintuominen, joustavuus ja luovuus. Mullinsin, Cheungin ja Lietzin (2012) tekemässä tutkimuksessa perhetyö tuotti vaikutuksia vanhempien vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa suhteessa lapsiin, lapsen kehityksen tukemisessa ja lapsen rajaamisessa. Tutkimukseen osallistuneet perheet kokivat saaneensa myös työkaluja arjen sujuvuuteen. Tässä tutkimuksessa vaikuttavuuden ja onnistumisen elementeiksi nousivat perheen kanssa yhdessä laaditut tavoitteet ja suunnitelma niiden saavuttamiseksi, emotionaalinen tuki, työntekijöiden luotettavuus, perheen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, tuen oikea-aikaisuus, yhteistyöhön perustuva työote, asiakkaan kunnioitus ja aktiivinen kuunteleminen. Näissä kansainvälisissä tutkimuksissa esiin tulleet elementit korreloivat jo aikaisemmin Suomessa tehtyjä tutkimuksia (mm. Heino (2007), Myllärniemi (2007), Hurtig (2003)).

Tuija Eronen (2012) on tuonut esille tutkimuksessaan perhetyötä koskevan tutkimuksen vähäisyyden. Myös Elina Pekkarinen (2011) näkee tutkimuksessaan monipuolisen lastensuojeluun liittyvän tiedon tuotannon vahvistamisen tarpeellisuuden. Pekkarisen mukaan monipuolisempi ja laajempi asiakkaan kokeman hyödyn ja vaikutusten seuranta mahdollistaisi ymmärrystä siitä, minkälaisilla työmuodoilla ja tukitoimilla on lasten ja perheiden hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Samalla olisi mahdollista saada myös tietoa siitä, mitkä eivät toimi hyvinvointia edistävästi ja onko toimintarakenteen muutoksilla vaikutuksia hyvinvoinnin edistämiseen. Tutkimuksessa nousi esille myös tarve lastensuojelussa kohdattavien ilmiöiden lisätutkimukselle ymmärryksen lisäämiseksi.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön vaikuttavuuden tutkimukselle on siis tutkimustenkin perusteella selkeästi lisätarvetta. Suurin osa perhetyön vaikuttavuuden tutkimuksista on tehty 2000-luvun alkupuolella (v. 2000 - 2007). Viime vuosina tehdyissä vaikuttavuuden arviointia koskevissa tutkimuksissa on keskitytty tutkimaan vaikuttavuuden arviointia itsessään ilman, että ne olisivat kohdistuneet jonkun kohderyhmän tekemän

työn vaikuttavuuden arviointiin. Näissä tutkimuksissa on myös nostettu esiin tutkimusten vähäisyys koskien vaikuttavuuden arviointia lastensuojelussa.

Janissa Miettinen on tekemässä väitöstutkimusta aiheesta ”Lastensuojelun avohuollon tuen vaikuttavuus – kriittiset tekijät ja mekanismit”. Väitöstutkimus on osatutkimus Suomen Akatemian hankkeesta ”Lastensuojelun tarpeet, prosessit ja tuloksellisuus – Lastensuojelun vaikuttavuuteen ja tuloksiin liittyvät kriittiset tapahtumat ja tekijät”. Tutkimuksen tavoitteena on sosiaalityön tietoperustan ja käsitteellisen ymmärryksen lisääminen tekijöistä, jotka johtavat avohuollon tuen vaikuttavuuteen. Janissa Miettinen toteaa tutkimussuunnitelmassaan tutkimisen lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevien lasten ja perheiden auttavien tekijöiden ja mekanismien olevan vasta alussa.

8 Vaikuttavuuden arviointi

Lastensuojelun valtakunnalliseksi tavoitteeksi on asetettu monipuolinen ja jatkuva arviointi sekä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuus lastensuojeluasiassa. Näiden tavoitteiden lisäksi jokaisessa organisaatiossa tulee arvioida tuottamiensa palvelujen laatua, eli sitä, miten palveluilla kyetään vastaamaan asiakkaiden palvelutarpeisiin. Tämä tarkoittaa organisaatiotasolla sitä, että laadun arvioinnissa tulee tarkastella organisaation toimintaa, organisaation tuottamien palvelujen tuloksia ja näiden välistä yhteyttä. (Lastensuojelun laatusuositus 2014: 37.) Jotta organisaatiossa voidaan saada tarvittavaa tietoa sen toiminnan, palveluiden ja interventioiden vaikuttavuudesta, on sen edellytyksenä niiden arviointi.

Arvioinnissa on perusajatuksena intervention, hankkeen tai palvelun selvittely tai määrittely. Tähän tarvitaan luotettavia, systemaattisia tai tieteellisiä menetelmiä sekä empiiristä aineistoa. Arvioinnin avulla saatua arviointitietoa voidaan hyödyntää sekä päätöksenteossa että toiminnan kehittämisessä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Paasio korostaa, että edellytyksenä arvioinnin olemassaololle on, että kaikki edellä mainitut ehdot toteutuvat. (Paasio 2003: 5.)

Arviointitiedolla on merkitystä monessakin suhteessa, joten on tärkeää, että arviointia tehdään monella eri tasolla. Työyhteisötasolla tehty arviointi ja sen kautta saatu tieto auttavat kehittämään ja parantamaan työkäytäntöjä. Saadun arviointitiedon avulla voidaan myös viedä alhaalta ylöspäin tietoa toiminnan vaikuttavuudesta eli sen tuloksellisuudesta organisaation johdon tasolle. Tämä edesauttaa johtotasoa reagoimaan ja

suuntaamaan toimintaa tulevaisuuden haasteisiin. Samalla voidaan arviointitiedon avulla viestittää myös poliittisille päättäjille toiminnan vaikuttavuutta ja sen merkitystä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin näkökulmasta. (Högnabba 2008: 15.)

Rousu (2007) näkee olennaisena tiedon saamisen asiakkaan elämäntilanteen kehittymisestä asiakasprosessin aikana organisaation arvioidessa lastensuojelutyön tuloksellisuutta. Mikäli asiakasprosessin aikana ei muutoksia ole dokumentoitu eikä niistä koota yhteenvetoja, ei organisaatiolla ole tietopohjaa lastensuojelun tuloksellisuuden, asiakasvaikutusten ja yhteiskunnallisten vaikutusten laajempien arviointien tekemiseen. Laajempi ja monipuolisempi asiakashyötyjen ja vaikutusten seuraaminen mahdollistaisi Rousun mukaan sen, että ymmärrys lisääntyisi eri tuki- ja työmuotojen ja toimintarakenteisiin liittyvien muutosten vaikutuksista lasten ja perheiden hyvinvoinnissa. (Rousu 2007: 246, 269, 281.) Puhe vaikuttavuudesta ja sen arvioimisesta on lisääntynyt, mutta edelleen systemaattisen tiedon kerääminen on riittämätöntä. On kuitenkin nähtävissä liikahdus siihen suuntaan, että organisaatioiden eri tasoilla on kasvanut ymmärrys vaikuttavuuden arvioinnin merkityksestä ja systemaattisen tiedon keräämisestä arvioinnin pohjaksi. Jotta arviointi ja arvioiva työote voisivat kehittyä, edellyttää se, että organisaation kaikilla tasoilla opitaan, oivalletaan ja reflektoidaan kriittisesti (Högnabba 2008: !4).

Kun lähdetään toteuttamaan vaikuttavuuden arviointia, on oltava selkeä käsitys niistä oletuksista, miksi ja miten interventio vaikuttaa. Arviointi ei kohdennu pelkästään vaikutuksiin, vaan myös vaikuttamisen prosessiin ja siihen liittyviin tekijöihin. (Dahler-Larsen 2005: 23). Arvioinnin avulla voidaan selvittää, kyetäänkö interventiolla vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja työskentelylle asetettuihin tavoitteisiin. Samalla voidaan myös selvittää, miten interventioita tulisi kehittää, jotta se olisi vaikuttavampaa. (Robson 2001: 27.) Vaikuttavuuden arvioinnin avulla voidaan saada myös selvyys siitä, missä kohdassa ovat intervention esteet ja mitkä ovat puolestaan intervention toimivat kohdat. Näiden kohtien esiintulon kautta voidaan löytää intervention kehittämiskohdat. (Dahler-Larsen 2005: 20.) Näin arvioinnilla voidaan tässä opinnäytetyössä löytää perhetyön prosessissa ne kohdat, joissa on parannettavaa. Samalla voidaan tuoda myös esiin ne kohdat, jotka osoittautuvat toimiviksi.

Jokaisessa organisaatiossa on omia ajan kuluessa vakiintuneiksi muodostuneita käytäntöjä ja prosesseja niin organisaatiotasolla kuin työntekijätasolla. Näissä vakiintuneissakin käytännöissä on kuitenkin aina kehitettävää, vaikka ne näyttäisivät toimivilta (Robson 2001: 27). Lastensuojelun laatusuosituksessa korostetaankin että lasten-

suojelussa käytettävien työskentelytapojen ja menetelmien vaikutukset tulisi olla arvioituja ja niiden pohjalla tulisi olla tutkittua tietoa (Lastensuojelun laatusuositus 2014: 33). Jotta omaa työtä ja omaa osaamista voisi kehittää, tarvitaan siis käytäntöjen, toiminnan laadun ja toiminnan vaikutusten kriittistä seuranta ja arviointia. Asettamalla nämä käytännöt ja prosessit sekä toimintatavat arvioitavaksi, voidaan saada lisää välineitä ammatilliseen kehittämiseen. (Kananoja 2001: 5-6.) Tältä pohjalta voidaankin sanoa, että kaikkeen kehittämistyöhön tulee olennaisena osana liittyä arviointi toiminnasta. Myös Rajavaara (2006) näkee vaikuttavuuden arvioinnin olevan hyödyllistä silloin, kun arvioinnista saatuja tietoja käytetään toiminnan kehittämiseen (Rajavaara 2006: 34). Näiden lisäksi Dahler-Larsen (2005: 20) nostaa esille vaikuttavuuden arvioinnin merkityksen myös oppimisprosessien tukemisessa ja niiden edistämisessä

Lastensuojelun perhetyössä tehdään tavoitteellista työtä, jolla pyritään saamaan muutoksia asiakasperheen tilanteessa. Kananojan (2001) näkemyksen mukaan monissa sellaisissa ammateissa, joissa tehdään töitä ihmisten kanssa, voidaan nähdä työn tuloksellisuus asiakkaiden elämäntilanteissa ja toimintakyvyssä tapahtuneina positiivisina muutoksina (Kananoja 2001: 5), Näitä muutoksia ja vaikutuksia nähdään myös lastensuojelun perhetyössä syntyvän koko ajan päivittäisessä asiakastyössä. Paasion (2003) mukaan vaikuttavuuden arvon määrittelyn perusteena onkin intervention tai toiminnan osallisuus asiakkaan elämäntilanteessa tapahtuneisiin positiivisiin muutoksiin. Vaikka arviointi ei suoranaisesti kohdistuisikaan asiakasmuutokseen, on se kuitenkin viime kädessä vaikuttavuuden arviointia. (Paasio 2003: 3.)

Kananoja näkee hyvän arvioinnin kohdistuvan tehtävään työhön, sen sisältöön ja vaikutuksiin ilman, että se kohdentuu työntekijän arvottamiseen (Kananoja 2001:6). Työyhteisössä saattaa olla vastustusta arviointia kohtaan juuri sen vuoksi, että sen oletetaan kohdistuvan työntekijän henkilökohtaiseen työn tekemiseen. Tärkeää onkin nähdä se, että arvioinnilla tavoitellaan työntekijöiden osaamisen vahvistamista ja haetaan suuntaa osaamisen kehittämiseksi (Kananoja 2001: 6.).

Vaikuttavuuden arviointia pidetään usein ongelmallisena ja jopa mahdottomana toteuttaa, koska kausaalisuhteet (syy-seuraus) ovat monimutkaisia ja vaikuttavat tulokseen Perhetyössä, kuten yleisestikin sosiaalityössä, työskentelyn sisällä tapahtuva toiminta ja interventio asiakkaan tilanteeseen näyttäytyvät usein vain yhtenä asiakkaan elämään vaikuttaneena asiana. Tämän johdosta intervention vaikutuksia ei ole mahdollista täysin eristää muista muutokseen vaikuttaneista tekijöistä asiakkaan elämässä. (Joki-

nen – Juhila – Raitakari 2003: 153.) Tämä tiedon rajallisuus ei kuitenkaan voi olla peruste sille, ettei vaikuttavuuden arviointia voisi tehdä. Arviointia voidaan kehittää ottamalla huomioon ajassa esillä olevat ilmiöt asiakkaiden elämäntilanteissa ja ongelmissa. (Dahler-Larsen 2005: 9.)

Dahler- Larsenin (2005) mukaan vaikuttavuuden arvioinnissa on keskeistä se, mikä vaikuttaa mihinkin, milloin, miten ja millä edellytyksillä. (Dahler-Larsen 2005: 19) Tämä tarkoittaa sitä, että tällöin arvioinnin taustalla on oletamus siitä, että joidenkin asiakkaiden kohdalla interventio on toimivaa, mutta interventio ei välttämättä toimi kaikille asiakkaille. On siis olemassa ja löydettävissä sellaisia konteksteja, mekanismeja ja interventioon liittyviä tekijöitä, jotka saavat positiivisia muutoksia aikaan sekä myös sellaisia, jotka ovat esteenä näiden muutosten saavuttamiselle. Realistiselle arvioinnille on siis ominaista kokonaisuuden hahmottaminen mekanismien ja kontekstin avulla. (Robson 2001: 87.)

Tässä opinnäytetyössä vaikuttavuuden arviointi pohjautuu realistisen arvioinnin viitekehukseen. Taustaoletuksena opinnäytetyössä on, että perhetyö on vaikuttavaa ja on löydettävissä sellaisia mekanismeja, joiden avulla saadaan aikaan muutosta asiakasperheiden tilanteessa. Arvioinnilla pyritään vastaamaan perhetyön kehittämisen kannalta keskeisiin kysymyksiin: mikä perhetyön interventiossa on toimivaa,, kenelle se toimii ja millaisissa olosuhteissa.

9 Opinnäytetyön aiheen taustakuvaus

Julkishallinnon palvelutuotannon tuottavuuteen ja tehokkuuteen liittyvät kehitymisvaatimukset ovat kasvaneet viime vuosina sosiaalialalla ja siten vahvasti käytäntöön sidottu arviointi palveluiden vaikutuksista asiakasperheiden elämään on tullut välttämättömäksi. Aulikki Kananojan (2013) johtaman selvitystyöryhmän loppuraportissa on toimenpide-ehdotuksena lastensuojelulakiin lisättäväksi kunnille velvollisuus arvioida järjestämäänsä lastensuojelua ja sen vaikuttavuutta. Lastensuojelun valtakunnalliseksi laatutavoitteeksi on asetettu monipuolinen ja jatkuva arviointi sekä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuus lastensuojeluasiassa. Lisäksi organisaatioiden tulee arvioida laatua kokonaisvaltaisesti. Laadunarvioinnissa tulee tarkastella toimintaa ja tuloksia ja niiden välistä yhteyttä. (Kananoja – Lavikainen – Oranen 2013.)

Vantaan kaupungin lastensuojelun vuoden 2013 tulokorttiin oli yhdeksi tavoitteeksi asetettu asiakasprosessien tarkistaminen asiakastyön vaikuttavuuden varmistamiseksi. Strategiseksi tavoitteeksi vuosille 2014-2016 on asetettu vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Tämä edellyttää kaikkia lastensuojelun toimijoita kiinnittämään huomiota työn vaikuttavuuteen ja sen arviointiin.

Vantaan kaupungin strategia ja valtakunnalliset lastensuojelun laatusuositukset ovat ohjaamassa Vantaan lastensuojelun tukiyksikön toiminnan ja palvelujen kehittämistä. Vantaan lastensuojelun tukiyksikön ja perhetyöntekijöiden intresseissä on perhetyön laadullinen kehittäminen asiakasvaikuttavuuden näkökulmasta.

Lastensuojelun tukiyksikön kehittämistyössä hyödynnetään opiskelijoiden aiemmin tekemiä opinnäytetöitä. Opinnäytetöiden aiheet ovat nousseet tukiyksikön kehittämistarpeiden pohjalta ja tuottavat tietoa prosessinomaisesti. Jokaisessa opinnäytetyössä on ollut erilainen näkökulma. Hanna Holttinen on tehnyt opinnäytetyön perhetyöntekijöiden näkemyksistä pienen lapsen kohtaamisesta lastensuojelun avohuollon perhetyössä. Susanna Lievonon on keväällä 2014 tehnyt Vantaan lastensuojelun tukiyksikölle opinnäytetyön, jonka aiheena on perhetyön asiakkuuden taustat ja alueellisuus – selvitys Vantaan kaupungin lastensuojelun tukiyksikön asiakkuuteen tulon syistä. Taina Korpelin on syksyllä 2014 tehnyt tukiyksikköön opinnäytetyön asiakkaiden kokemuksista lastensuojelun tukiyksikön perhetyön vaikutuksista elämäntilanteeseensa.

Opinnäytetyötämme hyödynnetään Vantaan lastensuojelun tukiyksikön Vaikutusten arviointi- kehittämishankkeessa, joka toteutetaan Vantaan lastensuojelun tukiyksikön ja Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen yhteistyönä. Vaikutusten arviointi-hankkeessa on tammikuusta 2014 alkaen lähdetty miettimään sellaisen mittarin kehittämistä, jolla osallistaa asiakkaita oman tilanteensa ja hyvinvointinsa kehittymisen arviointiin. Hankkeen toisena tavoitteena on kehittää case-työskentelyä, jossa tiimi reflektoi oman työskentelynsä vaikutuksia perheen tilanteen muuttumiseen eli arvioi, ovatko muutokset seuranneet palvelusta. Vaikutusten arviointi-hankkeen tavoitteena on yhdistää asiakkaan toimintakyky-mittari sekä case-arvio, jolloin voidaan saada korrelaatiota asiakkaan toimintakyvyn muutoksen ja palvelun (perhetyön) välille. Kuntaliitossa on kehitetty hankkeena (2013-2015) lastensuojelun toimintakykymittaria osaksi sosiaalityössä tehtävää lastensuojelutarpeen selvitystä ja vaikuttavuuden arviointia. Vantaan vaikutusten arviointi-hanke on ollut kevästä 2015 mukana kehittämässä Kuntaliiton kanssa yhteistyössä hyvinvoinnin arvioinnin eli toimintakyvyn mittaria. Vantaan lastensuojelun Tu-

kiyksikkö osallistuu pilotointiin mittarin soveltuvuuden kokeilemiseksi lastensuojelun perhetyön vaikuttavuuden arviointiin. Pilotointi on aloitettu marraskuussa 2015.

10 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön aihe on noussut Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön perustehtävän kehittämistarpeesta ja tarpeesta perhetyön vaikutusten arvioimiseen. Opinnäytetyön avulla saatava tieto perhetyön vahvuuksista ja kehittämiskohteista ja niiden pohjalta tehtävät johtopäätökset omalta osaltaan auttavat perhetyölle asetettujen tavoitteiden ja vaikutusten saavuttamisessa ja ovat kehittämistyön tukena.

Tavoitteissa onnistumisen lisäksi opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita selvittämään millaisilla menetelmillä asiakkaiden tavoitteissa on onnistuttu, missä tavoitteessa ei ole onnistuttu ja miksi. Perhetyön vaikutusten arvioinnissa oleellista on, miten perhetyön vaikutusta saadaan esille ja mitkä tekijät vaikuttavat asiakasprosessissa. Perhetyöntekijöiden ja asiakkaiden arvioidessa perhetyön prosessia voidaan saada tietoa palvelun laadusta: miksi tukitoimi toimii joidenkin asiakkaiden kohdalla ja toisten ei. Keskeistä opinnäytetyössä on perhetyön intervention vaikutusten selvittäminen asiakkaiden hyvinvoinnin muutoksessa.

Opinnäytetyössä tarkastellaan perhetyöntekijöiden ja asiakkaan osallistavan aineistonkeruuprosessin avulla perhetyön vaikuttavuuden arvioimista. Mikäli aineistonkeruu ja vaikuttavuustietojen analysointi osoittautuvat toimivaksi prosessiksi, olisi mahdollista saada tukiyksikön perhetyöhön käyttöön perhetyön asiakasprosessin arviointimalli. Arviointimalli toimisi myös perhetyön kehittämisen välineenä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Miten perhetyö on vastannut asiakkaan tavoitteisiin?
- Mitä muutoksia perhetyön interventiolla saadaan aikaan?
- Mitkä asiat perhetyön prosessissa voivat edesauttaa asiakasperheen hyvinvoinnin lisääntymistä tai olla esteenä?
- Mihin huoleen tai ongelmaan perhetyöllä ei saada vaikutusta?
- Perhetyön toimintatapojen ja -menetelmien kehittämiskohteet?

11 Opinnäytetyön toteuttaminen

Tässä luvussa avataan opinnäytetyön aineistonkeräämisen ja analysoinnin prosessia. Teoreettisena viitekehyksenä tässä opinnäytetyössä on vaikuttavuuden arviointi, jota lähestytään arviointitutkimuksellisesta näkökulmasta.

11.1 Arviointitutkimus

Arviointitutkimus etsii mekanismeja, joista vaikuttavuus interventiossa muodostuu. Arvioinnissa pyritään mittaamisen lisäksi ymmärtämään muutosta, joka on tapahtunut asiakkaan tilanteessa ja kiinnittämään huomiota siihen, mikä toimii, kenelle ja missä tilanteessa. Arvioinnilla etsitään vastausta siihen, miksi interventio on vaikuttanut asiakkaan tilanteeseen. (Högnabba 2008: 13.) Mäntysaaren (1999) mukaan arviointitutkimuksessa ei ole pyrkimyksenä pelkästään etsiä totuutta, vaan lisäksi tuottaa sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää (Mäntysaari 1999: 33). Näin ollen opinnäytetyönä tehtävän arviointitutkimuksen avulla voidaan tuottaa tietoa, jonka pohjalta voidaan kehittää perhetyötä, sen asiakasprosessia ja työmenetelmiä asiakastarpeiden mukaisesti.

Arviointi ja arviointitutkimus toteutetaan arvioinnin kohteena olevan toiminnan luontaisissa puitteissa ja sen tulee perustua järjestelmälliseen tiedon hankintaan ja sosiaalityöteellisten menetelmien hyödyntämiseen (Högnabba - Kortenieniemi 2008: 7). Arvioinnin tekeminen edellyttää tutkimusasetelman laatimista, aineiston keräämistä sekä aineiston analyysia ja tulosten pohjalta syntyvää pohdintaa. Arviointitutkimuksessa arvioinnin tarkoitus ja taustalla oleva teoria auttavat arviointikysymysten laadinnassa. Arviointikysymykset vaikuttavat arviointimenetelmien ja aineistojen keräämistapojen valintaan (Robson 2001: 25, 123.)

11.2 Tutkimukselliset menetelmät ja aineistonkeruu

Opinnäytetyössä on käytetty aineisto- ja menetelmätriangulaatiota. Tutkimusaineistona opinnäytetyössä ovat olleet Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden kirjalliset itsearviointit päättyneiden asiakkuuksien asiakasprosesseista, autenttisessa asiakastilanteessa asiakkailta saatu palaute perhetyöstä, asiakastilanteessa tehty havainnointit sekä Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyöntekijöiden kehittämissiimi.

Aineistoa on kerätty ja analysoitu käyttäen määrällisiä ja laadullisia menetelmiä. Aineiston keräämisessä ja analysoinnissa on ollut koko prosessin ajan kaksi tekijää. Päätökset aiheista, jotka on nostettu aineistosta, on tehty yhdessä. Lisäksi työskentelyn aikana valitut menetelmät ja suuntaviivat opinnäytetyölle on jokaista yksityiskohtaa myöten tehty yhteistyössä opinnäytetyöntekijöiden kesken. Perusteena tälle metodin käytölle on se, että useamman tekijän ja monipuolisemman aineiston avulla voidaan tarkastella laajemmin tutkittavaa asiaa. Näin ollen on syytä olettaa, että työn tulokset ovat kattavammat ja luotettavammat yksipuolisiin metodeihin ja tekijään verrattuna (Eskola - Suoranta 2009: 69-70.).

11.2.1 Asiakascaset

Opinnäytetyön pääaineistona ovat olleet perhetyöntekijöiden tuottamat kirjalliset itsearviointit päättyneistä asiakkuuksista. Vantaan lastensuojelun tukiyksikön kolmessa tiimissä (Tikkurila, Myyrmäki ja Koivukylä) on esitelty asiakascaseja joka toinen viikko tiimipalaveriin kuuluvana rakenteellisenä osana. Tammikuusta 2015 alkaen perhetyön työpari on tehnyt kirjallisen itsearvioinnin päättyneestä tai päättyvästä asiakasprosessista asiakascase- lomakkeen pohjalta (Liite 1.). Kirjalliseen asiakascaseeseen on sisällytetty myös asiakkaalta saatu palaute perhetyön prosessista. Kirjallinen asiakascasen itsearviointi ei ole sisältänyt asiakkaan tai työntekijöiden tunnistetietoja.

Kirjallisia itsearviointeja asiakascaseista on kertynyt tammi-elokuun 2015 välisenä aikana 30 kappaletta. Tavoitteena oli saavuttaa määrällisesti sama määrä asiakascaseja jo toukokuun loppuun mennessä, mutta aineistoa ei kertynyt tavoiteltua määrää ennen elokuun loppua. Riittävän aineistomäärän kertyttyä asiakascaset tulostettiin ja tulostusjärjestys sekoitettiin, jotta eri tiimien asiakascaseja ei ollut tunnistettavissa. Kirjallisista asiakascaseista kerättiin tietoja tiedonkeruulomakkeeseen (Liite 2.), jotka numeroitiin juoksevasti asiakascase-numerointia vastaavaksi.

Tätä opinnäytetyötä varten on laadittu tiedonkeruulomake, joka on rakennettu avaamalla asiakkaan perhetyön prosessin eri vaiheet. Tämän jälkeen jokaisen vaiheen alle on koottu konkretisoidut eri vaihtoehdot, jotta aihealueet on mahdollista mitata. Lomake sisältää kymmenen eri aihealuetta. Tiedonkeruulomake on muodostettu teoriaa hyödyntäen vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Lomake koekäytettiin käyttämällä vuoden 2014 aikana tehtyjä asiakascaseja, jotka eivät ole tässä opinnäytetyössä aineistona. Koekäytössä tiedonkeruulomake osoittautui toimivaksi. Tämän jälkeen opinnäytetyön aineistona olevista asiakascaseista kerättiin asiakkaita koskevia tietoja tiedonkeruulo-

makkeeseen liittyen perherakenteeseen, lasten lukumäärään ja heidän ikäjakaumaan. Perhetyön prosessin aloitukseen liittyvistä asioista nostettiin asiakkuuteen tulokset ja aiemmat tukitoimet/palvelut. Varsinaiseen perhetyön prosessiin liittyen nostettiin aiheiksi työskentelyn tavoitteet, niiden mukainen muutos sekä tekijät, jotka ovat edistäneet tai olleet esteenä muutokselle. Näiden aiheiden alle listattiin vaihtoehtoja aiheeseen liittyvistä tekijöistä. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2004: 145-146.)

11.2.2 Havainnointi ja palautekeskustelut

Autenttiset perhetyön palautekeskustelut asiakkaiden kanssa ja asiakkaiden havainnointi on otettu osaksi opinnäytetyötä asiakasnäkökulman sisällyttämiseksi. Perheiden määrä (5) perustuu havainnoinnin sivuosaan opinnäytetyön aineiston hankinnassa olleen siten täydentävänä osana pääaineistolle (Eskola - Suoranta 2009: 73). Opinnäytetyössä on nähty tärkeänä asiakkaan omakohtaisen kokemuksen ja näkökulman esille tuominen pääaineiston koostuessa työntekijöiden tekemistä arvioinneista. Asiakkaiden näkökulma tuo lisäarvoa tutkimuksen tuloksille joko vahvistamalla pääaineiston tuloksia tai näyttäytymällä aivan toisenlaisessa valossa.

Havainnointitapaamisten kohderyhmänä ovat olleet Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön asiakasperheet, joiden kanssa työskentely on joko ollut päättymäisillään tai jo päättynyt. Näiden lisäksi kahdessa tapaamisessa oli kyseessä työskentelyn väliarviointi, joissa työskentelyä päädyttiin vielä jatkamaan perheen tilanteen vuoksi. Alkuperäisen suunnitelman mukaan oli tarkoitus osallistua jokaisesta kolmesta tiimistä tuleviin asiakastapaamisiin, mutta loppujen lopuksi kaikki tapaukset tulivat Tikkurilan tiimistä. Asiakastapaukset valikoituivat satunnaisesti sitä mukaa, kun perhetyöntekijät sopivat loppukeskusteluja. Kaikki tapaukset tulivat yhden alueen tiimistä.

Tapaamiset on toteutettu perheiden kotona aikavälillä kevät-syksy 2015. Kolmessa tapaamisessa oli mukana äiti ja lapsia, kahdessa tapaamisessa oli paikalla vain äiti. Tämän lisäksi paikalla oli joko yksi tai kaksi perhetyöntekijää ja kahdella kerralla perhetyöntekijöiden lisäksi myös sosiaalityöntekijä. Tapaamiset nauhoitettiin, jotta asiakkaan tuottamaan tietoon kyettäisiin paneutumaan tarkemmin ja nostamaan sieltä eri teemoja liittyen tutkimuskysymyksiin. Asiakkaat itse olivat tietoisia nauhoituksesta ja hyväksyneet tämän. (Eskola – Suoranta 2009: 90-91.) Nauhoitukset on litteroitu tekemällä jokaisesta tapaamisesta yhteenveto. Nauhoja ei ole litteroitu sanatarkasti perustuen

siihen, että aineistossa ei tutkita ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita, vaan tarkastellaan asioita ilmiöiden tasolla

Havainnoinnin avulla ei ole tarkoitus samaistua asiakkaan kokemukseen, vaan saada objektiivista tietoa työntekijän ja asiakkaan välisestä loppukeskustelutilanteesta sekä asiakkaan tuottamasta tiedosta. Haanpää – Hakkarainen – Garcia-Rosell (2014) toteavat artikkelissaan etnografisten menetelmien käyttämisestä kehittämistyössä, että ne mahdollistavat organisaation toimintaa kehittäessä ymmärtämään asiakkaan näkökulmaa osana toimintaa (Haanpää – Hakkarainen - Garcia-Rosell 2014:290). Havainnoinnin tarkoituksena on ollut tuottaa aidosta asiakastilanteesta tietoa muutosprosessin vaikuttavuuden arvioimiseksi. Syntynyttä tietoa on käytetty hyödyksi myös perhetyön kehittämistyöpajassa.

11.2.3 Perhetyöntekijöiden kehittämistiimi

Analyysistä nousseet keskeiset tulokset esiteltiin Lastensuojelun tukiyksikön Tikkurilan tehostetun perhetyön tiimissä 10.11.2015. Tilaisuus kesti noin puolentoista tunnin verran. Paikalla olivat kaikki tiimin jäsenet ja lähiesimies. Osallistujia oli yhteensä yhdeksän. Perhetyöntekijöiltä oli etukäteen tiedusteltu kehittämisnäkökulmasta kiinnostuksen kohteita esitettävistä tuloksista. Näiden pohjalta laadittiin diaesitys ja keskustelurunko, joiden tavoitteena oli herättää keskustelua onnistumisista suhteessa tavoitteisiin ja mahdollisista kehittämiskohteista. Tuloksia esiteltäessä perhetyöntekijöille täsmennettiin, miten tieto on tuotettu ja mitä siinä kohdassa on tarkasteltu.

Tiimissä esiteltiin analyysistä nousseet keskeiset teemat liittyen asiakasperheiden rakenteisiin, tavoitteiden saavuttamiseen, konkreettisiin muutoksiin ja muutosta edistäneisiin tai estäneisiin tekijöihin. Jokaisen aihealueen kohdalla käytiin keskustelua, miltä tulokset näyttäytyvät asiakasnäkökulmasta ja perhetyön näkökulmasta. Tämä lisäksi jokaisessa kohdassa käytiin keskustelua liittyen aiheesta nousseihin ilmiöihin ja tekijöistä, mistä ne voisivat johtua. Keskustelussa pohdittiin myös kehittämiskohtia ja miten niitä voidaan lähteä rakenteellisesti työstämään.

Alun perin tavoitteena oli järjestää ajallisesti pidempi tilaisuus kehittämistyöpajan muodossa. Tämä ei kuitenkaan mahdollistunut ajankäytöllisesti perhetyöntekijöiden työtilanteen, koulutusten ja muiden perhetyöntekijöille suunnattujen tilaisuuksien vuoksi. Tässä tilaisuudessa esiteltyjen tulosten ja keskustelujen myötä mahdollistui kuitenkin

jokaiselle työntekijälle sekä koko tiimille ajatuspohja kehittämislle ja kehittämistarpeille, jonka pohjalta jatkaa kehittämistyötä.

11.3 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön aineisto koostui kolmesta eri osasta, joiden analysointi toteutettiin hyvin eri tavalla. Ensimmäisessä alaluvussa aukaistaan määrällisen aineiston analysoinnin kulku ja sen toteutus. Toisessa alaluvussa avataan palautekeskustelujen sisällönanalyysi ja siitä nousseet konkreettiset muutokset.

11.3.1 Numeroista kaavioiksi

Tietojen keräys ja asiakascasien analysointi tehtiin sekä itsenäisesti molempien tekijöiden taholta että lopuksi yhdessä, jolloin jokaisesta yksittäisestä asiakascasesta muodostettiin yhtenäinen kuva koskien perheen perhetyön prosessia. Lomakkeiden tiedot siirrettiin Excel-ohjelmaan muodostettuun havaintomatriisiin eli taulukkoon (Liite 4.). Tiedonkeruulomakkeessa olleet tiedot olivat yhtä alaotsikon lukua lukuun ottamatta strukturoituja ja täten siirrettävissä suoraan taulukkoon. Taulukossa vaakariville sijoituivat caset ja pystyrivillä tiedonkeruulomakkeen muuttujatekijät. (Vilkkä 2005: 90-92, 2007: 111.)

Tiedonkeruulomakkeen analysoimiseksi muodostettiin jokaiselle aihealueelle oma välilehti samaan Excel-tilukkkoon, johon koko tiedonkeruulomake oli aiemmin syötetty. Aihealueiksi muodostui tässä kohdassa analyysiä kuusi aihetta, joista ensimmäinen käsitteli perherakennetta, toinen tulositytä, kolmas tukitoimia, neljäs tavoitteita, viides muutosta ja viimeinen muutoksen edistäviä tai estäviä tekijöitä. Jokaisen aihealueen asiat kerättiin omaksi taulukoksi, joka järjestettiin niin, että eniten vaikuttaneet tekijät olivat ylimpänä ja muut alas laskevassa järjestyksessä. Tämän jälkeen jokaisesta taulukosta muodostettiin kuvio, jonka pohjalta aineiston tuloksia esitetään tämän opinnäytetyön Tulokset -luvussa 12.

Tämän vaiheen jälkeen analysointi osoitti aineiston jakaantuneen perherakenteiden mukaan neljään eri asiakasryhmään. Analysoinnin perusteella päädyttiin luomaan jokaiselle asiakasryhmälle vielä oma välilehti, joihin jokaiseen avattiin taulukon muodossa kyseisen asiakasryhmän oma perhetyön prosessi. Analysointi tapahtui tässäkin kohdalla täsmälleen samalla logiikalla kuin kokonaiskuvan muodostamiseen käytettiin.

Näiden kahden prosessin jälkeen eri asiakasryhmien perhetyön prosesseja vertailtiin keskenään ja nostettiin eroavaisuuksia. Tätä kutsutaan ristiintaulukoinniksi, jonka avulla on mahdollista tarkastella sekä saman asiakasryhmän sisällä olemassa olevia muutujia että vertailla eri asiakasryhmien tilanteita. Eri asiakasryhmien aineistoja on tässä työssä tarkasteltu kokonaisuuksina, eikä analyysissä tarkoituksella ole missään vaiheessa tarkasteltu yksittäisiä tapauksia. Perusteena tälle menettelylle on se, että työssä halutaan keskittyä ilmiöihin, eikä nostaa valikoituja tapauksia. (Vilkka 2007: 123.)

11.3.2 Konkreettisten muutosten aukikirjoittaminen

Asiakasperheiden kanssa toteutuneita palautekeskusteluja oli yhteensä viisi. Näiden palautekeskustelujen litteroidut tekstit analysoitiin sisällönanalyysillä, jonka avulla etsittiin merkityksiä tekstimuodossa olevasta aineistosta. Tämän analyysimenetelmän tarkoituksena on tuottaa tietoa tekstistä tiivistetyssä muodossa. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 103-104.) Sisällönanalyysi on kuitenkin vain tapa järjestää aineisto analysoitavaan muotoon. Se ei itsessään ole analyysi aineistosta, vaikka sitäkin tapahtuu prosessin aikana. (Grönfors 1982:161.)

Tekstit on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Kyseinen analysointitapa sisälsi kolme vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusointiin eli se pilkottiin ja pelkistettiin. Tekstistä poimittiin tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmauksia. Nämä ilmaukset listattiin omalle erilliselle dokumentille. Tämän jälkeen teksti ryhmiteltiin, jolloin ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia tai yhdistäviä tekijöitä. Eri tekijät jaoteltiin samaa asiaa tarkoittaviksi ryhmiksi ja niiden perusteella muodostettiin yksi, kaikkia kuvaava otsikko. Tällöin teksti edelleen kaventui ja ilmauksille löytyi alakäsitteitä. Alakäsitteet jaoteltiin edelleen samanlaisen logiikan mukaisesti samankaltaisten käsitteiden nipuksi. Näiden alakäsitteiden pohjalta rakennettiin yläkäsitteet, joista muodostui siten teoreettisia käsitteitä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110-115.)

Alla olevassa taulukossa on esitelty alakäsitteiden muodostamisen logiikka ja niistä syntyneet teoreettiset käsitteet. Näiden teoreettisten käsitteiden kautta muodostuivat sisällönanalyysin tulokset. Analyysin koko prosessi on avattu liitteenä (Liite 4.) olevassa taulukossa.

Taulukko 2. Aineistanalyysin prosessi

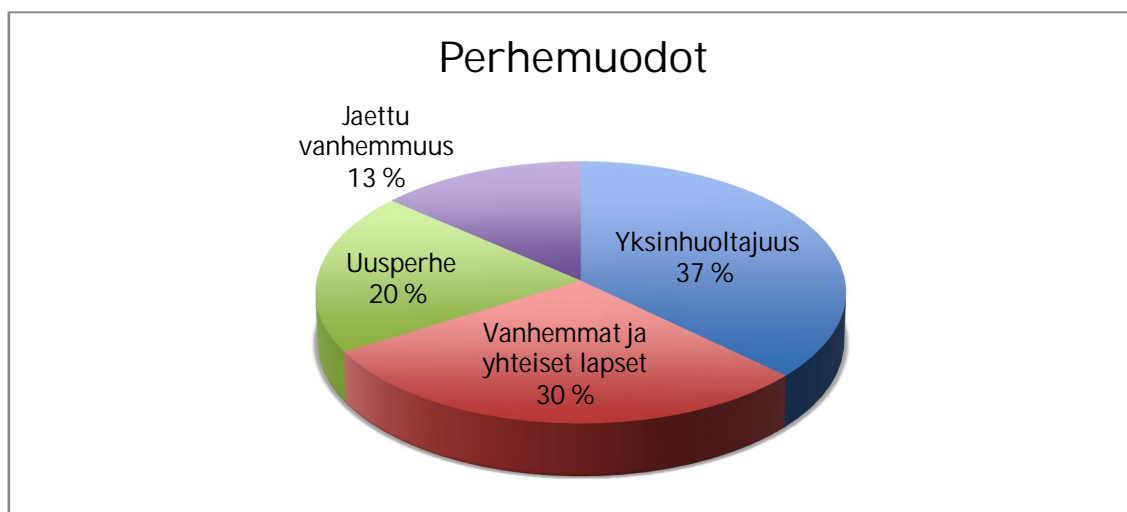
Alaluokat	Yläluokat
Säännöt Rajat Äidin vahvistuminen Äidin jaksaminen	Arkea tukevat rakenteet
Vanhempien jaksaminen Lapsen ikätasoihin tarpeisiin vastaaminen Äidin ja lapsen vuorovaikutus Perheen vuorovaikutus	Vanhemmuuden vahvistuminen
Aikuisten välisten ristiriitojen väheneminen Perheen roolien selkiytyminen Sisarusten välinen vuorovaikutus Perheen yhteinen tekeminen	Vuorovaikutuksen parantuminen
päivärytmi kotitöiden jakaantuminen yhteinen aika Lapsen oireilun väheneminen	Arjen hallinta
Koulunkäynnin tukeminen	Koulunkäynnin sujuminen
Yhteistyö koulun ja kodin välillä	
Lapsen harrastetoimintaan osallistuminen	Harrastetoiminta lapselle
Lapsen hoitoon ohjaus	Psyykkisten ongelmien ja päihdeongelmien hallinta
Vanhemman hoitoon ohjaus	
Päihteettömyys	
Palveluohjaus	Taloudenhallintaan ja itsenäiseen elämään kuuluvien taitojen oppimien
Talouden hallinta	
Tukiverkoston lisääminen	

12 Tulokset

Opinnäytetyön tulokset on jaoteltu tiedonkeruulomakkeen mukaisten otsakkeiden alle. Aluksi esitellään tulokset kokonaisuutena otsakkeen mukaisesti. Kokonaisuuksien alle on jaoteltu tulokset aineistosta nousseiden perhemuotojen mukaisesti. Tuloksia tarkastellaan ensin perherakenteen kautta. Toisena aiheena esitellään asiakkuutta edeltäneet tukitoimet ja kolmantena asiakkuuden tulossyyt. Neljänneksi avataan perhetyön tavoitteet ja niiden mukaiset muutokset. Viidentenä on muutokseen vaikuttaneet tekijät. Kuudentena tarkastelussa ovat tavoitteet, joihin ei ole saatu muutosta. Seitsemäntenä avataan konkreettisten muutosten sisältöä. Lopuksi esitetään kehittämistiimissä käytyjen keskustelujen sisältöä.

12.1 Asiakasperheiden rakenne

Lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä perhemuodot ovat asiakascasien (n=30) perusteella jakautuneet neljään pääryhmään: Vanhemman yksinhuoltajuus, vanhemmat ja yhteiset lapset (ydinperhe), uusperhe ja jaettu vanhemmuus.

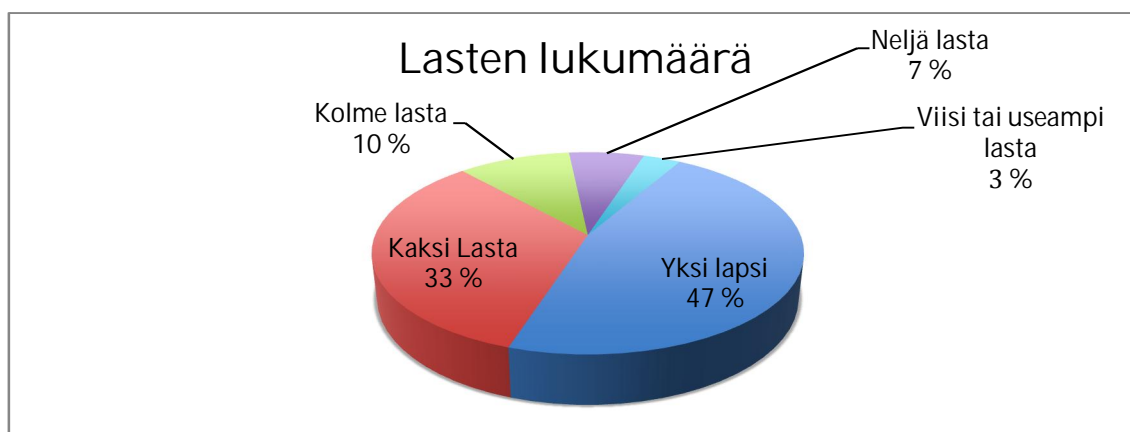
Kuvio 2. Asiakasperheiden perhemuodot (n=30)

Yksinhuoltajaperheet näyttäytyivät tuloksissa suurimpana ryhmänä 37 % (n=11), joista lukumäärällisesti äitien osuus yksinhuoltajana (n=10) on enemmistönä. Yhdessä perheessä isä on yksinhuoltaja. Toiseksi suurimpana ryhmänä (30 %) ovat vanhemmat ja yhteiset lapset eli ydinperhe (n=9), joita oli 7 % (n=2) vähemmän verrattuna yksinhuoltajaperheisiin. Kolmanneksi suurimpana ryhmänä ovat uusperheet (n=6), joiden osuus

on 20 % asiakasperheistä. Neljäntenä pääryhmänä otoksessa ovat perheet, joissa vanhemmat jakavat vanhemmuuden 13 % osuudella (n=4).

12.2 Asiakasperheiden lasten lukumäärä

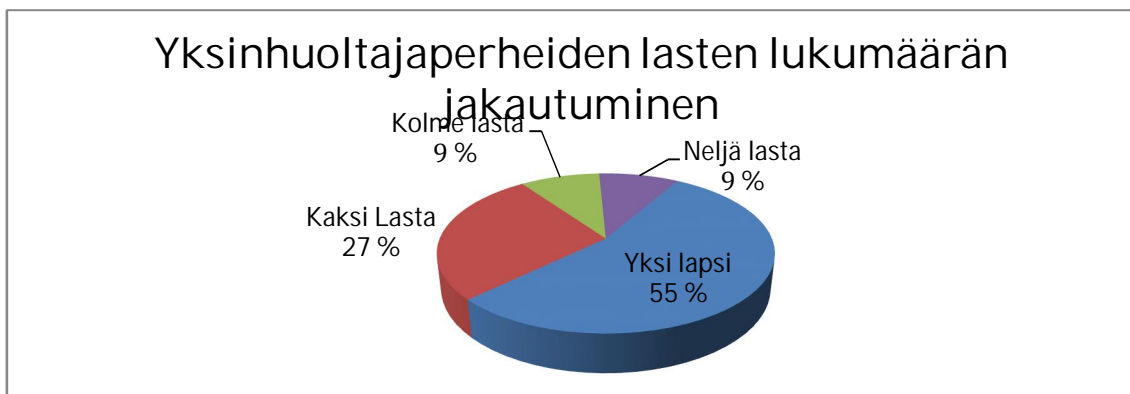
Asiakasperheissä lapsia on yhteensä 56, jotka jakautuvat lasten lukumäärän mukaisesti viiteen ryhmään: yksilapsiset perheet, kaksilapsiset perheet, kolmilapsiset perheet, nelilapsiset perheet ja perheet, joissa on viisi tai useampi lapsi.

Kuvio 3. Asiakasperheiden lasten lukumäärien jakautuminen (n=56)

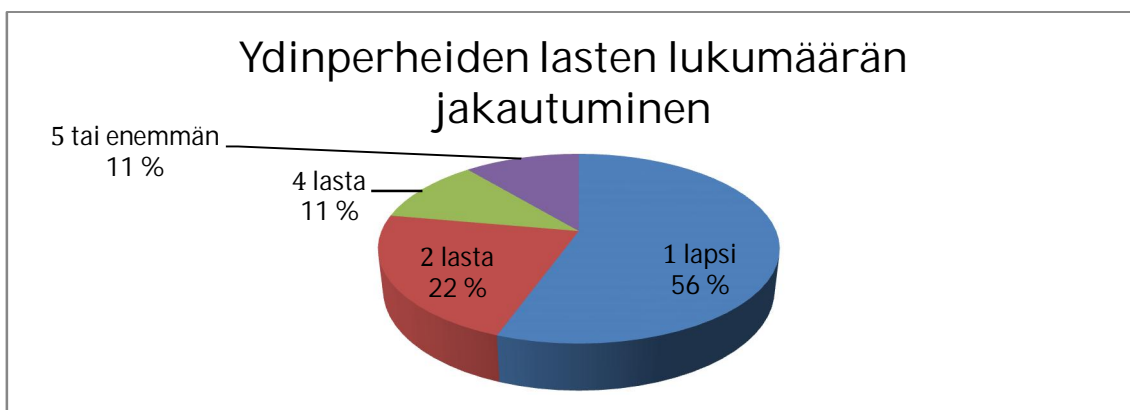
Lastensuojelun perhetyön asiakasperheistä suurin osa eli 47 % (n=13) on aineiston perusteella yksilapsisia perheitä. Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat perheet, joissa on kaksi lasta 33 % (n=10). Asiakasperheet, joissa on kolme lasta muodostavat kolmanneksi suurimman ryhmän 10 % (n=3). Lähes saman verran on nelilapsisia asiakasperheitä 7 % (n=2). Yhdessä asiakasperheessä (3 %) on viisi tai useampi lapsi. Tässä aineistossa kolmen tai useamman lapsen perheet muodostavat määrällisesti yhteensä 20 % osuuden (n=6).

Alla olevassa on jaoteltu lasten lukumäärän jakautuminen perhetyypeittäin.

Kuvio 4. Yksinhuoltajaperheiden jakautuminen lasten lukumäärien perusteella (n=11)

Yksinhuoltajaperheissä määrällisesti suurimman ryhmän (55 %) muodostavat perheet, joissa on yksi lapsi (n=6). Kaksilapsiset perheet (n=3) ovat ryhmän toiseksi suurin (27 %). Tässä perhemuodossa kolme- ja nelilapsiset perheet (n=1) muodostavat määrällisesti yhtä suuren osuuden (9 %). Yksinhuoltajaperheissä lasten lukumäärä on yhteensä 19, joka on 34 % kaikkien asiakasperheiden lasten määrästä.

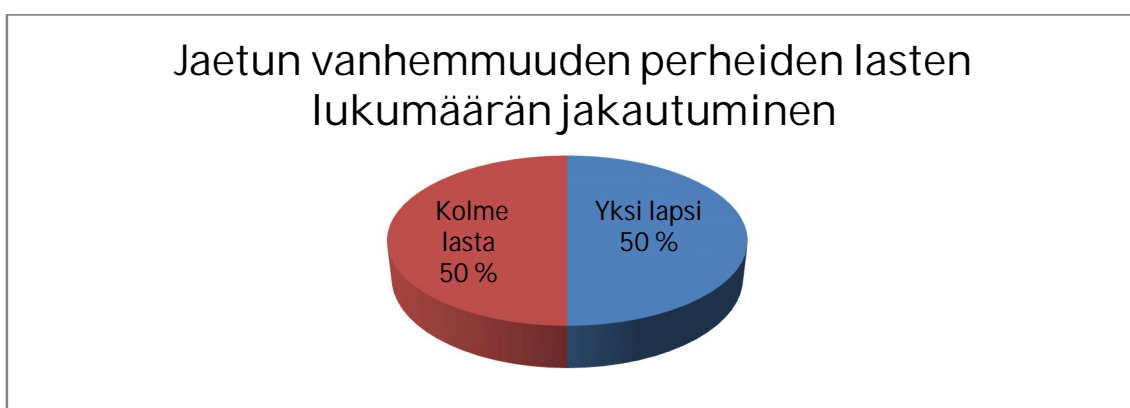
Kuvio 5. Ydinperheiden jakautuminen lasten lukumäärien perusteella.(n=9)

Perheet, joissa on molemmat vanhemmat, jakaantuvat lasten lukumäärien perusteella yksilapsisiin perheisiin, kaksilapsisiin perheisiin, nelilapsisiin perheisiin sekä perheisiin, jossa on viisi- tai useampi lapsi. Tässä perhemuodossa ei ole kolmilapsisia perheitä. Ydinperheissä määrällisesti suurimman ryhmän (56 %) muodostavat yksilapsiset perheet (n=5). Perheet, joissa on kaksi lasta (n=2), ovat toiseksi suurin ryhmä (22 %). Nelji- tai useampilapsiset perheet muodostavat määrällisesti yhtä suuret osuudet (11 %).

Kuvio 6. Uusperheiden lasten lukumäärän jakautuminen (n=6)

Uusperheet jakaantuvat lasten lukumäärien perusteella yksilapsisiin perheisiin ja kaksilapsisiin perheisiin. Tässä perhemuodossa ei ole kolmelapsisia perheitä tai perheitä, joissa on useampi lapsi. Uusperheissä on selkeästi suurimpana ryhmänä perheet, joissa on kaksi lasta (83 %). Näitä perheitä on yhteensä viisi (n=5). Yksilapsisia perheitä on vain yksi (17 %).

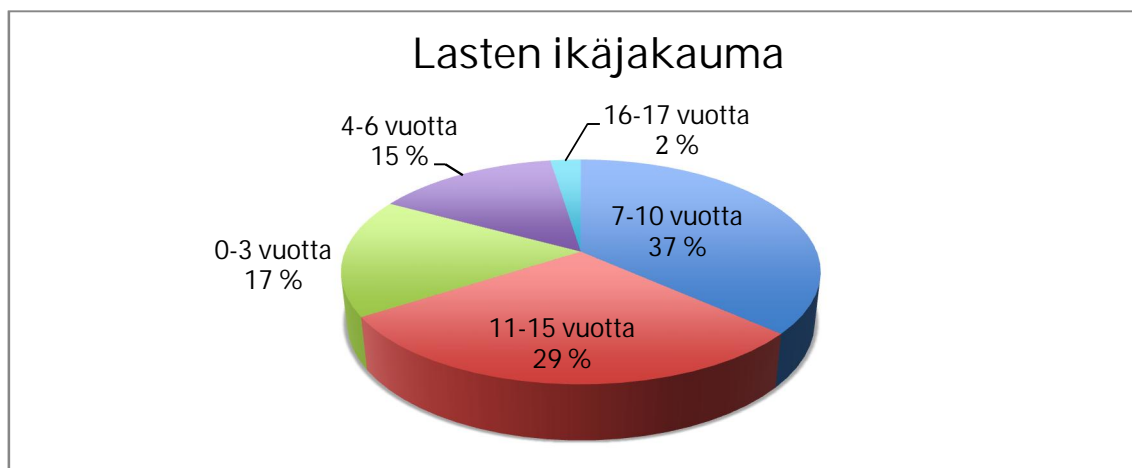

Kuvio 7. Jaetun vanhemmuuden perheiden lasten lukumäärän jakautuminen (n=4)

Perheet, joissa vanhemmuus on vanhempien kesken jaettu, jakaantuvat lasten lukumäärien perusteella yksilapsisiin perheisiin ja kolmilapsisiin perheisiin. Tässä perhemuodossa ei ole kaksilapsisia eikä neli- tai useampilapsisia perheitä. Perheissä lasten lukumäärä on jakautunut kahteen yhtä suureen ryhmään. Sekä yksilapsisia (n=2) että kolmilapsisia perheitä (n=2) on kumpiakin 50 %.

12.3 Asiakasperheiden lasten ikäjakauma

Asiakasperheiden lasten iät on jaoteltu viiteen ikäryhmään: 0-3 vuotta, 4-6 vuotta, 7-10 vuotta, 11-15 vuotta ja 16-17 vuotta. Seuraavasta kuviosta käy ilmi, miten lapset ovat jakautuneet ikänsä perusteella.

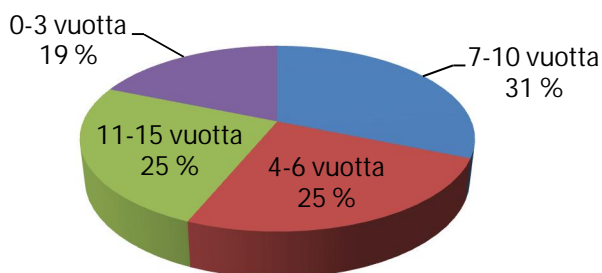

Kuvio 8. Asiakasperheiden lasten ikäjakauma (n=56)

Lastensuojelun perhetyössä asiakkaina olleiden lasten suurimmaksi ikäryhmäksi muodostuvat aineiston perusteella 7-10 -vuotiaat lapset, joita on 37 %. Toiseksi eniten asiakkaana olleita lapsia on ikäryhmässä 11-15 -vuotiaat (29 %). Kolmantena, mutta jo huomattavasti pienempänä ikäryhmänä ovat 0-3 -vuotiaat lapset, joiden osuus on 17 %. 4-6 -vuotiaiden ikäryhmään kuuluvia lapsia on asiakkaana 15 %. Asiakasmäärällisesti pienimmän ryhmän muodostavat 16-17 -vuotiaat lapset, joita on ainoastaan yksi (2 %).

Alla on esitetty lasten ikäjakauma eri perhemuodoittain.

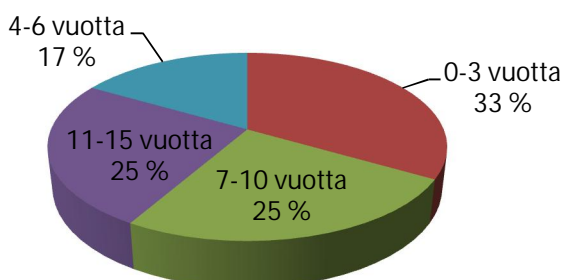
Yksinhuoltajaperheiden lasten ikäjakauma

Kuvio 9. Yksinhuoltajaperheiden lasten ikäjakauma (n=19)

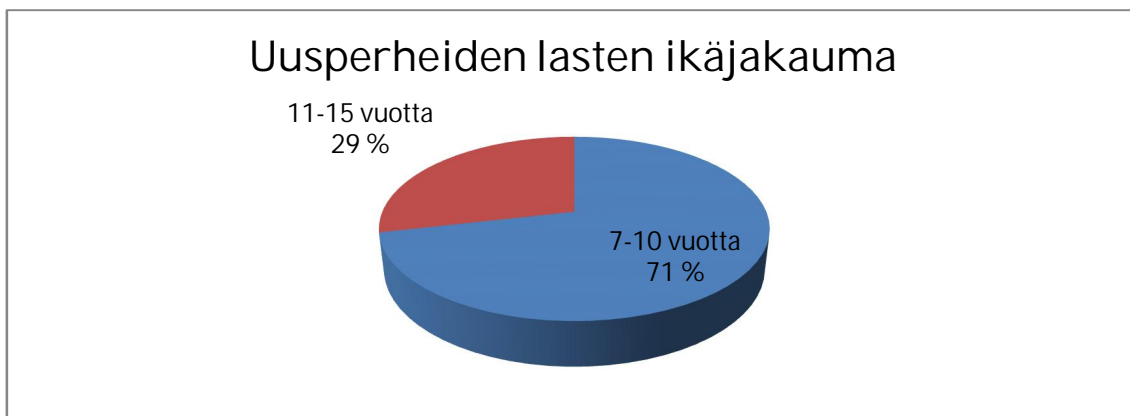
Yksinhuoltajaperheissä lasten iät jakautuvat neljään ikäryhmään. Ikäryhmässä 7-10 vuotta on määrällisesti eniten lapsia (31 %). Ikäryhmissä 4-6 vuotta ja 11-15 vuotta on saman verran lapsia (25 %). Tässä perhemuodossa ei ole lapsia ikäryhmässä 16-17 vuotta.

Ydinperheiden lasten ikäjakauma

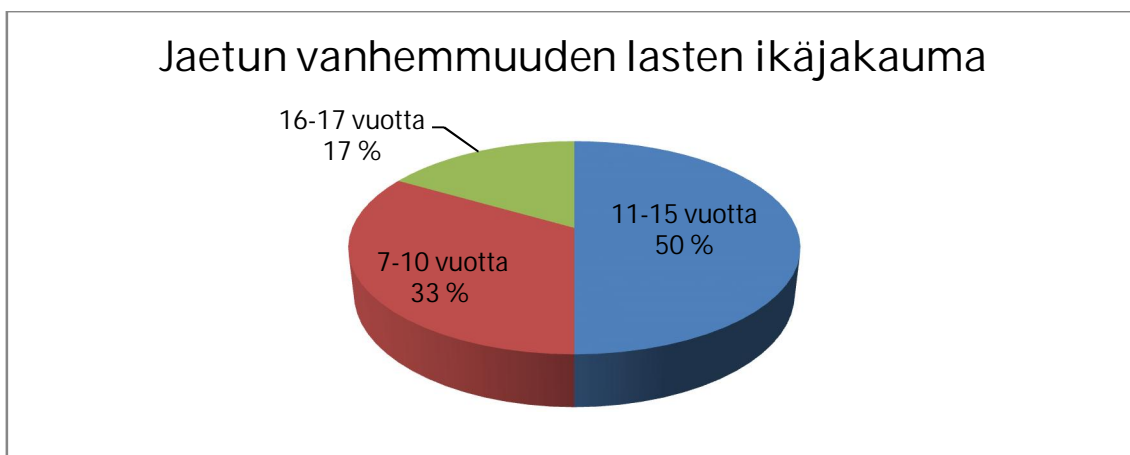
Kuvio 10. Ydinperheiden lasten ikäjakauma (n=9)

Lasten iät jakautuvat ydinperheessä neljään ikäryhmään melko tasaisesti. Kouluikäiset ja alle kouluikäiset muodostavat yhtä suuret osuudet (50 %). Tämän perhemuodon asiakasperheiden lapsia ei ole ikäryhmässä 16-17 vuotta. Ydinperheissä määrällisesti eniten lapsia on ikäryhmässä 0-3 vuotta (33 %). Ikäryhmissä 7-10 vuotta ja 11-15 vuotta on lapsia saman verran (25 %). 4-6-vuotiaita on vähiten (17 %).

Kuvio 11. Uusperheiden lasten ikäjakauma (n=6)

Lasten iät jakautuvat uusperheissä kahteen ikäryhmään: 7-10 vuotta ja 11-15 vuotta. Alle kouluikäisiä ja lapsia ikäryhmässä 16-17 vuotta ei ole tässä perhemuodossa. Uusperheissä ikäryhmä 7-10 vuotta muodostaa selkeästi suurimman ryhmän (71 %). Lapsia on ikäryhmässä 11-15 vuotta 29 %.

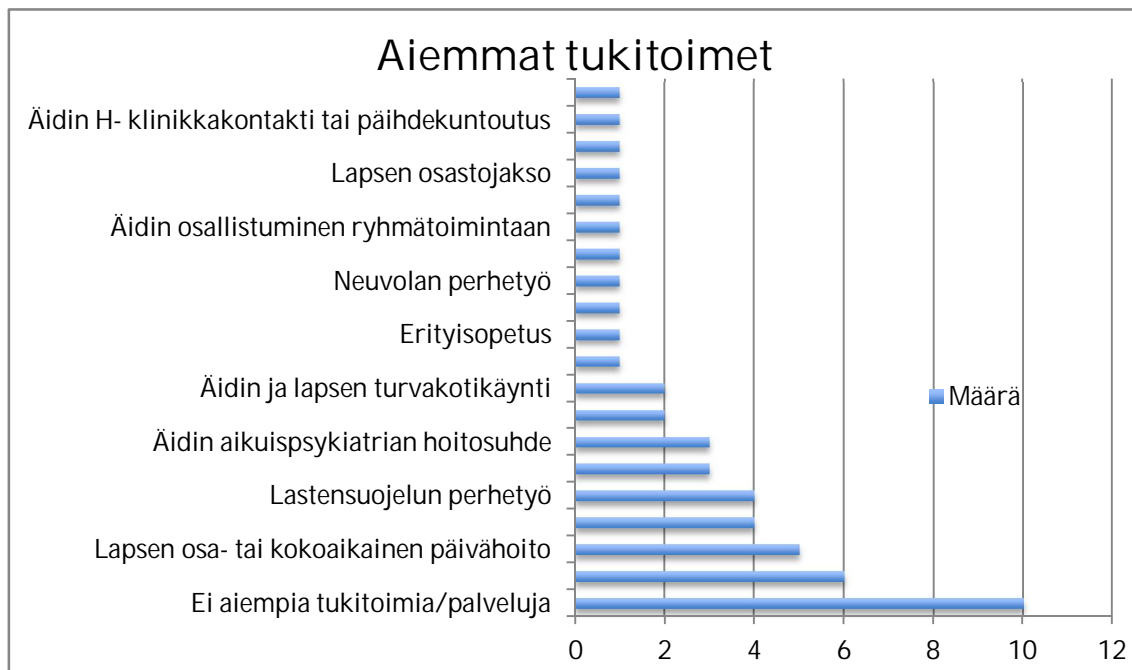

Kuvio 12. Lasten ikäjakauma jaetun vanhemmuuden perheissä (n=4)

Lasten iät jakautuvat jaetun vanhemmuuden perheissä kolmeen ikäryhmään: 7-10 vuotta, 11-15 vuotta ja 16-17 vuotta. Alle kouluikäisiä lapsia ei ole tämän perhemuodon asiakasperheissä. Iällisesti 11-15-vuotiaat lapset muodostavat määrällisesti suurimman ryhmän. Heitä on puolet lasten lukumäärästä. Toiseksi eniten lapsia on ikäryhmässä 7-10 vuotta (33 %). Vähiten lapsia kuuluu ikäryhmään 16-17 vuotta.

12.4 Lastensuojelun perhetyötä edeltäneet tukitoimet / palvelut

Erilaisia tukitoimia ja palveluita on perheissä ennen lastensuojelunperhetyötä ollut yhteensä 50 kappaletta. Perhetyön asiakasperheistä 10 perhettä (33 %) ei ole ollut minikäänlaisten tukipalvelujen piirissä ennen perhetyön asiakkuutta. Erityispalvelujen osuus perheiden saamista aiemmista tukitoimista muodostavat määrällisesti suurimman osuuden 54 %. Peruspalveluiden kautta saatavia tukitoimia on ollut perheissä 43 %.

Kuvio 13. Aiemmat tukitoimet/palvelut (n=50)

Avohuollollisia tukitoimia on ollut 12 perheessä (40 %). Näistä perheistä kuusi (20 %) on ollut perhekuntoutuksessa, neljä (13 %) lastensuojelun perhetyössä, yhdessä (3 %) perheessä lapset ovat käyneet tukiperheessä ja yhdessä (3 %) perheessä äiti on osallistunut ryhmätoimintaan. Psykiatrisia palveluja liittyen joko lapsen omaan hoitoon (n=5) tai äidin hoitosuhteeseen (n=5) on ollut yhteensä 10 perheessä (33 %). Sekä lapsen että äidin hoitoon on liittynyt psykiatrinen osastojakso. Koulun osalta tukitoimina ovat olleet opiskelu pienryhmässä (n=4) ja koulukuraattorin tapaamiset (n=1), jotka koskivat viittä lasta. Kahden (7 %) perheen äiti ja lapsi / lapset ovat käyneet turvakotidissa. Päivähoito on ollut viiden (17 %) perheen kohdalla tukitoimena. Palvelut, joita on käytetty vain yhden (3 %) perheen kohdalla on esimerkiksi neuvolan perhetyö ja perheneuvola, äidin päihde- tai huume kuntoutus (kuvio 4).

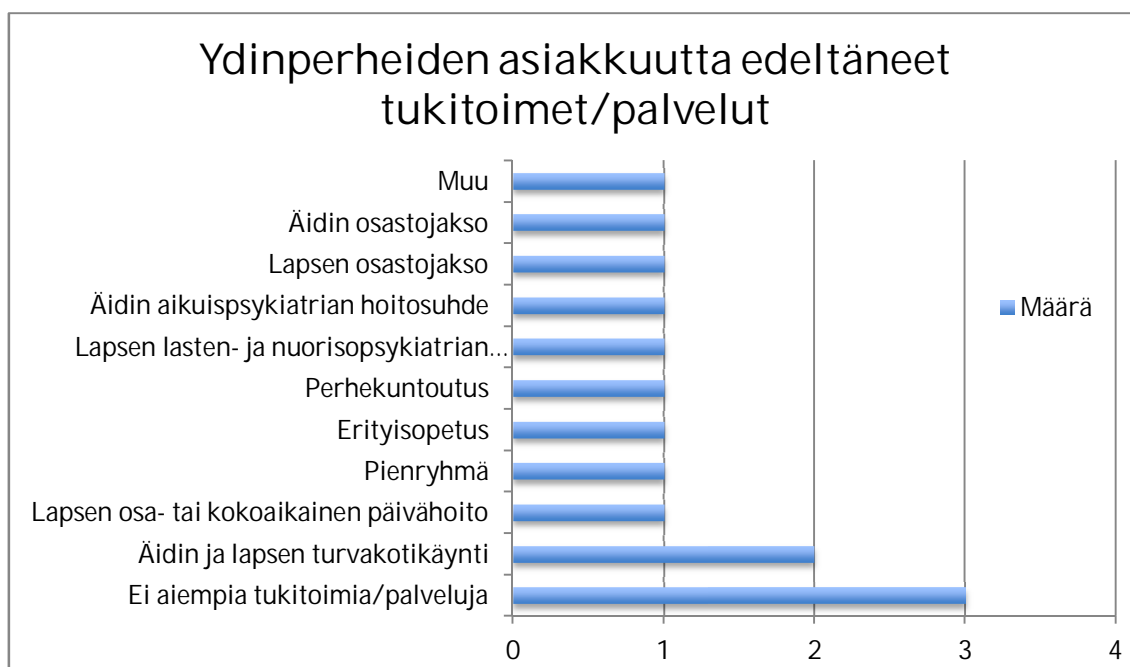
Alla on esitelty eri perhemuotojen asiakkuutta edeltävien tukitoimien ja palvelujen eroavaisuuksia.

Kuvio 13. Yksinhuoltajaperheiden lastensuojelun perhetyötä edeltäneet tukitoimet/palvelut (n=20)

Yksinhuoltajaperheistä neljällä (n=20) ei ole aiemmin ollut tukitoimia. Erityispalvelujen osuus tukitoimista on 40 %. Aiempina tukitoimina määrällisesti eniten on ollut avohuollollisia tukitoimia (n=6).

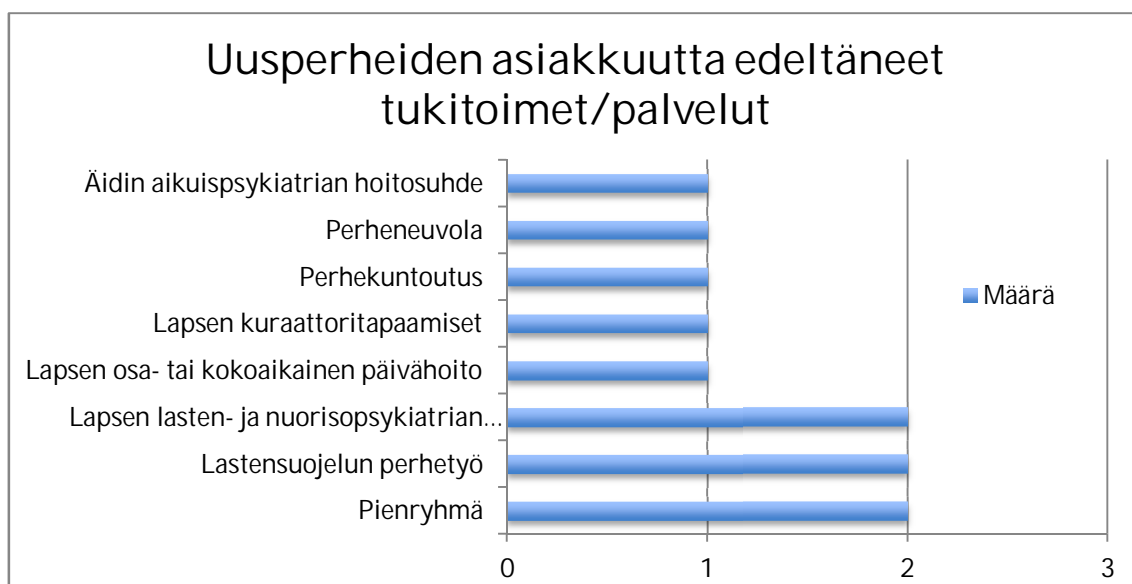
Lastensuojelun avohuollon tukitoimista perhekuntoutuksen osuus tukitoimena on 50 % (n=3), perhetyön (n=1), tukiperhekäyntien (n=1) ja ryhmätoiminnan (n=1) osuuksien ollessa yhtä suuria (5 %). Äitiin liittyviä päihdepalveluita on yksinhuoltajaperheissä ollut tukitoimena 15 % (n=3). Kolmen perheen lapset (15 %) ovat olleet osa- tai kokopäiväisessä päivähoitossa. Yhden perheen äiti ja yhden perheen lapsi ovat olleet psykiatristen palvelujen piirissä. Pienryhmä tai neuvolan perhetyö ovat olleet tukitoimena yhdessä perheessä (5 %).

Kuvio 14. Ydinperheiden lastensuojelun perhetyön asiakkuutta edeltäneet tukitoimet/palvelut (n=14)

Tukitoimet ydinperheissä ovat painottuneet erityispalveluihin, joiden osuus tämän perhemuodon tukitoimista on 50 %. Ydinperheistä kolme perhettä (21 %) ei ole aiemmin ollut tukitoimien/palvelujen piirissä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia on ollut yhdessä perheessä (7 %).

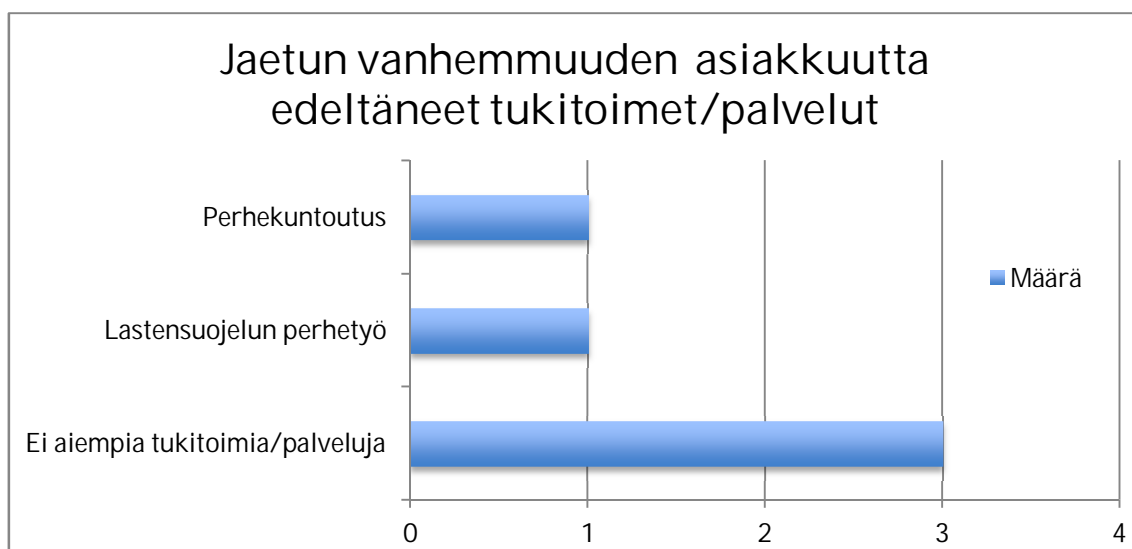
Ydinperheissä mielenterveyspalvelujen osuus erityispalveluista on 30 %. Mielenterveyspalveluihin on sisällynyt psykiatrisen hoitosuhteen lisäksi psykiatrinen osastojakso koskien lasta (n=2) tai äitiä (n=2). Kahdessa perheessä äiti ja lapsi ovat olleet turvakotidissa. Koulun järjestäminä tukitoimina on kahdella lapsella ollut erityisopetus tai pienryhmä. Lapsen päivähoito (n=1) ja perhekuntoutus (n=1) ovat olleet yksittäisinä tukitoimina.

Kuvio 15. Uusperheiden lastensuojelun perhetyötä edeltäneet tukitoimet/palvelut (n=11).

Uusperheissä jokaisella perheellä on ollut aiempia tukitoimia/palveluja. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet (n=3), mielenterveyspalvelut (n=3) ja oppilashuollolliset tukitoimet (n=3) muodostavat määrällisesti yhtä suuret osuudet (27 %).

Kolmessa uusperheessä on ollut aiemmin lastensuojelun avohuollollisia tukitoimia (27 %), joista lastensuojelun perhetyötä kahdessa perheessä (67 %). Perhekuntoutusta on käytetty yhden perheen kohdalla tukitoimena (33 %). Määrällisesti yhtä suurena esiintyvät mielenterveyspalvelut (n=3), joista lapseen kohdentuvia palveluja on ollut kahdessa perheessä (67 %). Koulun järjestämänä tukitoimena pienryhmässä (18 %) on ollut kahden perheen lapsi ja yhden perheen lapsi on käynyt tapaamassa koulukuraattoria (9 %). Perheneuvola sekä lapsen päivähoito ovat olleet yksittäisenä aiempana tukitoimena/palveluna (9 %).

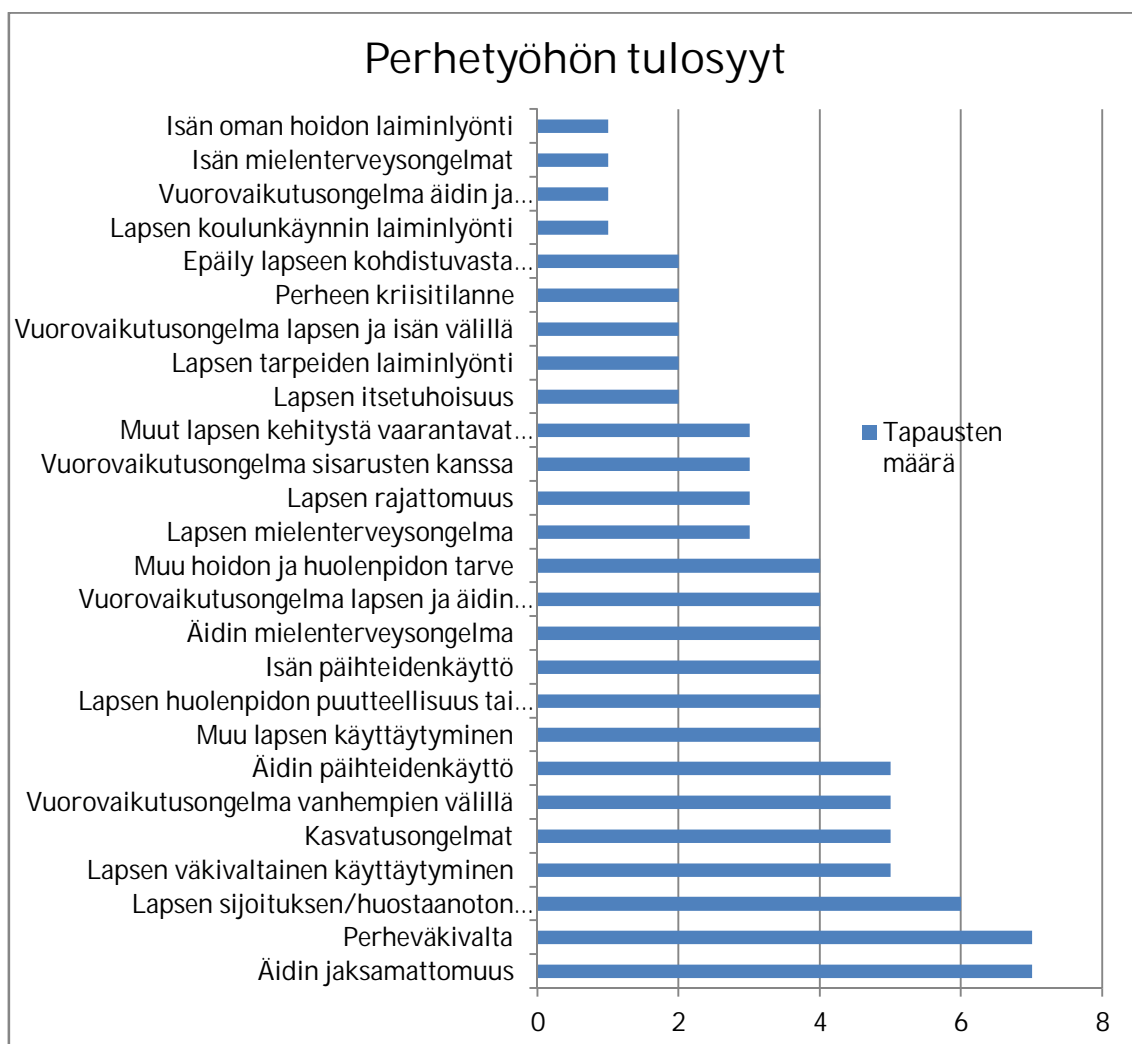

Kuvio 16. Jaetun vanhemmuuden lastensuojelun perhetyötä edeltäneet tukitoimet/palvelut (n=5).

Jaetun vanhemmuuden perhetyötä edeltäneet tukitoimet ovat olleet suhteellisen vähäisiä. Tukitoimia on ollut ainoastaan kahdessa perheessä. Perheitä, joissa ei ole ollut aiempia tukitoimia, on määrältään kolme. Kahdessa perheessä on ollut lastensuojelun avohuollollisia tukitoimia perhetyötä (n=1) tai perhekuntoutusta (n=1). Saman perheen kohdalla ei ole ollut molempia tukitoimia. Muita edeltäneitä tukitoimia ei tässä ryhmässä esiintynyt.

12.5 Lastensuojelun perhetyöhön tulokset

Perhetyöhön tuloksia on lukumäärällisesti yhteensä 90. Tulokset jakaantuvat aineiston perusteella kolmeen pääryhmään: Vanhempaan/vanhempiin liittyvät huolenaiheet (n=46), lapseen liittyvät huolenaiheet (n=27) sekä lapsen ja vanhemman väliset huolenaiheet (n=14).

Kuvio 17. Perhetyöhön tulokset (n=90)

Vanhempaan/vanhempiin liittyvät huolenaiheet tuloksina

Vanhempaan tai vanhempiin liittyvät huolenaiheet muodostavat yli puolet (n=46) eli 51 % kaikista huolenaiheista. Huolenaiheista määrällisesti suurimpina ovat äidin jaksamattomuus (n=7) ja perheväkivalta (n=7). Huolenaiheita liittyen lapsen hoitoon, huolenpitoon ja kasvatukseen on 11. Näistä määrällisesti eniten huolia liittyy kasvatusongelmiin

(n=5) ja lapsen huolenpidon puutteellisuuteen tai osaamattomuuteen (n=4). Yhdeksän huolenaihetta liittyy vanhemman päihteidenkäyttöön. Näistä viisi koskee äitiä ja neljä isää. Vuorovaikutusongelmat ovat olleet huolena kuudessa perheessä. Vanhemman mielenterveyteen liittyviä huolenaiheita on yhteensä viisi. Äidin mielenterveyteen liittyviä huolia on ollut neljä ja yhdessä asiakasperheessä huoli on kokenut isän mielenterveyttä.

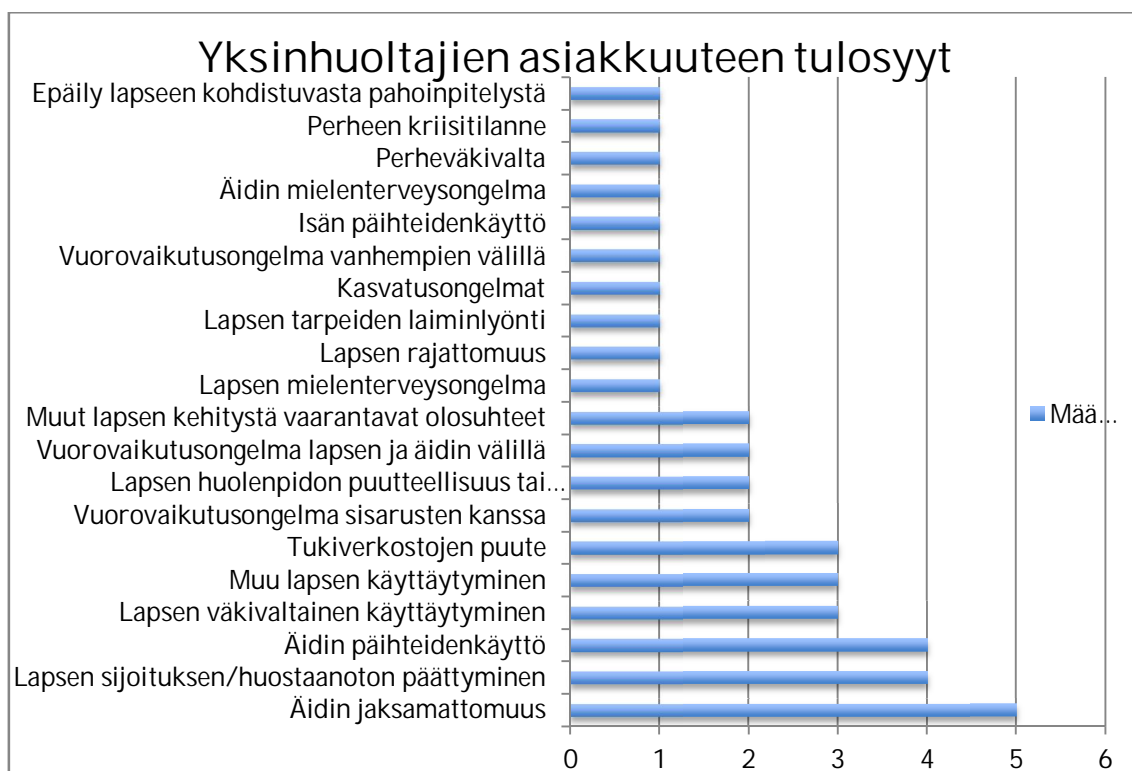
Lapseen liittyvät huolenaiheet tulositynä

Lapseen liittyviä huolenaiheita on yhteensä 21. Lapsen käyttäytymiseen liittyvät huolenaiheet muodostavat määrällisesti suurimman ryhmän (n=16). Viiden lapsen kohdalla kyseessä on lapsen väkivaltainen käyttäytyminen. Lapsen mielenterveyteen liittyviä huolenaiheita on esiintynyt tulositynä viidessä asiakasperheessä. Yhden lapsen kohdalla huolenaiheena on koulunkäynnin laiminlyönti.

Lapsen ja vanhemman väliset huolenaiheet tulositynä

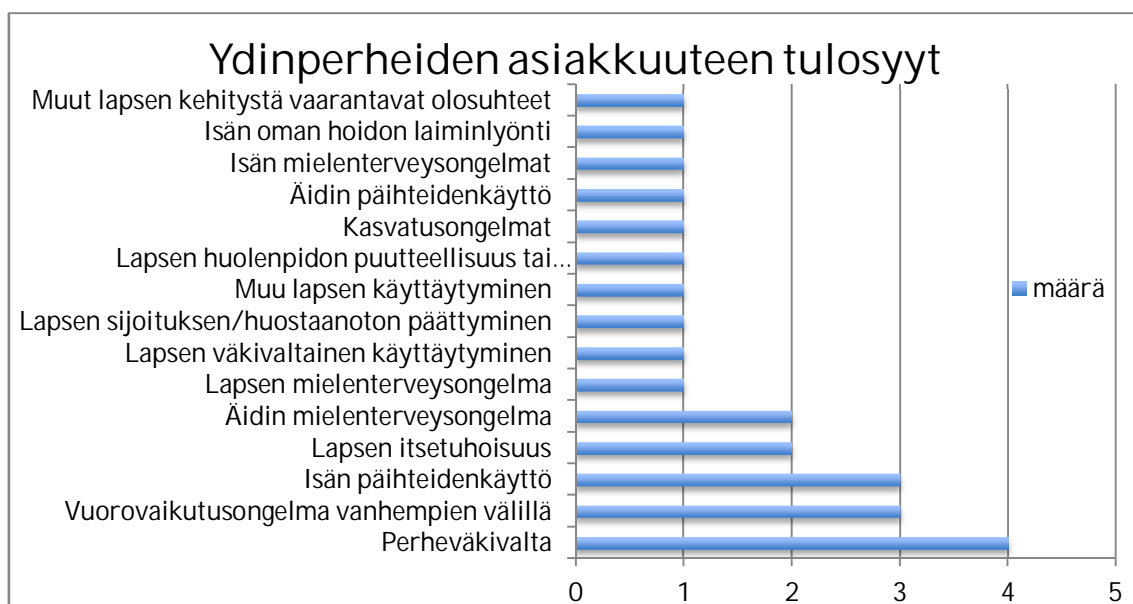
Lapsen ja vanhemman välisiä huolenaiheita on yhteensä 20. Näistä määrällisesti eniten huolia liittyy lapsen sijoituksen/huostaanoton päättymiseen (n=6) ja lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen (n=6). Lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus on huolena neljässä perheessä. Tulosityssä neljän perheen kohdalla on huolenaiheena muut lapsen kehitystä vaarantavat olosuhteet. Perheen kriisitilanne ja epäily lapseen kohdistuvasta pahoinpitelystä ovat huolenaiheina kahdessa perheessä.

Perhetyöhön tulosityden jakautuminen eri asiakasperheiden kesken ilmenee alla olevista kuvioista.

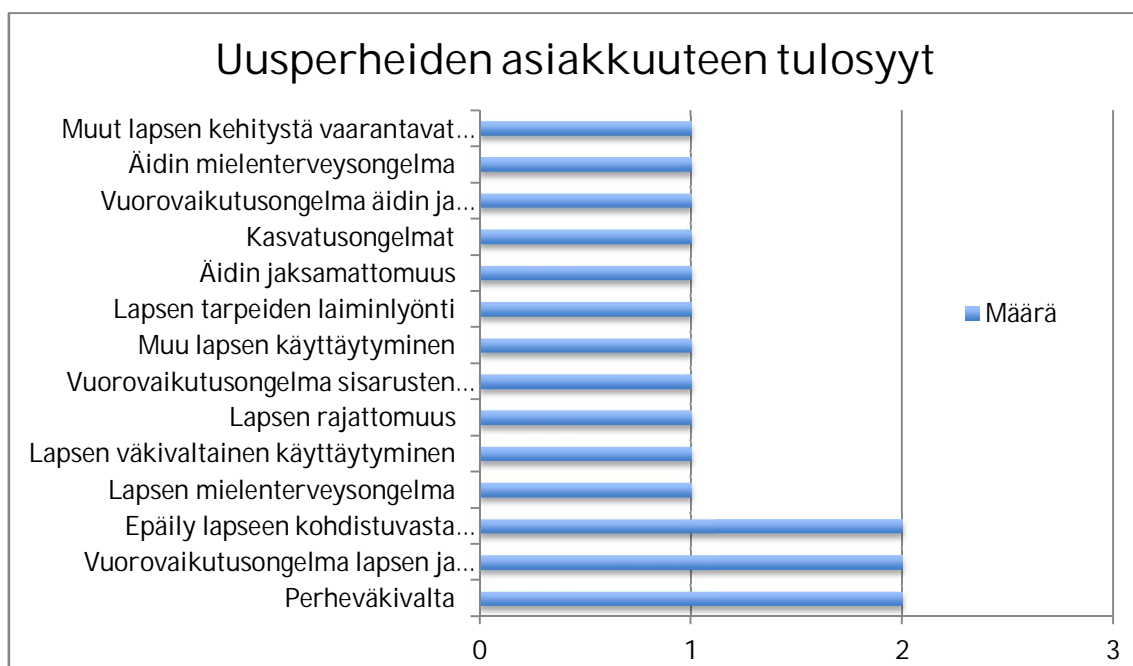
Kuvio 18. Yksinhuoltajaperheiden perhetyöhön tulossyyt (n= 40)

Lastensuojelun perhetyön asiakkuuteen tulossyitä on yksinhuoltajaperheissä yhteensä 40, joka on määrällisesti 44 % koko aineiston tulossyistä. Yksinhuoltajaperheissä vanhempaan tai vanhempiin liittyvät huolenaiheet nousevat määrällisesti isoimmaksi perhetyöhön tulossyiksi 19 perheessä (47,5 %). Tulossyissä lapseen liittyviä huolenaiheita on 14 perheessä (35 %). Lapsen ja vanhemman väliset huolenaiheet ovat määrällisesti vähäisemmät (15 %) ollen tulossyinä kuudessa perheessä.

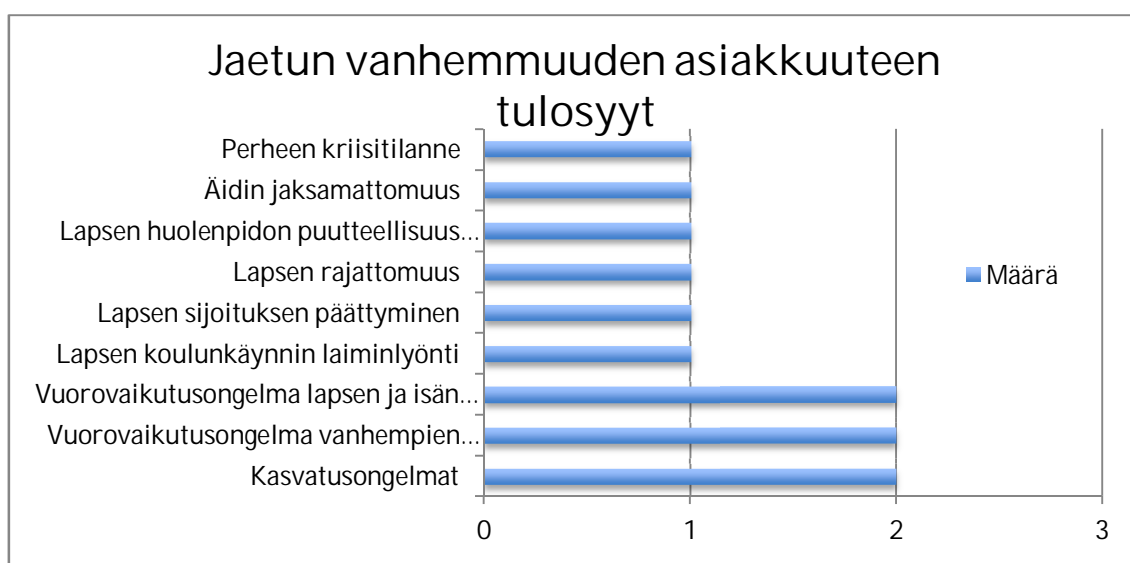
Kuvio 19. Ydinperheiden perhetyöhön tulokset (n=24)

Ydinperheiden asiakkuuteen tulostyyppiä on yhteensä 24 (n=40). Asiakkuuteen tulostyyppistä määrällisesti suurimman ryhmän muodostavat vanhempaan/vanhempiin liittyvät huolenaiheet, joita esiintyy 17 perheessä. Lapsen liittyvät huolenaiheet on kuuden perheen asiakkuuteen tulostyyppiä. Yhdessä perheessä on lapsen ja vanhemman välisiä huolenaiheita.

Kuvio 20. Uusperheiden perhetyöhön tulokset (n=17)

Uusperheissä asiakkuuteen tulosityitä on yhteensä 17 (n=40). Määrällisesti eniten on vanhempiin liittyviä huolenaiheita, jotka ovat tulossyynä seitsemässä tapauksessa. Lapsen liittyvät huolenaiheet (n=5) ja lapsen ja vanhempaan liittyvät huolenaiheet (n=5) muodostavat määrällisesti yhtä suuret osuudet tulosityistä. Huolenaiheet jakautuvat tasan kaikkein kolmen huoliryhmän kesken. Uusperheissä määrällisesti eniten on väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä huolenaiheita (n=5). Nämä huolenaiheet jakautuvat kaikkiin kolmeen huoliryhmään. Vanhempaan liittyvistä huolenaiheista perheväkivalta on kahdessa tapauksessa tulossyynä. Epäily lapsen kohdistuvasta pahoinpitelystä on muodostaa yhtä suuren osan (n=2). Lapsen väkivaltainen käyttäytyminen on huolena yhdessä tapauksessa.

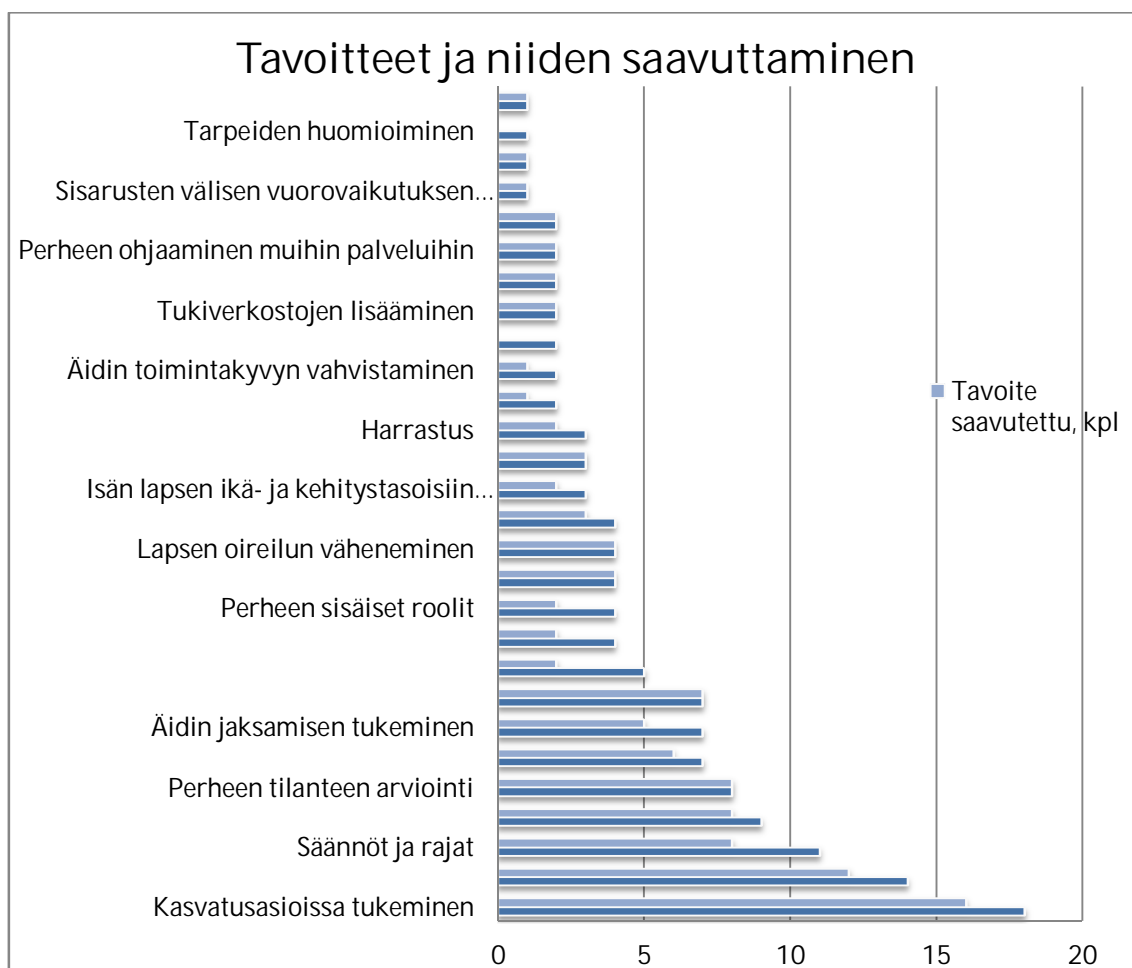

Kuvio 21. Jaetun vanhemmuuden perhetyöhön tulossyyt (n=12)

Jaetun vanhemmuuden perheissä lastensuojelun perhetyöhön tulosityitä on yhteensä 12. Vanhempaan liittyviä huolenaiheita on puolet (n=6) tulosityistä. Neljässä tapauksessa huolenaihe liittyy lapseen ja vanhempaan. Lapsen liittyviä huolenaiheita on kahdessa tapauksessa. Perheen sisäiset vuorovaikutusongelmat on määrällisesti suurin huolenaihe jaetun vanhemmuuden perheissä (n=4). Vuorovaikutusongelmista kahdessa tapauksessa huoli kohdentuu lapsen ja isän väliseen vuorovaikutukseen. Saman verran huolta aiheuttaa vanhempien välinen vuorovaikutus (n=2).

12.6 Tavoitteet ja niiden saavuttaminen

Lastensuojelun perhetyölle asetettuja tavoitteita on aineistossa yhteensä 133, joista 108 tavoitetta (81 %) on saavutettu. Tavoitteet on jaoteltu eri tavoiteryhmiin tiedonkeruulomakkeen (liite 2.) jaottelun mukaisesti: Vuorovaikutus ja perhedynamiikka, hoito- ja huolenpito, vanhemman tai perheen elämänhallinta, lapsen käytös, ohjaus, arviointi ja joku muu.

Kuvio 22. Tavoitteet (n=133) ja niiden saavuttaminen.

Hoitoon ja huolenpitoon liittyvät tavoitteet muodostavat määrällisesti suurimman ryhmän (n=42) eli 32 % kaikista tavoitteista. Tavoitteista on saavutettu 36. Tässä ryhmässä kasvatusasioissa tukeminen on asetettu tavoitteeksi 18 perheessä (13,5 %). 16 perheessä tämä tavoite on saavutettu. Perheen arjen sujuvuuden tukeminen on hieman pienempänä (n=14) tähän ryhmään kuuluvista tavoitteista. Tämä tavoite on saavutettu 12 perheen kohdalla. Äidin lapsen ikätasoihin tarpeisiin vastaamiseen liittyvä

tavoite (n=7) on saavutettu kuudessa perheessä ja isään liittyvä sama tavoite (n=3) kahdessa perheessä.

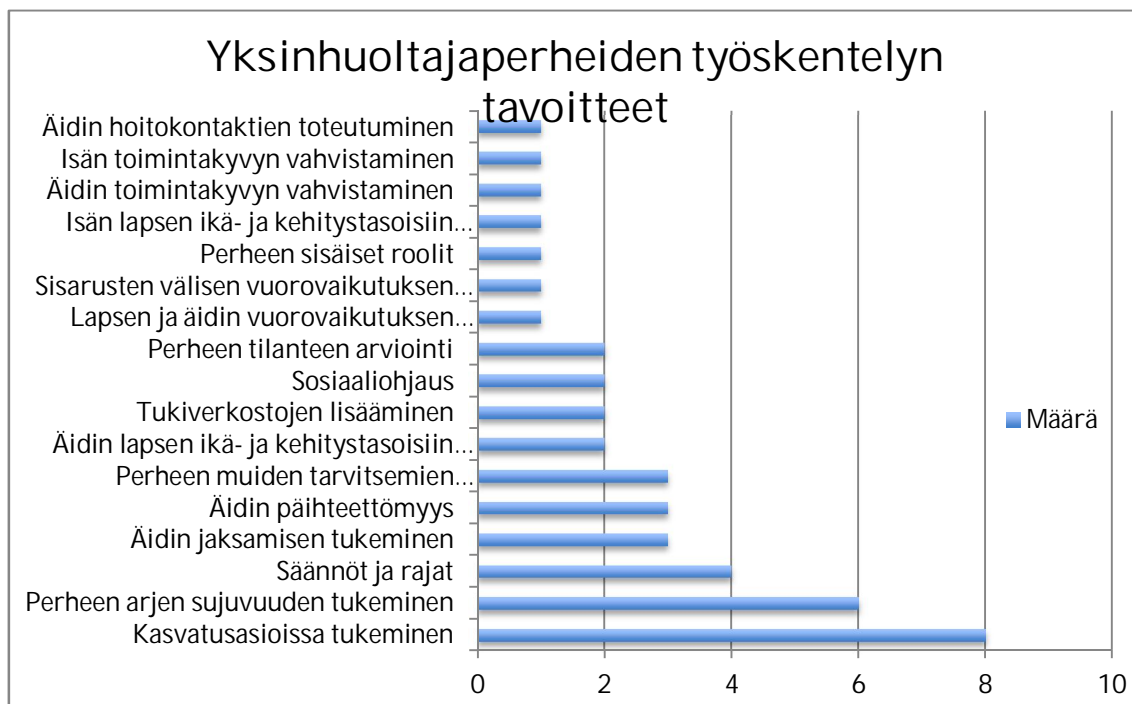
Vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan liittyviä tavoitteita on yhteensä 25, joista on saavutettu 13. Vuorovaikutusongelmiin liittyvät tavoitteet ovat yhteismäärällisesti suurin ryhmä (n=21). Näistä tavoitteista määrällisesti eniten liittyy lapsen ja äidin vuorovaikutuksen paranemiseen (n= 9). Tavoite on saavutettu kahdeksassa perheessä. Tavoitteiden määrä liittyen lapsen ja isän väliseen vuorovaikutukseen (n=5) ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen (n=4) ovat lähes yhtä suuret. Näistä tavoitteista vanhempien välisen vuorovaikutukseen liittyvä tavoite on saavutettu kahdessa perheessä. Lapsen ja isän välinen vuorovaikutus on parantunut vain yhdessä perheessä. Koko perheen vuorovaikutuksen paraneminen on tavoitteena kahdessa perheessä. Toisessa perheessä tavoite on saavutettu. Yhden perheen kohdalla on saavutettu tavoitteeksi asetettu sisarusten välisen vuorovaikutuksen paraneminen. Perheen sisäisissä rooleissa on tapahtunut muutos kahdessa perheessä (n=4).

Vanhemman/perheen elämänhallintaan liittyviä tavoitteita on asetettu yhteensä 23, joista on saavutettu 17. Äidin jaksamisen tukemiseen liittyviä tavoitteita on määrällisesti eniten (n=7). Tavoitetta ei ole saavutettu kahden äidin kohdalla. Äidin päihteettömyyteen liittyvät tavoitteet on saavutettu kokonaisuudessaan (n=4), mutta isän päihteettömyyteen liittyvät tavoitteet ovat jääneet saavuttamatta (n=2). Äidin hoitokontaktien toteutuminen on tavoitteena kolmessa perheessä. Nämä tavoitteet ovat toteutuneet kaikissa tapauksissa. Äidin toimintakykyyn (n=2) ja isän toimintakykyyn (n=1) liittyvä tavoite on saavutettu yhden äidin ja yhden isän kohdalla. Yhden isän kohdalla tavoitteena on väkivallattomuus, joka on toteutunut. Kahdessa perheessä on saavutettu tavoite tukiverkostojen lisäämisestä (n=2). Yhdessä perheessä tavoitteena on tarpeiden huomioiminen, joka ei ole toteutunut.

Lapsen käytökseen liittyviä tavoitteita on yhteensä 17, joista selkeästi eniten on sääntöihin ja rajoihin liittyviä tavoitteita (n=11). Näistä tavoitteista yhdeksän on saavutettu. Lapsen oireilun väheneminen on toteutunut niiden lasten kohdalla, joille se on asetettu tavoitteeksi (n= 4). Myös lapsen koulunkäynnin tukemisessa on tavoitteet saavutettu (n=2).

Kahdeksan tavoitetta liittyy **perheen tilanteen arviointiin** ja seitsemän **sosiaaliohjaukseen**. Nämä tavoitteet ovat toteutuneet. Kahdessa perheessä lapselle on löydetty harrastus tavoitteiden mukaisesti (n=3).

Alla olevassa on esitetty työskentelyn tavoitteiden jakautuminen eri perhemuotojen kesken.

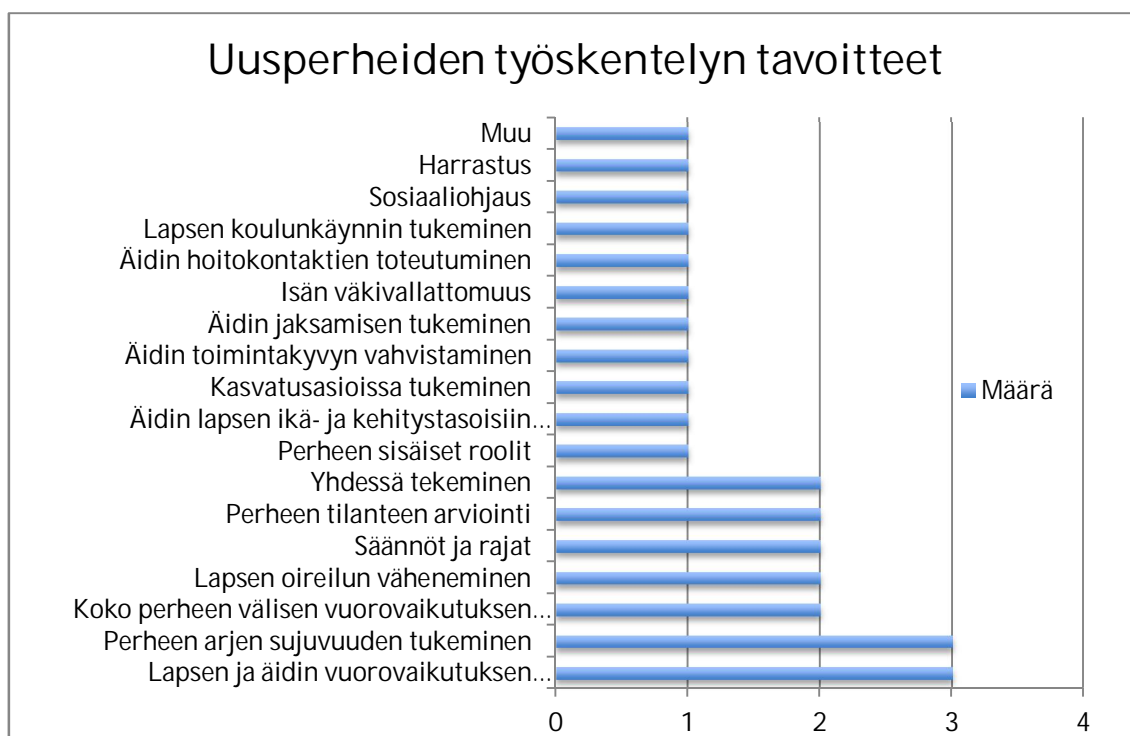
Kuvio 23. Yksinhuoltajaperheiden työskentelyn tavoitteet (n=42)

Yksinhuoltajaperheissä tavoitteita on yhteensä 42. Hoitoon ja huolenpitoon liittyviä tavoitteita esiintyy määrällisesti eniten (n=17). Vanhemman/perheen elämänhallintaan liittyviä tavoitteita on 11. Arviointiin liittyviä tavoitteita on viidessä tapauksessa. Lähes yhtä paljon on tavoitteita liittyen lapsen käytökseen (n=4). Vuorovaikutukseen liittyviä tavoitteita on yhteensä kolmessa perheessä. Sosiaaliohjaus on tavoitteena kahdessa perheessä.

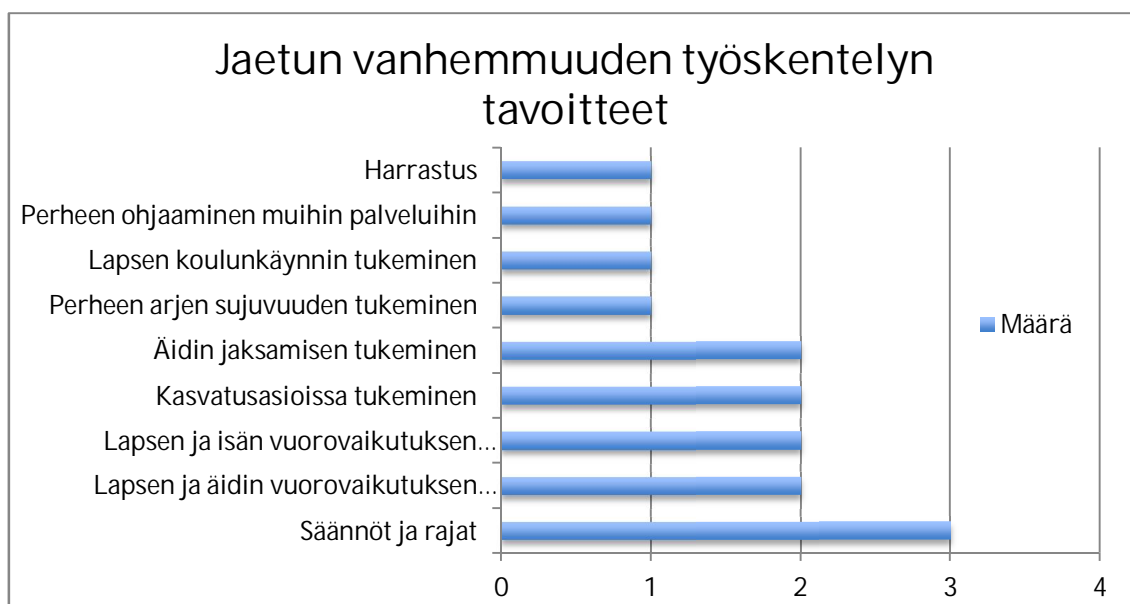
Kuvio 24. Ydinperheiden työskentelyn tavoitteet (n=48)

Ydinperheissä tavoitteita on yhteensä 48, joista eniten (35 %) liittyy hoitoon ja huolenpitoon (n=17). Toiseksi suurimpana tavoiteryhmänä (21 %) on vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan liittyvät tavoitteet (n=10). Vanhemman/perheen elämänhallintaan (n=5), Ohjaukseen (n=5) ja arviointiin (n=5) liittyviä tavoitteita on yhtä monta. Hieman vähemmän on lapsen käytökseen liittyviä tavoitteita (n=4). Muita tavoitteita on yhdessä perheessä.

Kuvio 25. Uusperheiden työskentelyn tavoitteet (n=27)

Uusperheissä lastensuojelun perhetyön tavoitteita on yhteensä 27. Vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan (n=6) sekä lapsen käytökseen (n=6) liittyviä tavoitteita on määrällisesti saman verran. Hoitoon ja huolenpitoon liittyviä tavoitteita on yksi vähemmän (n=5). Neljässä tapauksessa tavoitteet liittyivät joko vanhemman/perheen elämänhallintaan tai muuhun tavoitteeseen. Vähiten on tavoitteita liittyen arviointiin (n=2) ja ohjaukseen (n=1).

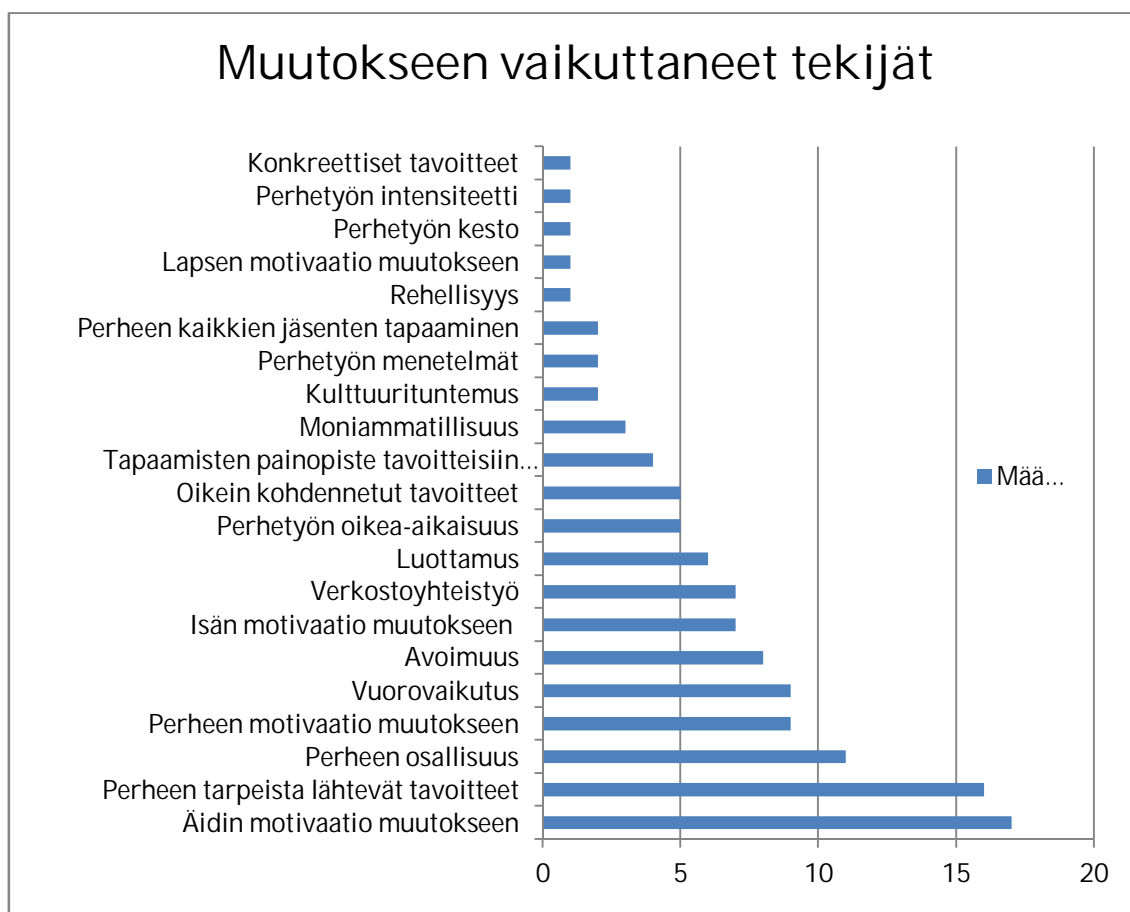

Kuvio 26. Jaetun vanhemmuuden perheiden työskentelyn tavoitteet (n=15)

Perheissä, joissa vanhemmuus on jaettu, on tavoitteita yhteensä 15. Tavoitteet jakautuivat melko tasaisesti eri tavoiteryhmien kesken.

12.7 Muutokseen vaikuttaneet tekijät

Muutokseen vaikuttaneita tekijöitä yhteensä on yhteensä 118 kappaletta, joista motivaatio (n=34) sekä tavoitteisiin liittyvät tekijät (n=33) nousevat selkeästi merkittävimmäksi muutokseen vaikuttaviksi tekijöiksi. Nämä tekijät muodostavat 57 % osuuden kaikista tekijöistä.

Kuvio 27. Muutokseen vaikuttaneet tekijät (n=118)

Asiakaslähtöisistä muutokseen vaikuttaneista tekijöistä (n=34) määrällisesti suurimpana yksittäisenä liittyen motivaation esiintyy äidin motivaatio muutokseen (n=17), joka on 59% suurempi kuin isän motivaatio muutokseen (n=7). Perheen motivaatio esiintyy yhdeksässä perheessä muutostekijänä. Yhdessä tapauksessa lapsen motivaatio on vaikuttavana tekijänä.

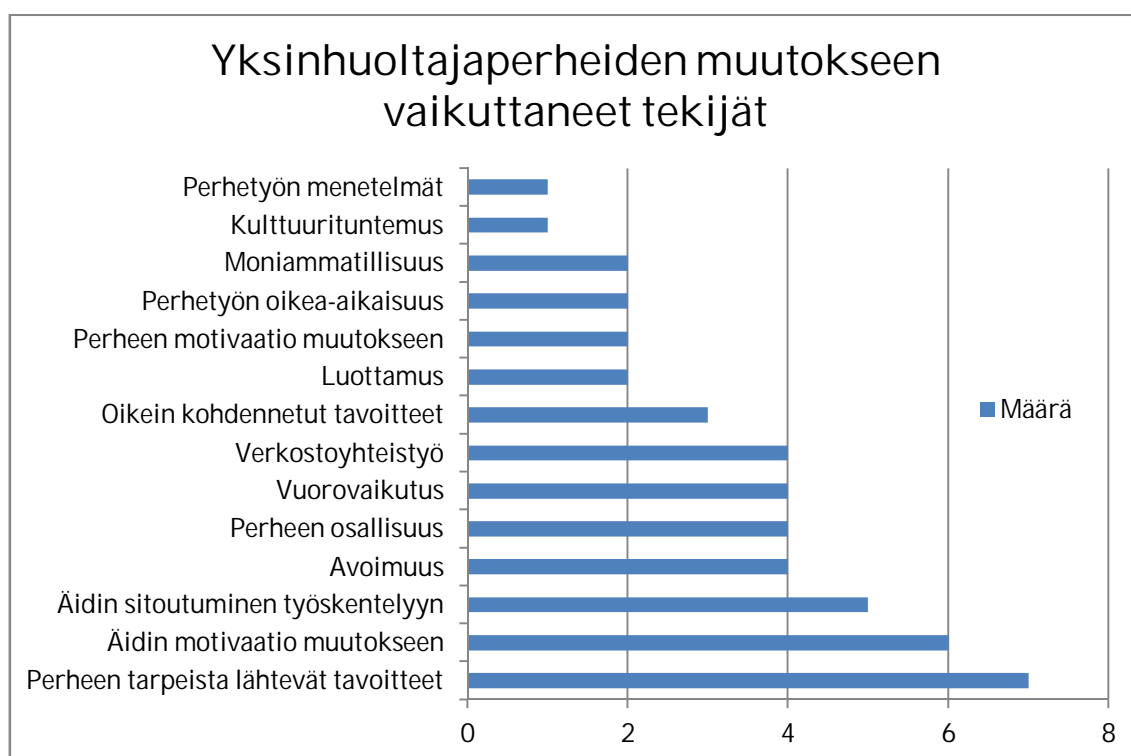
Tavoitteisiin liittyvistä muutokseen vaikuttaneista tekijöistä (n=33) on perheen tarpeista lähtevät tavoitteet (n=16) määrällisesti toiseksi suurin muutokseen vaikuttanut

tekijä: Perheen osallisuus tavoitteiden määrittelyssä, suunnitelman teossa ja työskentelyyn liittyvissä asioissa (n=11) näyttäytyvät myös merkityksellisinä vaikuttavina tekijöinä. Viidessä perheessä oikein kohdennetut tavoitteet (n=5) ovat vaikuttaneet muutokseen edistävästi. Konkreettiset tavoitteet ovat yhdessä tapauksessa vaikuttavana tekijänä muutoksessa.

Yhteistyösuhteeseen olennaisesti merkittävistä tekijöistä (n=24) perheen ja perhetyöntekijän välinen vuorovaikutussuhde (n=9), perheenjäsenten avoimuus (n=8), luottamus (n=6) sekä rehellisyys (n=1) muodostavat kolmanneksi suurimman ryhmän.

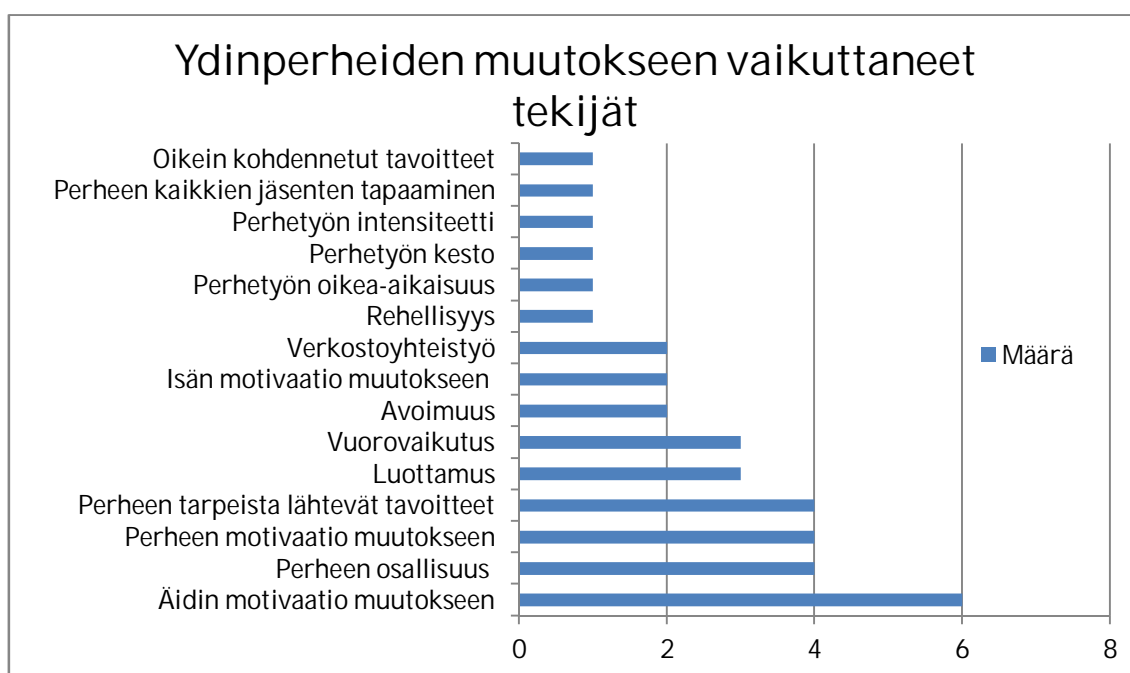
Perhetyön prosessiin liittyvät tekijät (n=27) muodostavat muutokseen vaikuttaneista tekijöistä toiseksi suurimman ryhmän (25 %). Näistä tekijöistä verkostoyhteistyö nousee suurimmaksi yksittäiseksi tekijäksi (n=7). Määrällisesti lähes yhtä suurina tekijöinä näyttäytyvät perhetyön oikea-aikaisuus (n=5) ja tapaamisten painopiste tavoitteisiin nähden (n=4). Moniammatillisuus on vaikuttanut kolmessa tapauksessa muutokseen. Kulttuurituntemus (n=2), perheen kaikkien jäsenten tapaaminen (n=2), perhetyön menetelmät (n=2) perhetyön kesto (n=1) sekä perhetyön intensiteetin merkitys (n=1) näyttäytyvät määrällisesti vähäisimpinä.

Alla on esitetty muutokseen vaikuttaneet tekijät eri asiakasperheiden perhemuotojen kesken.

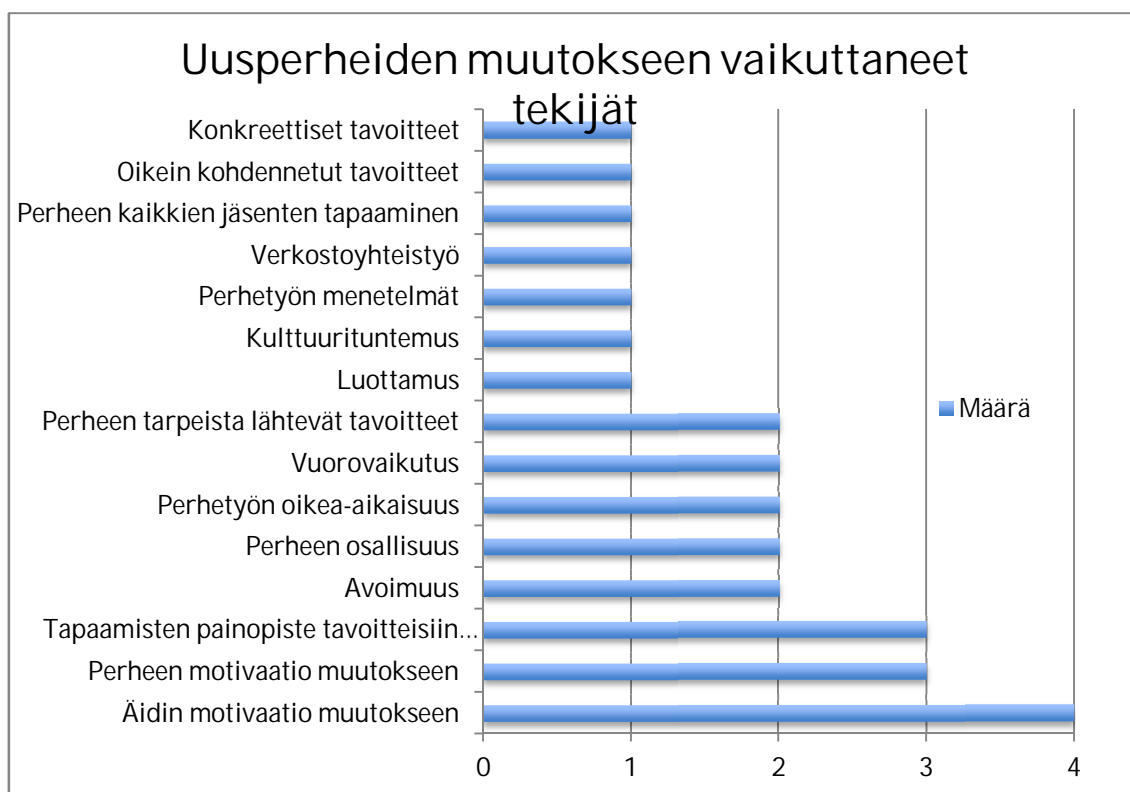
Kuvio 29. Yksinhuoltajaperheiden muutostyöskentelyä edistäneet tekijät (n=47)

Yksinhuoltajaperheessä muutokseen vaikuttaneita tekijöitä on yhteensä 47. Eri muutokseen vaikuttaneiden ryhmien välillä on vähäiset erot. Määrällisesti lähes yhtä suurina ryhminä ovat tavoitteisiin liittyvät tekijät (n=14) sekä asiakaslähtöiset tekijät (n=13), joista eri perheenjäsenten motivaation osuus on (28 %). Näistä äidin motivaatio (n=6) on selkeästi tärkein tekijä. Tavoitteisiin liittyvistä muutokseen vaikuttaneista tekijöistä (n=14) ovat perheen tarpeista lähtevät tavoitteet selkeästi tärkein tekijä (n=7). Yhteistyösuhteeseen liittyvistä tekijöistä (n=10) perheenjäsenten avoimuus (n=4) ja vuorovaikutus (n=4) näyttävät yhtä suurina.

Kuvio 30. Ydinperheiden muutostyöskentelyä edistäneet tekijät (n= 36)

Ydinperheessä muutokseen vaikuttaneita tekijöitä on yhteensä 36, joista määrällisesti eniten on motivaatioon liittyviä asiakaslähtöisiä tekijöitä (n=12). Näistä tekijöistä äidin motivaatio muutokseen (n=6) on 50 %. Tavoitteisiin liittyvistä tekijöistä (n=8) muutokseen ovat eniten vaikuttaneet perheen tarpeista lähtevät tavoitteet (n=4) sekä perheen osallisuus (n=4). Yhteistyösuhteeseen liittyvistä tekijöistä (n=9) on luottamus (n=3) ja vuorovaikutus (n=3) nähty yhtä tärkeinä muutokseen vaikuttaneina tekijöinä. Perhetyön prosessiin liittyvät muutostekijät (n=6) jakaantuvat melko tasaisesti.

Kuvio 31. Uusperheen muutostyöskentelyä edistäneet tekijät (n=27)

Muutokseen vaikuttaneita tekijöitä on uusperheissä yhteensä 27, joka on 23 % kaikkien asiakasperheiden muutokseen vaikuttaneista tekijöistä. Tässä perhemuodossa perhetyön prosessiin liittyvät tekijät (n=9) nousevat määrällisesti suurimmaksi ryhmäksi. Motivaatio näyttäytyy määrällisesti suurimpana muutokseen vaikuttaneena tekijänä, joista äidin motivaatio on yli puolet (57 %). Tavoitteisiin liittyvät tekijät (n=6) jakautuvat melko tasaisesti perheen osallisuuden (n=2), perheen tarpeista lähtevien tavoitteiden (n=2), oikein kohdennettujen tavoitteiden (n=1) ja konkreettisten tavoitteiden (n=1) välillä. Perhetyön prosessiin liittyvistä muutostekijöistä (n=9) tapaamisten painopiste (n=3) ja perhetyön oikea-aikaisuus (n=2) ovat määrällisesti hieman suurempia muutostekijöitä kuin muut tekijät tässä ryhmässä.

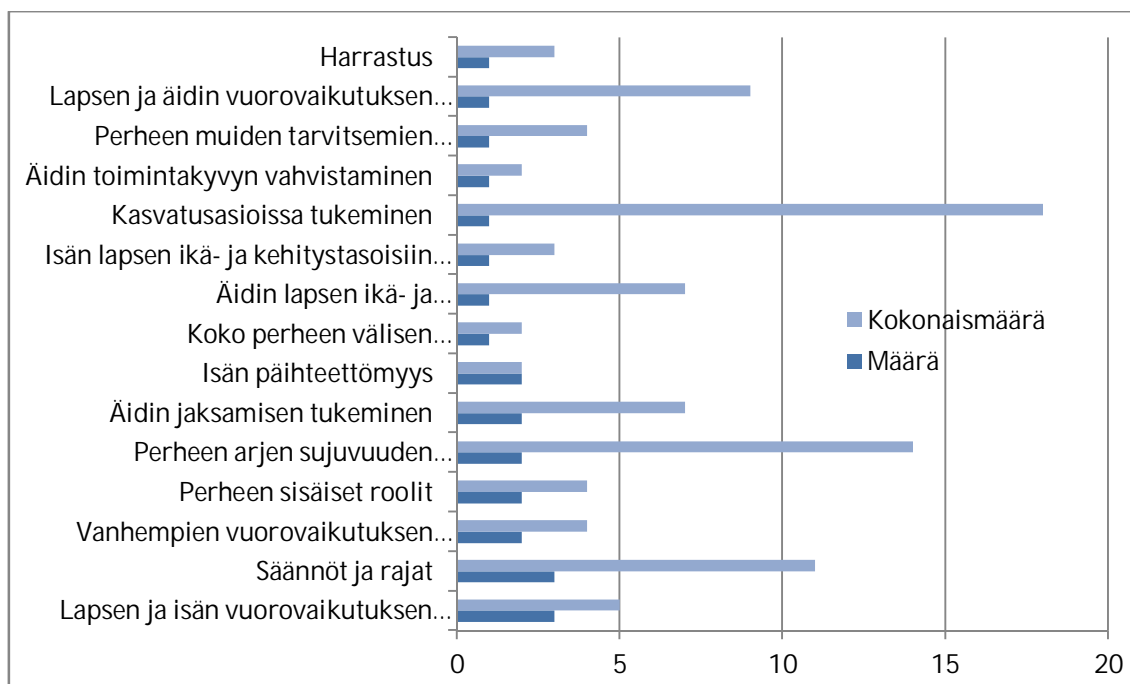

Kuvio 32. Jaetun vanhemmuuden perheiden muutostyöskentelyä edistäneet tekijät (n= 8)

Jaetun vanhemmuuden perheissä muutokseen vaikuttaneita tekijöitä on kahdeksan, joista perheen tarpeista lähtevät tavoitteet (n=3) on määrällisesti selvästi eniten muutostyöskentelyyn vaikuttanut tekijä. Asiakaslähtöisistä muutostekijöistä äidin motivaatio (n=1) ja lapsen motivaatio (n=1) ovat yhtä suuria tekijöitä. Perhetyön prosessiin liittyvistä muutostekijöistä moniammatillisuus (n=1) ja tapaamisten painopiste (n=1) tavoitteisiin nähden ovat yksittäisiä edistäviä tekijöitä.

12.8 Asiakasperheiden tavoitteet, joihin ei työskentelyllä ole saatu muutosta

Alla olevassa kuviossa tuodaan esiin tavoitteet, joihin perhetyön prosessilla ei ole päästy vaikuttamaan. Kuviossa vertaillaan yksittäisen tavoitteen kokonaismäärän suhdetta tavoitteiden toteutumattomuuteen.

Kuvio 33. Tavoitteiden määrä, joihin ei ole saatu muutosta (n=24)

Vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan liittyvissä tavoitteissa vanhempien vuorovaikutuksen paranemisen ja perheen sisäisten roolien suhteen ei ole tapahtunut muutosta puolissa tapauksista eli kahdessa tapauksessa (n=4). Koko perheen välisen vuorovaikutuksen paraneminen on saavutettu myös vain yhdessä tapauksessa (n=2). Tavoitetta lapsen ja isän vuorovaikutuksen paranemiseksi ei ole saavutettu kolmessa tapauksesta (n=5). Lapsen ja äidin vuorovaikutuksen paraneminen on jäänyt saavuttamatta yhdessä tapauksessa (n=9).

Hoitoon ja huolenpitoon liittyvissä tavoitteissa isän lapsen ikä- ja kehitystasoiisiin tarpeisiin vastaaminen ei ole toteutunut yhdessä tapauksessa (n=2). Äidin lapsen ikä- ja kehitystasoiisiin tarpeisiin vastaamisen tavoitteessa ei ole saavutettu tuloksia yhdessä tapauksessa (n=7). Perheen arjen sujuvuuden tukemisen tavoitteessa ei ole tapah-

tunut muutosta kahdessa tapauksessa (n=14). Kasvatusasioissa tukemisen tavoitteessa ei ole saavutettu tuloksia yhdessä tapauksessa (n=18).

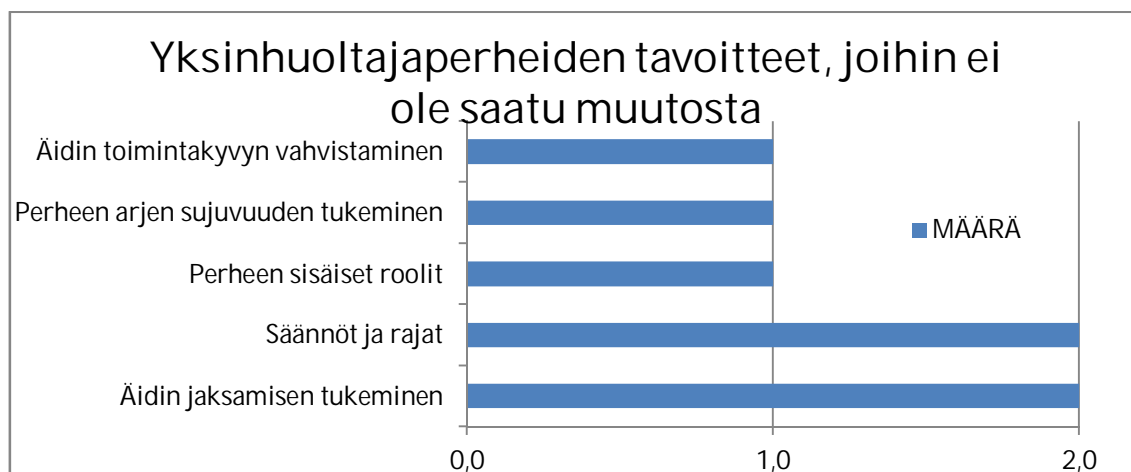
Vanhemman tai perheen elämänhallintaan liittyvissä tavoitteissa suhteellisesti vähiten perhetyöllä on ollut vaikutusta tavoitteena olleeseen isän päihteettömyyteen (n=2). Kummassakaan perheessä ei ole päästy muutokseen. Äidin toimintakyvyn vahvistaminen tavoitteena ei ole toteutunut yhdessä tapauksessa (n=2). Äidin jaksamisen tukemisen tavoitteessa ei ole tapahtunut muutosta kahdessa tapauksessa (n=7).

Lapsen käytökseen liittyvissä tavoitteissa säännöt ja rajat tavoitteen muutos on jäänyt saavuttamatta kolmessa tapauksesta (n=11).

Arviointia koskevassa tavoitteessa perheen muiden tarvitsemien palvelujen kartoitus tavoitteena ei ole saatu muutosta yhden perheen kohdalla (n=4).

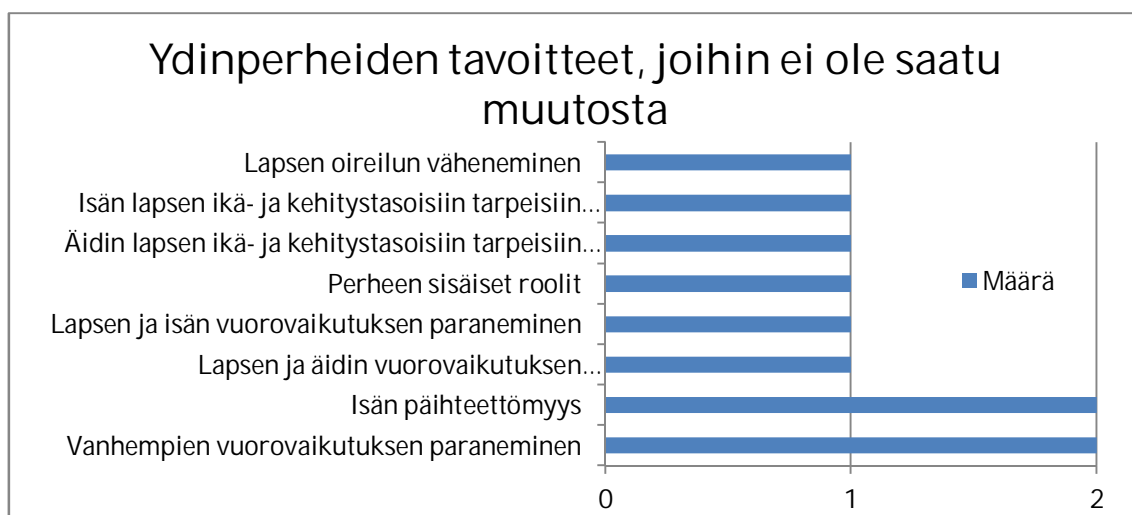
Jokin muu tavoite liittyen lapsen harrastukseen ei ole saavutettu tuloksia yhdessä tapauksessa (n=2).

Alla on esitetty ilman muutosta jääneiden tavoitteiden jakautuminen eri perhemuotojen kesken.

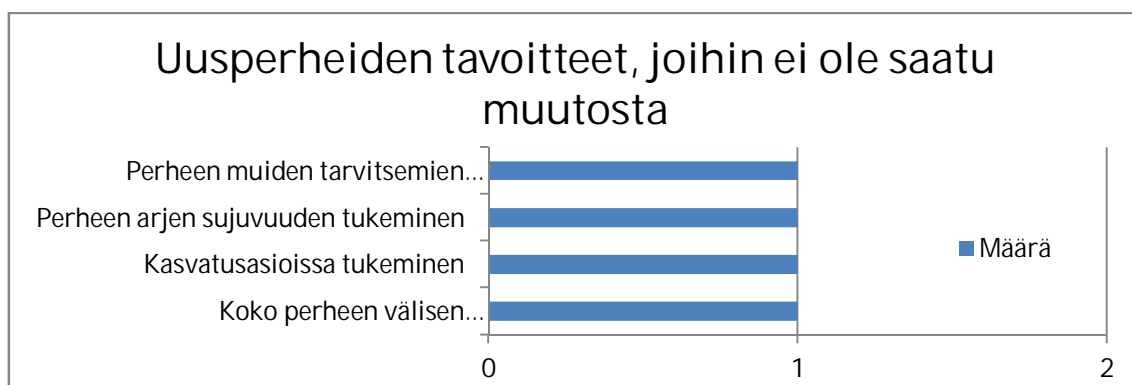
Kuvio 34. Tavoitteet yksinhuoltajaperheissä, joihin ei ole saatu muutosta (n=7)

Yksinhuoltajaperheissä ei ole saatu muutosta seitsemässä tavoitteessa (n=42), joka on 17 % kaikista yksinhuoltajaperheiden tavoitteista.

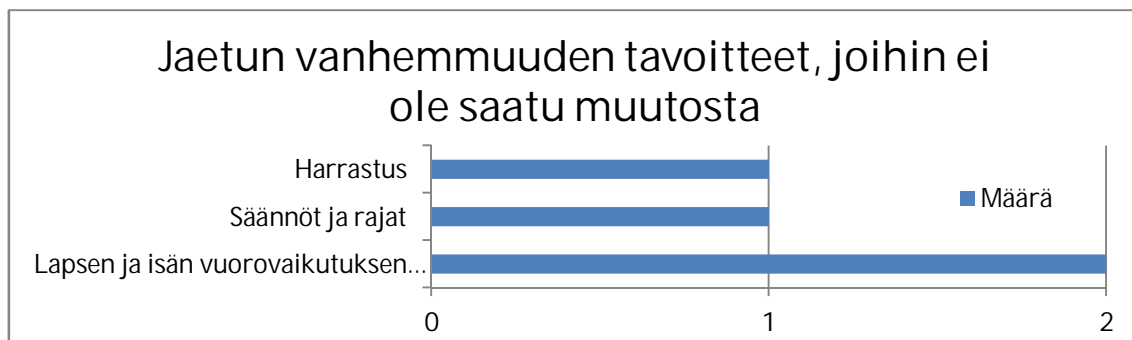
Kuvio 35. Tavoitteet ydinperheissä, joihin ei ole saatu muutosta (n=10)

Ydinperheissä ei ole saatu perhetyöllä aikaan muutosta 10 tavoitteessa (n=48). Vuorovaikutukseen liittyvät tavoitteet ovat 40 % niistä tavoitteista, joihin ei ole saatu muutosta.

Kuvio 36. Tavoitteet uusperheissä, joihin ei ole saatu muutosta (n=4)

Uusperheissä perhetyöllä ei ole saatu muutosta neljään tavoitteeseen (n=27). Tavoitteista on jäänyt saavuttamatta 15 %.

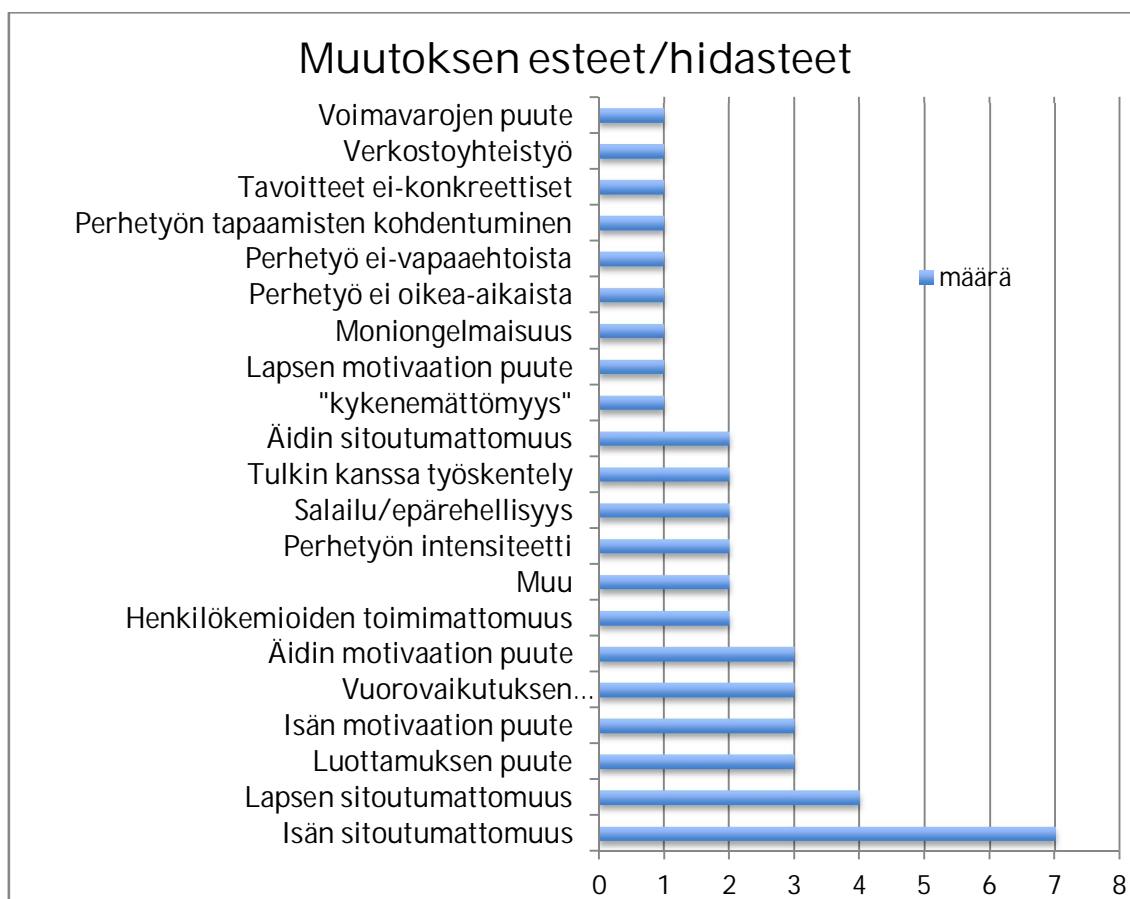

Kuvio 37. Tavoitteet jaetun vanhemmuuden perheissä, joihin ei ole saatu muutosta (n=4)

Perheet, joissa vanhemmat jakavat vanhemmuuden, ei ole saatu muutosta aikaiseksi neljään tavoitteeseen (n=15).

12.9 Muutoksen esteet tai hidasteet

Alla olevassa kuviossa on esitetty aineiston perusteella nousseet esteet tai hidasteet muutostyöskentelylle ja tavoitteiden saavuttamiselle. Esteet ja hidasteet on jaoteltu neljään ryhmään: yhteistyösuhteeseen liittyvät tekijät, perheeseen liittyvät tekijät, tavoitteisiin liittyvät tekijät ja työskentelyyn liittyvät tekijät. Jaottelu pohjautuu tiedonkeruulomakkeeseen (liite 2).

Kuvio 38. Muutoksen esteenä/hidasteena olleet tekijät (n=44)

Perheeseen liittyvät tekijät ovat määrällisesti selkeästi suurimmat muutoksen esteet tai hidasteet (n=25) muodostaen 57 % osuuden. Näistä kohdennetusti isään liittyviä tekijöitä (n=10) on eniten. Sitoutumattomuus on seitsemässä ja motivaatio kolmessa tapauksessa esteenä tai hidasteena. Kohdennetusti äitiin (n=5) ja lapsen liittyviä (n=5) tekijöitä on saman verran. Vanhemman kykenemättömyys (n=1), salailu/epärehellisyys (n=2), moniongelmaisuus (n=1) ja voimavarojen puute (n=1), ovat muita esteitä ja hidasteita tässä ryhmässä.

Toiseksi eniten esteinä tai hidasteina ovat **työskentelyyn liittyvät tekijät** (n=8), Tässä ryhmässä näyttäytyy hivenen suurempana tekijänä muihin verrattuna perhetyön intensiteetti (n=2) ja tulkin kanssa työskentely (n=2). Perhetyö ei ole ollut vapaaehtoista (n=1) tai oikea-aikaista (n=1), tai perhetyön tapaamiset eivät ole kohdentuneet oikein (n=1) yhtä monessa tapauksessa. Verkostoyhteistyö on ollut yhdessä perheessä esteenä.

Kolmanneksi eniten esteenä tai hidasteena ovat **yhteistyösuhteeseen liittyvät tekijät** (n=8). Nämä tekijät jakautuvat tasaisesti luottamuksen puutteeseen (n=3), vuorovaikutuksen toimimattomuuteen tai puutteeseen (n=3) sekä henkilökemioiden toimimattomuuteen (n=2)..

Tavoitteisiin liittyvät tekijät ovat olleet yhdessä tapauksessa esteenä tai hidasteena.

12.10 Konkreettiset asiakasperheistä nousseet muutokset

Asiakascaseista (n=30) ja viidestä palautekeskustelunauhoituksesta tehdyn sisällönanalyysin tuloksina perhetyön konkreettisten muutoksien yläluokiksi muodostuivat rakenteet, vanhemmuuden vahvistuminen, vuorovaikutuksen parantuminen, arjen hallinta, harrastus- ja koulutyö, psyykkisten ongelmien ja päihdeongelmien hallinta sekä taloudenhallintaan ja itsenäiseen elämään kuuluvien taitojen oppiminen.

Alla olevassa luvussa avataan perhetyöntekijöiden asiakascaseihin kirjaamien sekä perheissä autenttisesti suorassa asiakastyössä esiin nousseiden asiakasprosessissa tapahtuneiden muutosten sisältö. Näiden asioiden avulla on mahdollista saada ymmärrys siitä, minkälaisia konkreettisia muutoksia perhetyö mahdollistaa asiakasperheiden prosessissa, ja miten ne näkyvät heidän elämässään.

Taulukko 3. Perhetyössä tapahtuneiden muutosten teoreettiset käsitteet

Teoreettiset käsitteet
Arkea tukevat rakenteet
Vanhemmuuden vahvistuminen
Arjen hallinta
Koulunkäynnin sujuminen
Harrastetoiminta lapselle
Psyykkisten ongelmien ja päihdeongelmien hallinta
Taloudenhallintaan ja itsenäiseen elämään kuuluvien taitojen oppiminen

Arkea tukevat rakenteet

Aineistosta nousi vahvasti esiin määrällisesti suurimpana ryhmänä sääntöjen ja rajojen merkitys muutosprosessissa. Sääntöjen ja rajojen yläkäsitteeksi muodostui ”arkea tukevat rakenteet” (taulukko 3.) kuvaamaan niiden selkiyttävää roolia perheen arjessa. Vanhemmat kokivat kaikkien perheenjäsenten selkeiden sääntöjen noudattamisen luovan perheen arkeen järjestystä ja rauhaa. Sääntöjen noudattaminen koettiin koko perheen asiaksi ja velvollisuudeksi.

”Tilanne kotona rauhoittui selkeiden rajojen myötä”

”Lapsille laadittiin ikätason mukaiset vastuutehtävät, joka johdosta kotiin tuloajat ja huoneen siivous toimivat”

”Perheenjäsenet laativat yhdessä perheelle säännöt, jotka koskivat jokaista perheenjäsentä”

Sääntöjen ja rajojen kautta lapset tulivat tietoisiksi vanhempien odotuksista ja toiveista perheen arjessa toimimisen suhteen. Säännöt ja rajat loivat samalla järjestystä myös perheenjäsenten välille jokaisen ymmärtäessä oman roolinsa. Vanhempien yhtenäinen kasvatuslinja suhteessa sääntöihin ja rajoihin näyttäytyi myös merkityksellisenä konkreettisena muutoksena, joka selkeytti perheen arkea.

”Lapsi ymmärsi isän asettamien rajojen olevan välittämistä, ei mielivaltaista. Rajojen ja sääntöjen myötä lapsen oireilu väheni.”

”Äiti ymmärtää, että välittäminen ja rajat eivät ole ristiriidassa keskenään, vaan kulkevat rinta rinnan”

”Vanhempien yhdessä sopimat säännöt kumpaankin kotiin vaikuttivat yhteisen kasvatuslinjan löytymiseen”

Kahden kodin yhteiset säännöt ja rajat helpottivat arjen sujumista kummankin vanhemman luona. Vanhemmat saivat tukea toisiltaan säännöistä ja rajoista kiinnipitämiseen. Lasten kohdalla yhteisesti sovitut säännöt toivat turvaa ja struktuuria arkeen.

Vanhemmuuden vahvistuminen

Vanhemmuuden vahvistumisen alakäsitteiksi muodostuivat äidin vahvistuminen ja jaksaminen, vanhempien jaksaminen ja lapsen ikätasoisiin tarpeisiin vastaaminen. Nämä kaikki ovat tekijöitä, joiden avulla vanhemmat kokivat lisääntyntä hallinnan tunnetta suhteessa perheen tilanteeseen. Tämän koetun tunteen kautta vanhemmalle mahdollistui usko johtaa tilannetta ja ratkaista arjessa esiintyviä ongelmia.

”Äiti uskaltaa rajata lapsia ja kokee saaneensa lisää itseluottamusta kasvattajana”

”Äiti oppi luottamaan omiin ratkaisuihinsa ja toimintamalleihinsa vanhempana”

”Äiti osaa toimia lapsen raivokohtausten aikana”

”Äiti kykeni keskustelemaan lapsen kanssa vaikeista asioista”

Vuorovaikutuksen parantuminen

Vuorovaikutuksen parantumisen kohdalla alakäsitteitä muodostui koskemaan jokaista perheenjäsentä. Muutos kosketti sekä vanhempien keskinäisiä että myös vanhempien ja lasten välisiä ja sisarusten välisiä suhteita. Tässä kohdassa perheen systeemisyyttä näkyy ehkä parhaimmillaan, sillä vuorovaikutusongelmat voivat koskettaa perheen jokaista jäsentä ja yhden tekijän muuttumisella on merkitystä koko systeemille.

Vuorovaikutuksen parantuminen muutti huomattavasti lasten ja vanhempien välisiä suhteita. Molemmat osapuolet ymmärsivät paremmin omaa toimintaansa ja kykenivät ottamaan huomioon toistensa näkökulmia asioihin. Näiden tekijöiden avulla perheen-

jäsenten kesken mahdollistui läheisyyden lisääntyminen ja roolien selkiytyminen. Seurauksena tästä oli perheen elämänlaadun paraneminen.

"Perheenjäsenet tuovat esiin positiivisia asioita toisistaan"

"Äidin ja lapsen vuorovaikutus parani, kommunikaatio toimii vastavuoroisesti ja heillä on fyysistä läheisyyttä"

"Äiti ja lapsi ymmärsivät oman toimintansa riitatilanteissa, jonka johdosta vuorovaikutus parani ja riidat vähenivät"

"Lapsi otti enemmän kontaktia isäänsä"

"Perheen jäsenten välille tullut lämpöä ja läheisyyttä"

Arjen hallinta

Arjen hallinta kolmantena isona ryhmänä liittyi enemmän perheen sisäiseen toimintaan. Se käsitti asioita, jotka liittyvät toimintaan kotona, kuten kotitöihin osallistumisen tai läksyjen teko yhdessä vanhemman kanssa. Arjenhallinta sisälsi myös sekä vanhempien välisen että perheen yhteisen toiminnan, joka ilmeni niin, että perhe ryhtyi viettämään enemmän aikaa keskenään. Toisaalta arjen hallinta näyttäytyi myös päivärytmin muuttumisena ja sen vakiintumisena.

"Perheen päivärytmi vakiintui"

"Perheen yhteinen tekeminen lisääntyi"

"Isä osallistuu enemmän kotitöihin"

Koulunkäynnin sujuminen

Perheessä ilmenevät vaikeudet ja haasteet saattavat heijastua lapseen siten, että koulunkäyntiin liittyy jollain lailla vaikeuksia. Yhtenä konkreettisena muutoksena näyttäytyi lapsen koulunkäynnin parantuminen. Muutokseen vaikutti selvästi sekä vanhempien tuki lapsen koulunkäyntiä kohtaan että kodin ja koulun yhteistyön paraneminen.

"Isä otti aktiivisemman roolin lapsen auttamisessa koulutehtävissä"

"Koulun ja kodin yhteistyö parani"

Harrastetoiminta lapselle

Perhetyön yhtenä työmuotona lasten kanssa on etsiä lapselle harrastustoimintaa. Aineiston perusteella tämä nousi konkreettiseksi muutokseksi lasten kanssa työskennellessä. Parhaimmillaan harrastus ei jää vain lapsen omaksi tukimuodoksi, vaan vanhemmat kykenevät tukemaan lasta tämän harrastuksessa ja sitä kautta siitä tulee koko perheen yhteinen asia.

”Lapsi ohjattiin mieluisaan harrastustoimintaan mukaan”

”Vanhemmat tukivat lasten harrastamista”

Psyykkisten ongelmien ja päihdeongelmien hallinta

Perhetyön asiakasperheissä ilmenee eri perheenjäsenillä sekä psyykkisiä ongelmia että päihdeongelmia. Ongelmat koskettavat sekä lapsia että aikuisia. Perhetyöllä pyritään tukemaan ja motivoimaan asiakkaita onnistuneen hoidon toteutumiseksi. Tuloksen mukaan hoitokontaktin löytyminen näyttäytyi yhtenä konkreettisena muutoksena asiakkaiden elämässä. Tämän lisäksi myös päihteettömyys näyttäytyi konkreettisena muutoksena, mikä on jo itsessään hyvä pohja muun elämänhallinnan rakentumiselle.

”Vanhemmat ohjattiin yhteiseen ja omaan hoitokontaktiin”

”Äiti sitoutui päihteettömyyteen ja hoitokontakteihin, jonka johdosta huostaanotto purettiin”

”Isä vähensi juomistaan”

”Äiti on ollut päihteetön”

Taloudenhallintaan ja itsenäiseen elämään kuuluvien taitojen oppiminen

Perhetyön asiakkaat tarvitsevat ohjausta perheen sisäisten ongelmien lisäksi, myös liittyen muihin elämänhallintaa koskeviin asioihin. Konkreettisina muutoksina tulivat esille taidot liittyen taloudellisten asioiden hoitoon sekä ohjautuminen sellaisten palvelujen piiriin, joiden avulla kohennetaan vanhempien koulutustasoa, työllistymistä tai rakennetaan muuta tukiverkostoa. Toisin sanoen suoranainen muutos ei ollut vanhemmassa tapahtuvaa, vaan se että he olivat päässeet oikean avun piiriin, jossa taitojen saavuttaminen on mahdollista.

”Äiti tietää nyt, mistä saa apua ja mitä apua”

”Ohjattu peruspalveluihin, kuten työvoimatoimistoon ja kielikurssille”

”Äidille saatu rakennettua tukiverkostoa

Kaikki edellä mainitut konkreettiset muutokset koskettavat ihmisen, niin yhteiskunnassa kuin perheessä, elämiseen liittyviä olennaisia osa-alueita. Kaikki osa-alueet ovat suhteessa toisiinsa ja vaikuttavat omalta osaltaan koko systeemiin. Yhden osa-alueen paraneminen voi lisätä muutosta myös toisella alueella. Näiden tuloksien ja konkreettisten muutosten perusteella voidaan nähdä perhetyöllä olevan vaikutusta asiakkaiden elämään.

12.11 Kehittämistiimi

Tässä luvussa esitetään Lastensuojelun tukiyksikön Tikkurilan tiimissä tulosten esittelyn pohjalta nousseet keskusteluaiheet, pohdinnat sekä huomiot kehittämiskohteista.

Kouluikäiset lapset ovat tämän opinnäytetyön aineiston perusteella perhetyössä ikä- ja kaumallisesti suurin ryhmä. Keskustelussa tuotiin yhtenä huomiona esiin vauvaikäisten ja 16-17- vuotiaiden määrien vähäisyydet. Pohdinnoissa mahdollisiksi syiksi mainittiin vauvojen olemisen neuvolan palvelujen piirissä, mutta myös mahdollisten ongelmien, huolenaiheiden ja avun tarpeen näkymättömyys vauvojen ollessa kotihoitossa. Toisaalta lähemmäs täysi-ikää tultaessa perhetyö ei ole enää välttämättä se oikea palvelu ongelmiin.

Aiempiin tukitoimiin liittyvässä keskustelussa todettiin perhetyön olevan monesti ensimmäinen palvelu, jonka pariin perhe tulee. Tätä tukevat myös tämän opinnäytetyön tulokset siitä, että kolmas osalla perheistä ei ollut aikaisempia tukitoimia ennen perhetyötä. Pohdittiin, johtuuko aiempien tukitoimien puute siitä, että tilanteet kriisiytyvät yllättäen vai voiko syynä mahdollisesti olla, ettei avun tarve tule aiemmin näkyväksi, jolloin tilanne voi olla jo haastava. Keskustelussa nousi esiin myös palvelujen hajanaisuus ja puutteet peruspalveluissa sekä palvelujen oikeanlainen kohdentuminen.

Perhetyöhön tulostyistä keskusteltaessa tuotiin esille ajatus, että vaikka paljon puhutaan lasten auttamisesta, niin monesti perhetyössä auttaminen lähtee vanhemmista ja heidän ongelmiansa ratkomisesta. Pohdittiin myös vanhemman ja lapsen keskinäisen

suhteen merkitystä, jolloin vanhempia auttamalla saadaan vaikutusta aikaiseksi lapsen hyvinvointiin. Esille tuotiin myös ylisukupolvisten ongelmien näkyminen työssä ja niiden ratkomisen vaikeus.

Muutokseen vaikuttaneisiin tekijöihin liittyen käytiin keskustelua palvelun oikea-aikaisuudesta ja siitä, kuinka tämän aineiston pohjalta sillä ei ole ollut niin suurta merkitystä, kuin mitä aiemmin asiasta on ajateltu. Keskustelussa todettiin, että oikea-aikaisuus voi lisätä vaikuttavuutta, mutta suuria johtopäätöksiä ei tässä voida tehdä suuntaan tai toiseen. Paljon keskustelua herätti myös motivaation suuri merkitys muutoksen edistävänä tekijänä. Pohdittiin yhdessä, mikä motivaation vaikuttaa ja miten motivaation syntymistä voidaan edesauttaa. Yhtenä ajatuksena todettiin sen edellyttää avoimuutta ja luottamuksellisuutta, jotka myös nousivat tuloksista merkittävinä tekijöinä muutokselle. Keskustelussa nousi esille kysymys, kuinka paljon motivoitumattomuudesta ja sitoutumattomuudesta voi esimerkiksi liittyä asiakkaan psyykkisiin ongelmiin.

Tavoitteisiin liittyen käytiin keskustelua tavoitteista, joita ei ollut saavutettu. Keskustelua käytiin isien auttamisen teemassa ja lähinnä tarkasteltiin asiaa siitä näkökulmasta, miksi isejä ei kyetä auttamaan yhtä tehokkaasti kuin äitejä. Keskustelussa tuotiin esiin, että pitäisikö olla toisenlaisia menetelmiä isien kanssa tehtävään työhön. Toisaalta pohdittiin, luodaanko työskentelylle sellaiset reunaehdot, ettei onnistuta isille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Yhtenä näkökulmana nousi esille myös se, että isät voivat nähdä perheen ongelmat aivan toisenlaisina kuin äidit tai etteivät näe ongelmaa olevan. Tämä voi johtaa siihen, etteivät isät näe tarpeelliseksi omaa osallistumistaan perhetyön. Toisaalta mietittiin äidin roolia vanhempana. Mielenkiintoisena ajatuksena nousi esiin se, etteivät kaikki äidit välttämättä kestäisi isän näkökulman esiintuomista vanhemmuudesta puhuttaessa. Tämän lisäksi tuotiin uusperheiden näkökulma esiin, jossa perheessä on kaksi isää ja heidän roolinsa kuitenkin aivan erilaiset. Isäpuoli voi olla enemmän isä kuin biologinen isä. Tämä tuo myös haasteita työskentelyyn.

Perhetyön asiakkaina on yhä enenevässä määrin monikulttuurisia perheitä. Keskustelussa nostettiin esille eri kulttuuriset seikat ja niiden mahdollinen vaikutus työskentelyyn. Perhetyöntekijät ovat pääosin naissukupuolen edustajia, Pohdintaa herätti ajatus, onko työskentelyssä työntekijän sukupuolella merkitystä, varsinkin monikulttuuristen perheiden isien ja poikien kanssa työskentelyssä. Lisäksi pohdittiin, onko työskentelyn kannalta merkitystä sillä, onko työntekijä kantaväestöön kuuluva.

Keskustelussa todettiin asiakkaan kohtaamisella olevan suuri merkitys hyvän työskentelysuhteen luomisessa ja tavoitteiden mukaisessa onnistumisessa. Tärkeänä lähtökohtana työskentelylle nähtiin asiakkaan äänen esiin nostaminen ottamalla lähtökohdaksi asiakkaan tärkeäksi kokemat asiat ja asiakkaan tavoitteiden ensisijaisuus. Kehittämiskohtana nousi esiin luottamuksellisen suhteen luominen. Osa tiimin jäsenistä pohitti luottamuksen luomisen tarvitsevan enemmän aikaa työskentelyn alusta, johon jatkossa pyritään panostamaan enemmän. Keskustelussa motivoinnin todettiin olevan sisäsyntyistä ja muutoshalu ja kyky lähtevän asiakkaasta itsestään, mutta työntekijä voi auttaa asiakasta löytämään motivaation. Luottamuksen luomisen lisäksi kehittämiskohteena nähtiin myös asiakkaan motivointi, johon työskentelyn alussa tulisi käyttää enemmän aikaa

12.12 Yhteenveto

Alla olevassa taulukossa on tiivistettynä opinnäytetyön aineiston tulokset eri perhemuotojen jaottelu, huolenaiheet ja tukitoimet, tavoitteet ja niiden saavuttaminen sekä muu-
tosta edistävät ja estävät tekijät.

	Kaikki perheet n=30	Yksihuolta- ja-perheet n=11	Ydinper- heet n=9	Uusper- heet n=6	Jaetun van- hemmuu- den perheet n=4
1 lapsi	13	6	5	1	2
2 lasta	10	3	2	5	0
3 lasta	3	1	0	0	2
4 lasta	2	1	1	0	0
5< lasta	1	0	1	0	0
Ikäjakauma	n=56	n=19	n=9	n=4	n=4
0-3 vuotta	7	3	4	0	0
4-6 vuotta	6	4	2	0	0
7-10 vuotta	15	5	3	5	2
11-15 vuotta	12	4	3	2	3
16-17 vuotta	1	0	0	0	1

Aiemmat tukitoimet/palvelut	n=50	n=20	n=14	n=11	n=5
Peruspalvelut	14	6	3	4	0
Erityispalvelut	14	5	7	4	0
Avohuollon tukitoimet	12	5	1	3	2
Ei tukitoimia	10	4	3	0	3
Tulosyyt	n=90	n=40	n=24	n=17	n=12
Vanhem- paan/vanhempiin liit- tyvät huolenaiheet	46	19	17	7	6
Lapseen liittyvät huolenaiheet	27	14	6	5	4
Lapsen ja vanhem- paan liittyvät huolenaiheet	14	6	1	5	2
Tavoitteet	n=133	n=42	n=48	n=27	n=15
Vuorovaikutus ja perhedynamiikka	25	3	10	6	2
Hoito- ja huolenpito	42	17	17	5	3
Vanhemman/perheen elämänhallinta	23	11	5	4	4
Lapsen käytös	17	4	4	6	4
arviointi, ohjaus tai joku muu	18	7	11	3	2
Tavoitteiden saavuttaminen K/E	n=108/n=25	n=35/n=7	n=38/n=10	n=23/n=4	n=11/n=4
Vuorovaikutus ja perhedynamiikka	13/12	2/1	5/5	5/1	0/2
Hoito- ja huolenpito	36/6	16/1	15/2	4/1	3/0
Vanhemman/perheen elämänhallinta	17/6	8/3	4/1	3/1	4/0
Lapsen käytös	15/2	3/1	3/1	6/0	3/1
Arviointi, ohjaus tai joku muu	17/1	7/0	11/0	2/1	1/1
Edistävät muutosteki-	n=118	n=47	n=36	n=27	n=8

jät					
Asiakaslähtöiset tekijät	34	13	12	7	2
Tavoitteisiin liittyvät tekijät	33	14	9	6	4
Yhteistyösuhteeseen liittyvät tekijät	24	10	9	5	0
Perhetyön prosessiin liittyvät tekijät	27	10	6	9	2
Estävät muutostekijät	(n=44)	-	-	-	-
Asiakaslähtöiset tekijät	25	-	-	-	-
Tavoitteisiin liittyvät tekijät	1	-	-	-	-
Yhteistyösuhteeseen liittyvät tekijät	8	-	-	-	-
Perhetyön prosessiin liittyvät tekijät	10	-	-	-	-

Taulukko 4. Opinnäytetyön tiivistetyt tulokset

Asiakasperheiden kokemat konkreettiset muutokset

- Arkea tukevat rakenteet
- Vanhemmuuden vahvistuminen
- Arjen hallinta
- Koulunkäynnin sujuminen
- Harrastetoiminta lapselle
- Psyykkisten ongelmien ja päihdeongelmien hallinta
- Taloudenhallintaan ja itsenäiseen elämään kuuluvien taitojen oppiminen

13 Johtopäätökset

Opinnäytetyön aineistosta syntyvä kokonaiskuva osoittaa perhetyöllä olevan vaikuttavuutta asiakasperheiden muutosprosessissa. Perhetyön asiakkaina näyttäytyy hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevia ja eri taustoista tulevia perheitä. Myös perheiden tuen ja avun tarpeet vaihtelevat. Toisissa perheissä ongelmat näyttäytyvät vähäisempinä ja toisissa taas ongelmia on ehtinyt kasaantumaan enemmänkin. Ongelmien laatu tai määrä ei kuitenkaan näytä vaikuttavan tehtyyn työhön. Pääosin asetetut tavoitteet oli saavutettu hienosti (81%).

Tässä opinnäytetyössä vaikuttavuuden arvioinnin taustaoletuksena oli, että perhetyö on vaikuttavaa ja on löydettävissä sellaisia mekanismeja, joiden avulla saadaan aikaan muutosta asiakasperheiden tilanteesta. Lähestymistapana arvioinnissa oli perhetyön kehittämisen kannalta keskeisimmät kysymykset: mikä perhetyön interventiossa on toimivaa, kenelle se toimii ja millaisissa olosuhteissa. Alla olevissa luvuissa haetaan vastaukset sekä tutkimusasetelmaan että tutkimuskysymyksiin.

Kahdessa ensimmäisessä luvussa käsitellään asiakasperheiden taustatekijöitä, asiakasperheisiin kohdentuneita huolenaiheita sekä perhetyön asiakkuuteen tulosityitä. Seuraavissa luvuissa vastataan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin: Miten perhetyö on vastannut asiakkaan tavoitteisiin? Mitä muutoksia perhetyön interventiolla saadaan aikaan? Mitkä asiat perhetyön prosessissa voivat edesauttaa asiakasperheen hyvinvoinnin lisääntymistä tai olla esteenä? Mihin huoleen tai ongelmaan perhetyöllä ei saada vaikutusta? Viimeisessä luvussa tuodaan esiin johtopäätökset koskien perhetyön kehittämistä osana vaikuttavuutta.

13.1 Asiakasperheiden taustatekijät

Aineiston perusteella voidaan todeta perhetyön asiakasperheiden perhemuotojen jakautuvan neljään eri perhemuotoon, joista yksinhuoltajat ovat suurin ryhmä, mutta seuraavana suurena ryhmänä ovat ydinperheet. Ero näiden perhemuotojen välillä on vain 7 %. Uusperheitä ja jaetun vanhemmuuden perheitä oli selvästi määrällisesti vähemmän. Suurin osa lapsista koko aineistossa olivat kouluikäisiä. Myös Öhmanin (2008) tekemässä Sallilan tutkimusaineiston erillistarkastelussa perhetyön asiakkaina näyttäytyivät yksinhuoltajat ja kouluikäiset lapset (Heino 2008). Rousun (2007) ja Heinon (2007) mukaan lastensuojeluperheiden yleisinä piirteinä näyttäytyivät yksinhuoltajuus,

uusperheellisyys sekä monilapsisuus. Tämän opinnäytetyön aineistossa uusperheellisiä oli selvästi vähemmän verrattuna yksinhuoltajaperheisiin tai ydinperheisiin. Kaikista asiakasperheistä yksilapsisia perheitä oli lähes puolet (47 %).

Asiakasperheiden lasten ikäjakaumassa oli hieman eroavaisuuksia keskenään, mutta pääsääntöisesti jokaisessa perhetyypissä lapset sijoittuivat samoihin ikäryhmiin. Kaikia perhemuotoja tarkasteltaessa määrällisesti eniten oli 7-10-vuotiaita ja 11-15-vuotiaita. Tämä sama asia pätee yksinhuoltajien, uusperheiden ja jaetun vanhemmuuden perheissä. Huomattavaa on, että ydinperheiden määrällisesti suurin ikäryhmä on 0-3-vuotiaat lapset. Vasta tämän jälkeen tulevat muut edellä mainitut ikäryhmät.

Tämän aineiston perusteella asiakasperheiden rakenteet perhemuodon ja lasten ikäkauman osalta näyttäytyvät samanlaisina kuin edellä mainituissa tutkimuksissakin. Poikkeuksena on lasten määrä perheessä, joka osoittautui pienemmäksi.

Perhetyön asiakasperheiden asiakkuutta edeltävät tukitoimet eroavat eri perhemuotojen kesken. Ydinperheillä ja uusperheillä asiakkuutta edeltäneet palvelut olivat määrällisesti pääasiassa erityispalvelujen piiristä. Näiden kahden perhemuodon välillä eroavaisuuksia oli siinä, että ydinperheillä oli ollut käytössään enemmän edeltäviä palveluja verrattuna uusperheisiin. Yksinhuoltajaperheiden ja jaetun vanhemmuuden perheillä oli ollut enemmän lastensuojelullisia tukitoimia ennen asiakkuutta.

Myllärniemen (2007) tutkimuksessa nousi esille lastensuojelun asiakasperheiden tarvitsevuus ja toisaalta lastensuojelun perhetyön viimesijaisuus palvelujärjestelmässä. Viimesijaisuus näyttäytyy suhteessa muihin palveluihin siten, että muiden palveluiden todettua perheen vaikean autettavuuden ja motivoimattomuuden, on lastensuojelu viimeinen vastaanottava taho palveluketjussa. (Myllärniemi 2007: 129.) Broberg (2010: 48) on todennut lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta myös yhteiskunnan kautta saatavilla olevalla tukiverkostolla olevan oleellinen merkitys. Tämän opinnäytetyön aineiston perusteella kuitenkin joka viidennellä perheellä ei ole ollut muita tukitoimia ennen lastensuojelun perhetyön asiakkuuteen tuloa. Tämä voi osaltaan johtua peruspalvelujen riittämättömyydestä, mutta myös ongelmien näkyväksi tulemisesta vasta siinä vaiheessa, kun tilanne on kriisiytynyt.

13.2 Asiakasperheisiin kohdentuneet huolenaiheet ja asiakkuuteen tulossyyt

Heinon tekemän tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkaiden huolenaiheet ja asiakkuuteen tulossyyt ovat moninaisia ja liittyvät monella tapaa joko elämän muutosvaiheisiin tai sosiaalisiin ongelmiin. (Heino 2007: 63, 66.) Tässä opinnäytetyössä asiakasperheiden tulossyyt kaikkia perheryhmiä tarkasteltaessa liittyivät suurelta osin joko yhteen tai molempiin vanhempiin. Lapsen liittyvät tulossyyt olivat vähäisempiä. Eri ryhmiä tarkasteltaessa eroja kuitenkin nousi.

Yksinhuoltajien huolenaiheet muodostavat 40 % koko tulossyistä. Ne liittyivät äidin jaksamattomuuteen ja päihdeongelmaan sekä tukiverkoston puutteeseen. Lasten kohdalla näkyi väkivaltainen käyttäytyminen tai sisarusten kanssa olevat vuorovaikutusongelmat. Vanhemman ja lapsen välillä näyttäytyi olevan vuorovaikutusongelma. Ydinperheissä huolta herättivät perheväkivalta, isän päihteiden käyttö, vuorovaikutus- ja mielenterveysongelmat. Lapsien kohdalla huolta herättivät itsetuhoisuus ja väkivaltainen käyttäytyminen. Uusperheiden huolenaiheet liittyivät perheväkivaltaan, vuorovaikutusongelmiin koko perheessä, äidin mielenterveysongelmiin ja jaksamattomuuteen sekä kasvatukseen ja huolenpitoon.

Eri perheryhmien ongelmat näyttäytyivät siis yhtä moninaisina kuin Heinon tekemässä tutkimuksessa. Yhteisenä piirteenä huolenaiheissa ja tulossyissä näyttäytyi niiden kohdentuminen vanhempaan, joista äitien osuus suhteessa isiin oli selvästi suurempi. Huolenaiheiden luonteen ja niiden määrällisen kohdentumisen johdosta voidaan tehdä johtopäätös ongelmien kasaantumisesta. Lisäksi aineiston perusteella näyttäytyi perheillä olevan useita lastensuojelullisia riskitekijöitä.

Sekä vuorovaikutusongelmat ja lähisuhdeväkivalta nousivat aineistossa huolenaiheiden kärkipäähän. Perheen sisäisellä vuorovaikutuksella on merkitystä siihen, millainen lapsesta kasvaa ja kehittyy. Hyvin toimiva vuorovaikutus perheenjäsenten kesken on osaltaan suojaava tekijä. Aineiston perusteella niissä perheissä, joissa esiintyi perheväkivaltaa ja vuorovaikutusongelmia eri perheenjäsenten kesken, näyttäytyi huolenaiheena lapsen väkivaltainen käyttäytyminen tai muu lapsen käyttäytymiseen liittyvä huoli. Kuten Hurtigin (2003) tekemässä tutkimuksessa, myös tämän aineiston perusteella voidaan nähdä selkeä sidoksisuus lapsen elämän ja vanhemman elämään ja sitä kautta vanhemman pahoinvoinnin yhteys lapsen pahoinvointiin.

13.3 Tavoitteista konkretiaan

Kaikkien perheiden tavoitteita tarkastellessa näyttäytyi painopiste olevan hoidon ja huolenpidon, vuorovaikutuksen ja vanhemman elämänhallinnan taitojen kanssa työskentelemissä. Lapseen kohdistuvat ja muut arvioivat tai ohjaukselliset tavoitteet olivat vähemmistöissä. Tarkemmin tarkasteltuna tavoitteet keskittyivät paljolti kasvatusasioissa tukemiseen, perheen arjen sujuvuuden tukemiseen, vanhempien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen ja vanhemman toimintakyvyn tukemiseen. Lapseen kohdistuvat tavoitteet liittyivät sääntöihin ja rajoihin sekä lapsen oireilun vähenemiseen. Pääasiallisesti tavoitteet kohdentuivat vanhempaan tai vanhempiin. Tavoitteet olivat rakentuneet perhemuodon ja elämäntilanteen mukaisesti.

Asiakasperheiden prosessissa tapahtuneet muutokset näkyivät hyvin monella eri tasolla ja eri perheenjäsenissä eri tavalla. Johtopäätöksenä konkreettisista muutoksista voi nähdä ylivoimaisesti suurimman osan liittyvän vanhemman toimintaan ja sen vahvistamiseen. Myllärniemi (2007) tuo esiin, että muutoksen edellytyksenä on saada vanhempi näkemään muutoksen tarve ja tukea häntä muutosprosessissa. Perhetyössä tuetaan vanhempia ymmärtämään vastuunsa ja roolinsa vanhempina sekä edistetään heidän kykyään lapsista huolehtimisessa. Suurin osa konkreettisista muutoksista kohdentui vanhemmuuden vahvistamiseen ja vanhemman kykyyn pitää yllä rajoja ja luoda sääntöjä, jotka vaikuttavat perheen arkeen ja vanhemman elämänhallintaan.

Myös Penninkankaan (2012) tutkimuksessa ja Väinälän ym.(2010) tekemässä selvityksessä nämä nousivat merkittäviksi perhetyön vaikutuksiksi. Ritala-Koskinen on todennut näiden toteutumisen olevan lasten tasolla merkki siitä, että työllä on ollut toivottavaa vaikutusta asiakkaiden elämään (Ritala-Koskinen 2003: 113).

Toisena merkittävänä muutoksena oli perheenjäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen paraneminen, joka myös Väinälän ym, (2010) mukaan on yksi lastensuojelun avohuollon perhetyön perheelle tuottama hyöty. Rönkkö ja Rytönen (2010) ovat esittäneet ajatuksen, että perheen vuorovaikutukseen on mahdollista saada muutosta vaikuttamalla yhteen jäseneseen sekä tarkastelemalla yksilöitä myös osana ulkoista sosiaalista systeemiä. Vuorovaikutus on kahden ihmisen välinen prosessi, ja tämän vuoksi siinä on oltava kummallakin osapuolella kykyä ja ymmärrystä suoriutua tilanteesta. Toisaalta, vanhemman ymmärtäessä lapsen kehityksen kulkua ja tarpeita, voi hän myös omalla toiminnallaan edesauttaa vuorovaikutustilanteen kulkua suotuisampaan suuntaan.

Tämä on mahdollista varsinkin silloin kun vuorovaikutukseen liittyviin ongelmiin päästään vaikuttamaan mahdollisimman ajoissa ja lapsen ollessa vielä selkeästi lapsi. Tällöin aikuisen on helpompi ottaa tilanteessa johtajan rooli ja omaksua toimivampia toimintamalleja.

Kolmas muutostekijä liittyi arjen rakenteisiin ja sen hallintaan liittyviin toimintoihin. Arjen rakenteiden merkitys hyvinvoinnin lisääntymisessä nousi selkeästi yhdeksi tärkeäksi tekijäksi. Aineiston perusteella voi todeta kaikkien perheenjäsenten hyötynneen rakenteista. Rakenteiden avulla perheen toiminta selkiytyi ja jokainen perheenjäsen tiesi häneen kohdistuvat odotukset. Perhetyössä arkea ryhdytään usein rakentamaan perheen sääntöjen ja toimintatapojen luomisen avulla. Rakenteita voidaan pitää itsestäänselvytenä, mutta niiden puuttuessa, nousee ymmärrys niiden tärkeydestä. Perhetyön asiakasperheillä ei välttämättä ole riittävää ymmärrystä tai voimavaroja rakenteiden ylläpitämisessä arjessa. Perhetyön avulla lisätään ymmärrystä rakenteiden tärkeydestä ja tuetaan vanhempaa niiden ylläpitämisessä.

Aineistosta nousi konkreettisina muutoksina koulunkäynnin ja harrastamisen mahdollistuminen. Nämä olivat hyvin marginaalisessa osassa sekä tavoitteiden osalta että toteutuneina muutoksina. Silti niiden merkitystä ei pidä vähätellä. Monelle lapselle on helpotavaa kyetä käymään koulua rauhassa tai saada jokin oma harrastus. Kummatkin ovat omiaan nostamaan lapsen itsetuntoa ja kuuluvaisuuden tunnetta. Ne ovat myös paikkoja, jossa solmitaan suhteita perheen ulkopuolisiin lapsiin ja aikuisiin. Nämä voivat tukea lapsia ja tuoda uusia näkökulmia elämiseen.

Perhetyön asiakkaat kärsivät erilaisista psyykkisistä ongelmista ja päihdeongelmista. Aineiston mukaan asiakkaat saavat perhetyöstä näihin ongelmiin tukea sekä erilaisten hoitomuotoihin ohjaamisen että keskusteluavun kautta. Alentuneen toimintakyvyn omaavan perheenjäsenen kuntoutumisen myötä, mahdollistuu myös perheen muihin ongelmiin tarttuminen. Perhetyössä on siis osattava nähdä mihin ongelmiin tartutaan ensimmäisinä, jotta asiakkaalla olisi mahdollisuus vastata muihinkin haasteisiin. Psykkisten- ja päihdeongelmien suhteen haasteen luo se, että kuntoutuminen näiden suhteen on pitkäaikaista ja tuen tarve on suuri. Jos perhetyölle ei anneta tarpeeksi aikaa työskennellä perheiden kanssa, voi perheen muiden ongelmien auttaminen jäädä vähemmälle. Näin voi toisaalta käydä myös silloin, jos vanhemmalla ei ole voimavaroja kuntoutua ja näin ollen huolehtia muista elämän osa-alueista.

Konkreettiset muutokset ulottuivat myös ulkoisiin elämänhallinnan taitoihin, kuten taloudellisten asioiden hoitaminen ja tukiverkoston luominen. Monia asiakkaita koskettaa työttömyys, kouluttautumattomuus ja tukiverkoston puute. Nämä tekijät eivät nousseet määrällisesti suurena, mutta niiden muuttaminen asiakkaan hyväksi on olennainen osa ihmisen osallisuutta yhteiskunnassa ja mahdollistavat sen. Perhetyön yhtenä tukimuotona on ohjata asiakkaita oikeiden palvelujen ääreen sekä luomaan tukiverkosta asiakkaan elämään. Näiden muutosten avulla mahdollistuu asiakkaan oma toimijuus ja vastuunotto elämästä.

Kaikki edellä mainitut konkreettiset muutokset koskettavat ihmisen, niin yhteiskunnassa kuin perheessä, elämiseen liittyviä olennaisia osa-alueita. Kaikki osa-alueet ovat suhteessa toisiinsa ja vaikuttavat omalta osaltaan koko systeemiin. Yhden osa-alueen parantaminen voi lisätä muutosta myös toisella alueella. Näiden, asiakkaiden itse tuottamien, konkreettisten muutosten perusteella voidaan nähdä perhetyön olevan vaikuttavaa.

13.4 Muutosta edistävät ja estävät tekijät

Muutokseen sitoutuminen edellyttää aina sitä, että se perheenjäsen, johon muutos kohdentuu pitää muutosta itselleen tärkeänä ja merkityksellisenä. Halu muutokseen ja vahvistumiseen lähtee siis asiakkaasta itsestään. Aineiston perusteella voidaan todeta jokaisella perheenjäsenellä olevan vaikutuksensa perheen muutosprosessissa. Useassa asiakastapauksessa muutosprosessin estävät tai hidastavat tekijät liittyivät perheenjäsenten motivaation tai sitoutumisen puutteeseen. Ilman asiakaslähtöistä motivaatiota ja sitoutumista on tavoitteiden saavuttaminen näennäistä eikä sillä ole pitkäkestoista vaikuttavuutta.

Totutusta poisoppiminen voi tuntua haastavalta, mikäli asiakas on jo tottunut hankaliin asioihin. Muutos on siis aina oppimisprosessi, jossa opitaan pois totutusta. Muutokseen sitoutuminen edellyttää aina muutoksesta saatavien hyötyjen selkeää todentamista. Perhetyössä asiakasta tuetaan motivaation herättämiseen ja synnyttämiseen sekä muutostarpeiden tunnistamisessa omassa toiminnassaan. Asiakkaan tunnistaessa itse muutostarpeet ja muutoksen positiiviset seuraukset mahdollistuu myös päätöksenteko oman toiminnan suhteen. Nämä ovat myös hyviä edellytyksiä pysyvämmälle muutokselle ja omalle elämänhallinnan tunteelle. (mm. Aaltio 2013) Tästä on seurauksena onnistunut muutos.

Asiakkaan omalla motivaatiolla näyttäytyy olevan vahva kytkös onnistuneeseen muutostyöskentelyyn. Myös asiakkaan sitoutuminen on tärkeää työskentelyn kannalta, jotta muutoksia olisi mahdollista saada aikaan. Nämä kaksi edellä mainittua tekijää taas vaativat toteutuakseen asiakkaan ja työntekijän välille avoimuutta ja luottamusta. Niiden synnyttämiseen työntekijällä on erityinen rooli. Hän voi omalla toiminnallaan työskennellä asioita edistävästi ja tukea asiakasta tämän omassa prosessissaan tai sitten yhteistyösuhdetta ei kyetä rakentamaan onnistuneesti, jolloin asiakkaan kanssa toteutettava muutostyöskentely voi kärsiä pahoin. Myös Rousu (2007) on tuonut samat muutostekijät esiin omassa tutkimuksessaan. Asiakas voi olla myös itse esteenä omalle muutokselle, jolloin työntekijä voi vain tukea asiakasta niissä kohdissa, joissa asiakkaalla on kykyä vastaanottaa apua. Näin ollen työntekijän harteille jää sietää epämukavuutta ja ratkaisemattomia asioita. Yhteistyösuhteeseen liittyvät tekijät nousivatkin tässä aineistossa yhtenä muutokseen vaikuttaneista tekijöistä. Vuorovaikutus sekä luottamus asiakkaan ja perhetyöntekijän välillä nähtiin tärkeänä elementteinä muutostyöskentelyssä.

Asiakkaan osallisuudella, sekä työskentelyssä että tavoitteiden asettamisessa, vaikuttaa olevan suuri merkitys muutoksen toteutumiseen. Muutoksen edellytyksinä Kananen (2001) painottaa konkreettisia, asiakkaan tarpeista lähteviä tavoitteita, jotka on realistista saavuttaa. Tämä on nähtävissä myös perhetyön muutostyöskentelyn tuloksista. Perheen tarpeista lähtevien tavoitteiden asettelussa oli selvä yhteys tavoitteiden toteutumisen suhteen. Jokaisen perhemuodon kohdalla perheen tarpeista lähteneet tavoitteet olivat olleet muutostyön edistävänä tekijänä joko tärkeimpänä tai kolmen tärkeimmän tekijän joukossa.

Sen sijaan perhetyön intensiteetillä tai kestolla ei näyttäytynyt olevan merkittävää vaikutusta muutokseen. Asia ei välttämättä ole näin yksioikoinen sillä toiset perheet ovat tarvitsevampia ongelmiansa suhteen kuin toiset. Toisissa perheissä ymmärrys muutosta kohtaan on parempi, kun taas toisissa perheissä kielletään muutoksen tarpeet, jolloin myös työskentely vaatii kestoiltaan tai määrältään enemmän. Lastensuojelun perhetyöhön tulevien asiakasperheiden ongelmat ovat usein moninaisia, monimutkaisia ja päällekkäisiä. Aineistosta nousi kuitenkin ainoastaan kahden perheen kohdalla estävänä tai hidastavan tekijänä moniongelmaisuus.

Suurin osa estävistä tai hidastavista tekijöistä liittyi aineiston perusteella perheenjäsenen omaan prosessiin. Asiakasperheiden elämä ja ihmisten vuorovaikutussuhteet ovat

moninaisia, jossa työntekijän toiminta on vain osa asiakkaan elämään vaikuttavista tekijöistä, kuten Jokinen, Juhila ja Raitakari (2005) ovat todenneet. Tästä johtuen muutos voi viedä pitkänkin ajan ja muutosvaiheet voivat olla pitkäaikaisia prosesseja.

13.5 Mihin ongelmiin ei kyetä vastaamaan

Pääsääntöisesti tavoitteita, joihin ei kyetty vastaamaan, oli suhteellisen vähän. Aineistosta nousseet tavoitteet kuitenkin kertovat omaa todellisuutta siitä, minkälaisten haasteiden suhteen on kehitettävä uusia toimintamuuotoja tai muutettava nykyisiä käytäntöjä. Välttämättä työmuotojen muuttaminen ei aina tuo haluttua tulosta, vaan on myös ymmärrettävä, miksi tavoitteisiin ei ole päästy, minkälaiset mekanismit vaikuttavat suotuisasti ja milloin tehokaskin työ on tehotonta. Tämän lisäksi on huomioitava myös asiakkaan omat tekijät, joihin ei kyetä välttämättä vaikuttamaan.

Aineistossa nousee selkeästi omana ryhmänä isät, joiden tuen tarpeisiin ei ole kyetty vastaamaan. Isät ovat myös selkeästi aliedustettuna aineistossa. Ne muutamat, jotka ovat olleet tarkastelun kohteena, kertovat siitä todellisuudesta, ettei isien problematiikkaa kyetä tukemaan tarpeeksi vahvasti. Aineistossa oli myös isejä, joiden tuen tarpeeseen kyettiin vastaamaan, mutta silti suurempi osa jäi vaille apua. Tämä herättää kysymyksen siitä, vaatiiko isien kanssa työskentely erilaisia työtapoja äiteihin verrattuna. Toimivatko perhetyön menetelmät enemmän äitien hyväksi, jättäen isät altavastaajan asemaan? Ensi- ja turvakotien liiton (n.d.) julkaisussa tuodaan esiin, että isien kanssa työskentelyssä tärkeää on muodostaa kuva perheen tuen tarpeesta jokaisen perheen jäsenen tapaamisen jälkeen. Julkaisussa painotetaan myös isien merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää ottaa isät osaksi työskentelyä.

Tulosten perusteella perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen liittyvissä tavoitteissa ei saavutettu joka kerta tavoiteltua tulosta. Vuorovaikutusongelmat liittyivät sekä vanhempien välisiin että vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin. Vuorovaikutus kahden ihmisen välillä on aina kummankin osapuolen tuottama todellisuus. Vuorovaikutustilanteissa merkitystä on kummankin sekä kielellisellä että eleellisellä tavalla toimia. Kummankin osapuolen on siis ymmärrettävä oma merkityksensä tässä systeemissä ja osattava vielä toimia sen mukaan. Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa merkitystä on myös lapsen iällä ja roolilla perheessä. Nämä kaikki asettavat kyseisen systeemin hyvin herkäksi tilaksi, jossa haasteena on kyetä rakentaa sellainen maape-
rä, jossa kummatkin osapuolet eivät tunne itseään uhatuiksi. Työntekijä voikin omalla toiminnallaan antaa osapuolille työvälineitä toimia vuorovaikutustilanteissa, mutta jos

osapuolet eivät itse osaa kyseisiä välineitä käyttää, on ulkopuolistenkaan vaikea sitä heidän puolesta tehdä.

13.6 Kehittäminen osana vaikuttavuutta

Kehittäminen, kuten kaikki muukin muutos, lähtee jokaisesta ihmisestä itsestään. Siitä, että tehdään asioita toisin; joko hieman toimintaa muuttaen tai sitten suuria linjoja vetäen. Tässä opinnäytetyössä pääpaino oli perhetyön asiakasperheiden muutosprosessin tarkastelussa ja vaikuttavuuden tutkimisen kehittäminen otettiin mukaan, jotta asioita ei tutkittaisi vain tutkimisen vuoksi, vaan sillä olisi jokin päämäärä.

Tikkurilan perhetyöntekijöille pidetyssä kehittämistiimissä esiteltiin opinnäytetyön tuloksia ja pohdittiin yhdessä tuloksista esiinnousseita asioita ja mahdollisia tekijöitä, jotka niihin vaikuttavat. Erityisesti keskustelua käytiin liittyen muutosprosessin edistävästä ja estävästä tekijöistä. Kyseiset tekijät liittyivät osaltaan asiakkaan omaan prosessiin muutokseen liittyen. Tämän ohella työntekijän merkitys hyvän yhteistyösuhteen luojana ja ylläpitäjänä nousi esiin. Keskustelussa päädyttiin ajatukseen, jonka mukaan jokaisella työntekijällä näyttäisi olevan oma merkittävä roolinsa asiakassuhteessa muutoksen mahdollistajana. Perheiden monimuotoisuus ja moninaiset ongelmat haastavat perheiden kanssa työtä tekevät ammattilaiset kehittämään ja arvioimaan omaa työtään ja työprosesseja, jotta perheet saisivat oikeinkohdennettua tukea erilaisissa elämäntilanteissaan.

Lastensuojelun asiakastyön vaikuttavuuden arviointia ei tule nähdä työntekijöiden tai asiakkaiden arvosteluna. Pikemminkin se olisi hyvä nähdä systeeminä, jonka toimivuutta arvioidaan. Kyseisessä systeemissä työntekijät ovat muutosprosessin mahdollistajia ja asiakkaat toteuttajia. Kumpikaan ei välttämättä toimi ilman toista. Kerätessä tietoa tämän systeemin toimivuudesta, tehdään näkyväksi kummankin osapuolen toimintaa ja täten kyetään kohdistamaan resursseja sinne, mihin niitä tarvitaan. Sipilä ja Österbacka (2013) tuovat esiin saman asian. Tutkimustietoa lastensuojeluun, erityisesti avohuoltoon, liittyen on aivan liian vähän jolloin emme kykene ymmärtämään vallitsevia ilmiöitä, saatikka luomaan rakenteita joilla tapahtumiin vaikutetaan. Tästä johtuen he näkevät, että on jokaisen työntekijän velvollisuus osallistua tilastojen ylläpitämiseen ja tiedon tuottamiseen. (Sipilä – Österbacka 2013:56-58.)

Asiakasperheisiin kohdistuvat tukitoimet ja palvelut etsivät ajassa muotoaan ja ovat jatkuvassa muutosprosessissa, jotta ne voisivat paremmin vastata asiakkaiden tarpei-

siin ja odotuksiin. Jotta näihin tarpeisiin voidaan vastata ja samalla tuottaa vaikuttavaa palvelua, tulee palvelun laatua kehittää arvioinnin ja kriittisen oman työn tarkastelun kautta.

14 Pohdinta

Aineistosta nousi useassa eri kohdassa esiin äitien tukeminen heidän ongelmissaan. Pohdimme syitä tälle ja tulimme siihen tulokseen, ettei yhtä ainoata selittävää tekijää ole. Yhtenä tekijänä vaikuttaa se, että yksinhuoltajaperheiden vanhemmista 90 % koostui äideistä. Kyseisellä ryhmällä oli myös paljon äitien tukemiseen liittyviä tavoitteita. Tämä kertoo toisaalta siitä todellisuudesta, että yksinhuoltajaäidit ovat kuormittuneita, mutta myös siitä, että äidit ovat pääosin lasten yksinhuoltajia. Toisena tekijänä on se, että yhteiskuntamme on hyvin äiti-keskeinen, vaikka isien osallistumisesta perheen elämään puhutaan ja kannustetaan kasvavassa määrin. Äidit otetaan yhteiskunnan systeemeissä paremmin huomioon ja heidän tarpeisiinsa pyritään vastaamaan useammin. Olisi siis varmasti syytä vakavasti pohtia, miten isät tulevat kohdatuksi järjestelmässämme ja kannustamme todella heitä osallisuuteen, vai onko se vain puheen tasolla tapahtuvaa.

Toisena merkittävänä asiana nousi kykenemättömyys vastata isien problematiikkaan. Otos isien kohdalla oli toisaalta hyvin suppea, mutta silti vakavasti otettava asia. Ovatko nykyiset työskentelymetodit sopivia kohtaamaan miehiä isyydessään? Nykypäivänä on ryhdytty enemmän tuomaan esiin isien kanssa työskentelyä ja sen erityisyyttä. Isien kanssa työskentelyä on myös ryhdytty mallintamaan. On hyvin mahdollista, että sosiaalisten ongelmien tukemisessa järjestelmämme suosii naisia jättäen miehet vähemmälle huomiolle. Toisaalta yhteiskunta on muuttunut lyhyessä ajassa paljon, eivätkä miehet välttämättä osaa toimia nykyisessä systeemissä. Tämä nostaa haasteita sosiaalialan työntekijöille pitää huolta miesten ja isien oikeuksista sekä myös painottaa heidän tasa-arvoista roolia osana perhettä.

Toteuttamamme opinnäytetyö ja sen tulokset ovat omiaan tukemaan perhetyössä tehtävää työtä ja sen kehittämistä. Olennainen kysymys onkin, miten kyseiset tulokset ja johtopäätökset siirretään osaksi kehittämistyötä. Työn kehittyminen alkaa organisaation jokaisesta työntekijästä. Asiakkaiden sosiaalisten ongelmien monimuotoistumisen ja vaikeutumisen sekä palvelujärjestelmän ja toimintaympäristön muutoksen vuoksi tulevaisuudessa tulee työntekijöiden sosiaalialan ammattilaisina olla valmiita muuttamaan

totuttuja toimintatapoja ja menetelmiä sekä etsimään uusia ratkaisumalleja. Muutosta on tapahduttava organisaation jokaisella tasolla, mutta olennaisimpana ovat kenttätyöntekijät, jotka kohtaavat asiakkaita arjessa joka päivä. Työssä tulee kiinnittää huomiota myös vaikutusten arviointiin ja sen lisäämiseen asiakaslähtöisyyden lisäämisen ohella

Arvioinnissa ollaan tekemisissä ilmiöiden kanssa, joilla on vaikutusta ihmisten elämään. tämän johdosta vähin vaatimus arvioinnille on, että se toteutetaan korkealaatuisesti (Robson 2001: 50). Korkealaatuisuus pitää sisällään eettisyyden. Opinnäytetyötä tehdessä olemme prosessin jokaisessa vaiheessa kiinnittäneet erityistä huomiota eettisyyden toteutumiseen. Teoriatietoa kerätessä toteutimme lähdekritiikkiä ja lähteet valittiin tiedon luotettavuuden ja soveltuvuuden perusteella sekä osoitimme lähdeviittein alkuperäiset julkaisut ja tutkimukset. Opinnäytetyöprosessissa raportoimme selkeästi ja rehellisesti jokaisen vaiheen, käytetyt menetelmät ja opinnäytetyön tulokset. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että tekijöitä on kaksi. Kahden tekijän erilaiset näkökulmat tuovat opinnäytetyölle lisäarvoa.

Opinnäytetyötä on tehnyt kaksi tekijää. Toinen opinnäytetyön tekijä työskentelee Tikkurilan perhetyössä osana työssämme mainittua perhetyön tiimiä. Toinen tekijöistä taas on täysin ulkopuolinen, työskennellen yhdistyksen ylläpitämässä lastensuojelulaitoksessa.

Kahden toisilleen aiemmin tuntemattoman ihmisen tehdessä yhteistä opinnäytetyötä, on työn teon varrella ollut sekä onnistumisia että haasteita. Olemme kokeneet niistä kumpiakin. Yksi tärkeimpiä onnistumisia on ollut se, että olemme kyenneet toimimaan yhteistyössä koko työn ajan, vaikka emme ole fyysisesti kyenneet työtä yhdessä tekemään. Olemme silti pysähtyneet tarkastelemaan ja sopimaan valinnoista ja toteutukseen liittyvistä asioista koko prosessin ajan. Olemme myös täydentäneet toisiamme tarpeen tullen. Kummallakin tekijällä on ollut omat vahvuutensa ja olemme hyödyntäneet niitä tilanteen mukaan. Haasteeksi voisi mainita yhteistyösuhteen luomisen silloin, kun tekijät ovat fyysisesti erillään ja tutustuminen tapahtuu työn toteuttamisen lomassa. Tähän tukena on ollut vuorovaikutus tekijöiden välillä ja yhteinen intressi työn tekemisen suhteen.

Perhetyön asiakkaita osallistettiin perhetyöprosessin vaikuttavuuden arviointiin. Perheiltä pyydettiin kirjallinen suostumus opinnäytetyöntekijän osallistumisesta kotikäynnin-

le, palautekeskustelun nauhoittamiseen ja havainnointiin. Osallistuminen oli asiakasperheille vapaaehtoista. Asiakkaat olivat hyvin avoimia ja luottavaisia keskusteluissaan työntekijöiden kanssa ja kertoivat hyvin yksityisiä asioita tapaamisissa. Tämä avoimuus hieman hämmensi, sillä kun ollaan tekemisissä ihmisten henkilökohtaisten asioiden ja niiden tutkimisen kanssa, voisi olettaa että he haluavat pitää yllä jonkinlaista yksityisyydensuojaa. Tämä kertoo varmasti siitä, että asiakkaat ovat halukkaita ottamaan apua vastaan ja ymmärtävät sen, että vain asiakkaan tuottaman tiedon avulla työntekijät voivat heitä auttaa.

Opinnäytetyössä käytettävässä aineistossa ei ollut asiakasperheiden eikä työntekijöiden tunnistetietoja. Tutkimusluvan saamisen jälkeen kävimme jokaisessa kolmessa Vantaan lastensuojelun tukiyksikön tiimissä kertomassa opinnäytetyöstämme ja sen toteuttamiseen liittyvästä aineistonkeruusta. Perhetyöntekijöillä oli etukäteistieto, että kirjallisia asiakascasien yhteenvetoja tullaan keräämään ja tallentamaan jatkotoimenpiteitä varten. Tärkeänä näimme sen, että perhetyöntekijät tiesivät olevansa osallisena opinnäytetyössä ja ymmärsivät tavoitteet, joihin opinnäytetyöllä pyritään.

Tämän opinnäytetyön aineisto on harkinnanvarainen näyte Vantaan lastensuojelun tukiyksikön perhetyön asiakascaseista. Perhetyöntekijät ovat tehneet valinnan päätyneestä/päätyvästä asiakasprosessista, josta on tuotettu kirjallinen itsearviointi. Tämä itsearviointi on riippuvainen työntekijän esiin tuomista asioista. Tämä herättää pohtimaan sen mahdollisuuden olemassa oloa, että jotain olisi jätetty tuomatta esiin tai onko jokin asia vinoutunut suodattuessaan työntekijän kautta. Yhteisessä keskustelussa kehittämistiimin kanssa, työntekijät toivat esiin, että jos he olisivat tiedostaneet paremmin tuottavansa aineistoa tutkimusta varten, niin he olisivat täyttäneet asiakascaselomakkeen eri tavalla. Tämä jo itsessään kertoo siitä, että pääaineisto on työntekijän kuvaus prosessin kulusta sellaisenaan kuin hän on sen sillä hetkellä kokenut. Aineisto on tämän lisäksi ollut myös vaihteleva, sisältäen sekä positiivisia että negatiivisia asioita. Asiakascaseissa on tuotu esiin onnistumisen lisäksi myös epäonnistumisia. Koemme, että aineisto on tuottanut luotettavan kuvan asiakasprosessin kulusta ja siitä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Tässä työssä ei ollut aikaa, eikä mahdollisuutta, toteuttaa yhteiskehittämistä yhdessä työelämän kanssa. Koemme kuitenkin sen olevan merkityksellistä kokonaisuudelle, sillä työmme tuloksilla ei ole mitään merkitystä, jos niitä ei hyödynnetä käytännön työn kehittämisessä. Esitämme siis jatkoehdotuksena uudelle opinnäytetyölle aiheeksi vai-

kuttavuusarvioinnin tulosten viemisen perhetyön toiminnan kehittämiseen ja mallin luomisen kehittämistyöhön.

Toisena kehittämis ehdotuksena vaikuttavuuden tutkimisessa toisimme esille asiakasosallisuuden lisäämisen tiedon tuottajana. Asiakasnäkökulman lisääminen osaksi kyseistä opinnäytetyötä toi siihen lisävahvistusta ja osoitti asian merkittävyyden tulosten kannalta. Emme voi koskaan sanoa varmaksi, oliko toteutuneella työskentelyllä todellisia vaikutuksia, jos emme saa palautetta asiakkaalta itseltään. Muutokset voivat olla myös sellaisia sisäisiä muutoksia, joita on hyvin vaikea tai lyhyellä aikavälillä mitata tai sanoittaa. Tämän vuoksi olisikin ihanteellista, jos asiakkaita voisi osallistaa kehittämiseen pidemmällä aikavälillä.

Lähteet

Aaltio, E. 2013. Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus.

Aaltonen, P. 2013. Muuttuva perhe-elämä. Teoksessa Remsu, N – Pärnä, K (toim.) Eetoksena lapsen ja perheen hyvinvointi. Retrospektiivinen katsaus perhekuntoutuksen kehittymiseen. Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY

Bardy, M. 2009. Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Taskula, J – Karvonen, S – Ahlström, S (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). 226-242.

Bardy, M. – Öhman, K. 2007. Vaativa vauvaperhetyö. Stakes. Työpapereita 13/2007.

Berry, M. – McLean, S. 2014. An overview of family preservation. In G. Mallon – P. Hess (Eds.) Child welfare for the twentyfirst century: A handbook on practices, policies, and programs (2nd edition). New York: Columbia University Press.

Broberg, M. 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Helsinki. Väestöliitto

Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt menetelmäkäsikirja. Helsinki: Stakes
Verkkodokumentti<
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf/
Luettu 20.12.2014.

Ensi- ja turvakotien liitto. n.d. Anna isälle reilu mahdollisuus.
Verkkodokumentti<
http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/Anna_isalle_reilu_mahdollisuus/. Luettu 4.9.2015.

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampereen yliopisto.

Eskola, J. - Suoranta, J. 2009. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Forrester, D. – Westlake, D. – McCann, M. – Thurnman, A. – Shefer, G. – Glynn, G. – Killian, M. 2013. Reclaiming Social Work? An Evaluation of Systemic Units as an Approach to Delivering Children's Services. Tilda Goldberg Centre for Social Work and Social Care: University of Bedfordshire.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva. WSOY.

Haybron, D.M. 2013. Happiness. A Very Short Introduction. United Kingdom: Oxford University Press.

Haanpää, M. – Hakkarainen, M. – Garcia-Rosell, J-C. 2014. Etnografia kehittämisen välineenä. Teoksessa Hämeenaho, P. – Koskinen-Koivisto, E. (toim.). Moniulotteinen etnografia. Helsinki: ETHNOS RY. 287-307.

HE164/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Annettu Helsingissä 18.9.2014.

Heino, T. – Pösö, T. 2003. Tilastot ja tarinat lastensuojelussa. Yhteiskuntapolitiikka 68(6). 584-597.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>. Luettu 5.8.2014.

Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila ja haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Stakes.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Lammi-Taskula, J – Karvonen, S – Ahlström, S (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 198-214.

Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampereen yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/handle/10024/66827>

Hirsjärvi, S. – Remes, P. – Sajavaara, P. 2004. Helsinki: Tammi.

Holtinen, H. 2014. Lapsen äänen kuuleminen lastensuojelun perhetyössä. Perhetyöntekijöiden näkemyksiä. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Strukturoitua avoimuutta. Itä-Suomen yliopisto. Verkkodokumentti<<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20120001>. Luettu 10.8.2014.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisessa lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto.

Högnabba, S. 2008. Arviointi, arviointitutkimus, arviointimenetelmien kehittäminen. Teoksessa Borg, P. – Högnabba, S. – Kilponen, M-R. – Kopisto, K. – Kortenieniemi, P. – Paananen, I-T. – Pietilä, N. (toim.).Arviointi työtavaksi - kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämisestä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008: 2.

Högnabba, S. – Kortenieniemi, P. 2008. Lukuohje. Teoksessa Borg, P. – Högnabba, S. – Kilponen, M-R. – Kopisto, K. – Kortenieniemi, P. – Paananen, I-T. – Pietilä, N. (toim.) Arviointi työtavaksi – kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämisestä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008: 2.

Jokinen, A. – Juhila, K. – Raitakari, S. 2003. Sosiaalityötä ”menestystarinoiden” tuolla puolen? Teoksessa Satka, M. – Pohjola, A. – Rajavaara, M. (toim.). Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 149-169

Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Kuopion yliopisto.
 Verkkodokumentti<<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=8c79277c-bb90-45f5-a368-2063b7feea22/>. Luettu 16.11.2014.

Kaikkonen, R. – Mäki, P. – Murto, J. – Pentala, O – Hakulinen-Viitanen, T. - Laatikainen, T. 2014. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Teoksessa

sa Lammi-Taskula, J. – Karvonen, S. (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) 150-168.

Kananoja, A. 2001. Esipuhe suomalaisille lukijoille. Teoksessa Robson, C. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Kananoja, A. - Lavikainen, M. - Oranen, M. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitystyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Raportteja ja muistioita 2013: 19.

Karisto, A. 1984. Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M:46. Helsinki.

Karvonen, S. – Moisio, P. – Simpura, J. 2009. Suomalaisten hyvinvointi ja elinolot 2000-luvulla. Teoksessa Lammi-Taskula, J. – Karvonen, S. – Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 20-35.

Korkiakoski, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä. Tapauksittainen asiakaslähtöistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lapin yliopisto.

Korpelin, T. 2014. ”Ja sitku se huomaa, et mä osaanki lentää...”. Asiakkaiden kokemuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöstä Vantaalla. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Lammi-Taskula, J – Salmi, M. 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Teoksessa Lammi-taskula, J – Karvonen, S – Ahlström, S (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 38-48.

Lammi.Taskula, J. – Salmi, M. 2014. Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen lapsiperheissä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. – Karvonen, S. (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 72-104.

Lastensuojelun laatusuositus 2014. Lavikainen, M. – Puustinen-Korhonen, A. - Ruuskanen, K. (toim.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4.

Verkkodokumentti<

https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7- Luettu 15.5.2015.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lievonen, S. 2014. Perhetyön asiakkuuden taustat ja alueellisuus. Selvitys Vantaan kaupungin lastensuojelun tukiyksikön asiakkuuteen tulon syistä. Laurea- ammattikorkeakoulu.

Mattila, K-P. 2004. Perhekeskeinen ja lapsilähtöinen asenne on yhteisön hyvinvoinnin kulmakivi. Teoksessa Juntunen, A. (toim.) Tästä tulee tori. Näkökulmia turvalliseen kasvuun. Helsinki: Sininauhaliitto.

Moisio, P. – Karvonen, S. – Simpura, J. – Heikkilä, M. (toim.) 2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes.

Mullins, J. – Cheung, J.R. – Lietz, C.A. 2012. Family preservation services: incorporating the voice of families into service implementation. Child and Family Social Work 2012: 17. 265-274.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro. 15.

Mäntysaari, M. 1999. Arviointia joka lähtöön. Evaluaatio, laadunhallinta ja toiminnan seuraaminen. Dialogi 6/1999. Helsinki: Stakes.

Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuodelta 2007 ja 1997. Helsinki: Väestöliiton katsauksia E 30/2007.

Paasio, P. 2003. Vaikuttavuuden rakenne ja mahdollisuudet sosiaalialalla. Työpapereita 3/2003. Helsinki: Stakes, FinSoc.

Paasio, P. 2006. Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. Arvioinnin teemanumero 2006 (toim. Liisa Horelli). Suomen arviointiyhdistys. 92-107.

Pekkarinen, E. 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusseura ry. Verkkojulkaisusarja 51,2011. Lapsudentutkimuksen seura & Lastensuojelun keskusliitto & Terveystien ja hyvinvoinninlaitos (THL).
verkkodokumentti<<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojelutieto.pdf>

Pekkarinen, E. - Heino, T. - Pösö, T. 2013. Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013): 3. 337-342.

Penninkangas, T. 2012. Lastensuojelu osana lapsuutta. Asiakkaiden näkemyksiä lastensuojelun avohuollon tukitoimien vaikuttavuudesta. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
Verkkodokumentti<http://URN_NBN_fi_jyu-201209282535-2.pdf. Luettu 11.8.2014.

Perälä, M-L. - Salonen, A. - Halme, N - Nykänen, S. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Tampere: Terveystien ja hyvinvoinnin laitost (THL). Raportteja 36/2011.

Pyhäjoki, J. 2005. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, M (toim.). Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus. 71-91.

Pölkki, P. 2008. Miten lastensuojelun vaikuttavuutta on Suomessa tutkittu? Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston seminaari: Erilaiset aineistot yhteiskuntatieteissä. Tampere.
Verkkodokumentti<http://rekisteritutkimus.files.wordpress.com/2012/04/t1_1_pirjopc3b6lkki311008.pdf/
Luettu 12.12.2014.

Pösö, T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, J. – Nätkin, R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino. 65-82.

Pösö, T. 2010. Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. Janus 18(4). 324-336.

Rajavaara, M. 2006. Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69/2006.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/7894/katsauksia69netti.pdf?sequence>.
Luettu 7.12.2015.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys—puhetta vai todellisuutta. Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylän yliopisto.

Ritala-Koskinen, A. 2003. Onnistumisia lastensuojelussa. Teoksessa Satka, M. - pohjo-la, A. – Rajavaara, M. (toim.). Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. 103-124.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajil-le. Helsinki: Tammi.

Rousu, S – Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa - Näkymä-tön tuloksellisuus näkyväksi. Tampereen yliopisto.
Verkkodokumentti<<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67786/978-951-44-7174-2.pdf?sequencq=1>. Luettu 3.8.2014.

Rönkkö, L. - Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Salmi, M. – Lammi-Taskula, J. – Sauli, H. 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Teokses-sa Lammi-Taskula, J. – Karvonen, S. (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampe-re: terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 82-104.

Sipilä, J. - Österbacka, E. 2013. Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Valtion-varainministeriön julkaisuja 11/2013. Verkkodokumentti<
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_asiakirjat/01_julkaisut/20130408Enemmae/name.js
p Luettu 5.9.2014.

Tuomi, J. – Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tam-mi.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Vantaan kaupungin lastensuojelun tukiyksikön perhetyön prosessi. 2012. Vantaan kaupungin sisäisiä papereita.

Vantaan lastensuojelun tukiyksikön palvelukuvaus. 2014. Vantaan kaupungin sisäisiä papereita.

Sateenkaariperheet 2015.
Verkkodokumentti<<http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=68>.
Luettu 18.3.2015.

Vilén, M. – Hansen, M. – Janhunen, T. – Kytöpuu, K. – Salo, S. – Seppänen, P. - Sep-pänen, S. – Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén, M. – Seppänen, P. – Tapio, N. – Toivainen, R. (toim.). Kohtaamisia lapsiperheissä –Menetelmiä perhetyö-hön. Helsinki: Kirjapaja. 9-60.

Vilkka, H. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Väestöliitto n.d. Uusperheet. Verkkodokumentti.

<http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/perheiden_monimuotoisuus/uusperheet/> Luettu 16.3.2015.

Väinälä, A. - Kärki, J. - Suhonen, A. - Väyrynen, R. (toim.).2010. Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista. lastensuojelun, kasvat. ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityön tehtävissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Raportti 1/2010.

Wahlberg, K-E. 2000. Perhe- ja vuorovaikutus. Teoksessa Sinkkonen, J. – Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Porvoo: WSOY.

Westman, R. – Haverinen, R. – Ristikartano, V. – Koivisto, J. – Malmivaara, A. 2005. Perheinterventioiden vaikuttavuus. Järjestelmällinen kirjallisuuskatsaus. FinSoc arviointiraportteja 57/2005. Helsinki: Stakes.

Verkkodokumentti<<https://www.julkari.fi/handle/10024/75725>. Luettu 15.7.2015.

Asiakascase-pohja

Perhe:

(kokoonpano)

Työskentelyaika:

(xx.xx.xxxx – xx.xx.xxxx)

Asiakaskriteerit:

("huolet" / ongelmat sosiaalityön lähetteessä tai aloitusneuvottelussa)

Tilannekuvaus, työskentelyn alku:

(edeltäneet palvelut, työskentelysuunnitelma, työskentelyn tavoitteet tai tarkentuneet tavoitteet)

Työskentely + muutos:

(miten / kenen kanssa työskenneltiin, miten muutos mahdollistui, mikä muuttui, mitkä asiat esteinä/haasteina muutoksille)

Mitä opimme, painopisteet:

(mitä olisi voitu tehdä toisin, soveltuiko tukimuoto asiakkaan tilanteeseen, myös palvelujärjestelmän luomat esteet, verkostotyön epäonnistuminen jne.)

Jatko:

(mikä jäi kesken, huolet ja jatkotuen tarve, toimijat)

"Imut" eli tunteet ja tunnelmat, jotka heränneet työntekijässä:

Palaute:

(suullisesti saatu palaute perheeltä, yhteistyötaholta, tiimiltä tms.)

TIEDONKERUULOMAKE

01 PERHERAKENNE

- 0101 Vanhemmat ja yhteiset lapset
- 0102 Äiti yksinhuoltaja
- 0103 Isä yksinhuoltaja
- 0104 Uusperhe
- 0105 Lapsi/lapset sijaisperheessä
- 0106 Lapsi/lapset perhekodissa/laitoksessa
- 0107 Jaettu vanhemmuus/huoltajuus
- 0108 Muu, mikä _____

02 LASTEN LUKUMÄÄRÄ

- 0201 Yksi lapsi
- 0202 Kaksi Lasta
- 0203 Kolme lasta
- 0204 Neljä lasta
- 0205 Viisi tai useampi lasta

03 LASTEN IÄT

- 0301 0-3 vuotta
- 0302 4-6 vuotta
- 0303 7-10 vuotta
- 0304 11-15 vuotta
- 0305 16-17 vuotta

04 ASIAKKUUTEEN TULOSYYT

Lapseen liittyvät huolenaiheet

- 0401 Lapsen päihteidenkäyttö
- 0402 Lapsen mielenterveysongelma
- 0403 Lapsen väkivaltainen käyttäytyminen
- 0404 Lapsen rikoksilla oireilu
- 0405 Lapsen itsetuhoisuus
- 0406 Lapsen koulunkäynnin laiminlyönti
- 0407 Lapsen sijoituksen/huostaanoton päätyminen
- 0408 Lapsen rajattomuus
- 0409 Vuorovaikutusongelma sisarusten kanssa
- 0410 Muu lapsen käyttäytyminen

Vanhempaan/vanhempiin liittyvät huolenaiheet

- 0411 Lapsen tarpeiden laiminlyönti
- 0412 Lapsen huolenpidon puutteellisuus tai osaamattomuus
- 0413 Äidin jaksamattomuus

0414 Isän jaksamattomuus
0415 Kasvatusongelmat
0416 Vuorovaikutusongelma vanhempien välillä
0417 Vuorovaikutusongelma äidin ja kumppanin välillä
0418 Vuorovaikutusongelma isän ja kumppanin välillä
0419 Äidin päihteidenkäyttö
0420 Isän päihteidenkäyttö
0421 Vanhemman kumppanin päihteidenkäyttö
0422 Äidin mielenterveysongelma
0423 Isän mielenterveysongelmat
0424 Vanhemman kumppanin mielenterveysongelmat
0425 Perheväkivalta
0426 Äidin oman hoidon laiminlyönti
0427 Isän oman hoidon laiminlyönti
0428 Lapsen hoidon laiminlyönti

Lapsen ja vanhemman väliset huolenaiheet

0429 Vuorovaikutusongelma lapsen ja äidin välillä
0430 Vuorovaikutusongelma lapsen ja isän välillä
0431 Perheen kriisitilanne
0432 Epäily lapseen kohdistuvasta pahoinpitelystä
0433 Lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvät asiat
0434 Muu hoidon ja huolenpidon tarve
0435 Muut lapsen kehitystä vaarantavat olosuhteet

Muut ulkoiset tekijät

0436 Tukiverkoston puute
0437 Työttömyys
0438 Ylivelkaantuminen
0439 Pienituloisuus

05 AIEMMAT TUKITOIMET/PALVELUT**Päivähoito**

0501 Lapsen osa- tai kokoaikainen päivähoito
0502 Henkilökohtainen avustaja

Opetustoimi

0503 Lapsen kuraattoritapaamiset
0504 Lapsen kouluterveydenhoitajan tapaamiset
0505 Pienryhmä
0506 Henkilökohtainen avustaja
0507 Erityisopetus

Avohuollolliset tukitoimet

0508 Lastensuojelun perhetyö
0509 Perhekuntoutus

- 0510 Lapsen tukihenkilö
- 0511 Lapsen tukiperhekäynnit
- 0512 Lapsen osallistuminen tukiviikonlopputoimintaan
- 0513 Äidin osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0514 Isän osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0515 Lapsen osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0516 Muu lastensuojelun avohuollon tukitoimi

Peruspalvelut

- 0517 Neuvolan perhetyöntekijän tapaamiset
- 0518 Perheneuvolan työntekijän tapaamiset
- 0519 Lapsen osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0520 Äidin osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0521 Isän osallistuminen ryhmätoimintaan
- 0522 Kotipalvelu

Mielenterveyspalvelut

- 0523 Lapsen lasten- ja nuorisopsykiatrian hoitosuhde
- 0524 Isän aikuispsykiatrian hoitosuhde
- 0525 Äidin aikuispsykiatrian hoitosuhde
- 0526 Lapsen terapiasuhde
- 0527 Äidin terapiasuhde
- 0528 Isän terapiasuhde
- 0529 Lapsen psykologin tapaamiset
- 0530 Lapsen osastojakso
- 0531 Äidin osastojakso
- 0532 Isän osastojakso

Päihdepalvelut

- 0533 Äidin A-klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0534 Isän A-klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0535 Vanhemman kumppanin A-klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0536 Äidin H- klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0537 Isän H- klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0538 Vanhemman kumppanin H-klinikkakontakti tai päihdekuntoutus
- 0539 Lapsen nuorisoaseman hoitosuhde

Muut tukitoimet

- 0540 Äidin tukihenkilö
- 0541 Isän tukihenkilö
- 0542 Äidin ja lapsen turvakotikäynti
- 0543 Lapsen turvakotikäynti
- 0544 Muu, mikä _____

Ei tukitoimien tarvetta

- 0545 Ei aiempia tukitoimia/palveluja

06 PERHETYÖN TAVOITTEET

Vuorovaikutukseen ja perhedynamiikkaan liittyvät tavoitteet

- 0601 Lapsen ja äidin vuorovaikutuksen paraneminen
- 0602 Lapsen ja isän vuorovaikutuksen paraneminen
- 0603 Lapsen ja vanhemman kumppanin vuorovaikutuksen paraneminen
- 0604 Sisarusten välisen vuorovaikutuksen paraneminen
- 0605 Vanhempien vuorovaikutuksen paraneminen
- 0606 Vanhemman ja kumppanin välisen vuorovaikutuksen paraneminen
- 0607 Koko perheen välisen vuorovaikutuksen paraneminen
- 0608 Perheen sisäiset roolit

Hoitoon ja huolenpitoon liittyvät tavoitteet

- 0609 Äidin lapsen ikä- ja kehitystasoihin tarpeisiin vastaaminen
- 0610 Isän lapsen ikä- ja kehitystasoihin tarpeisiin vastaaminen
- 0611 Äidin huolenpito lapsesta
- 0612 Isän huolenpito lapsesta
- 0613 Vanhempien huolenpito lapsesta
- 0614 Kasvatusasioissa tukeminen
- 0615 Perheen arjen sujuvuuden tukeminen
- 0616 Lapsen kotiutumisen tukeminen

Vanhemman/perheen elämänhallintaan liittyvät tavoitteet

- 0617 Äidin toimintakyvyn vahvistaminen
- 0618 Isän toimintakyvyn vahvistaminen
- 0619 Äidin jaksamisen tukeminen
- 0620 Isän jaksamisen tukeminen
- 0621 Tarpeiden huomioiminen
- 0622 Äidin päihteettömyys
- 0623 Isän päihteettömyys
- 0624 Äidin väkivallattomuus
- 0625 Isän väkivallattomuus
- 0626 Äidin hoitokontaktien toteutuminen
- 0627 Isän hoitokontaktien toteutuminen
- 0628 Taloudenhallinta
- 0629 Tukiverkostojen lisääminen

Lapsen käytökseen liittyvät tavoitteet

- 0630 Lapsen oireilun väheneminen
- 0631 Lapsen koulunkäynnin tukeminen
- 0632 Säännöt ja rajat

Palveluohjaus

- 0633 Sosiaaliohjaus
- 0634 Perheen ohjaaminen muihin palveluihin

Arviointi

0635 Perheen tilanteen arviointi

0636 Perheen muiden tarvitsemien palvelujen kartoitus

Jokin muu tavoite

0637 Harrastus

0638 Yhdessä tekeminen

0639 Muu, mikä _____

**07 TAVOITTEIDEN MUKAINEN MUUTOS - MIKÄ KONKREETTISESTI MUUTTU-
NUT**

Mikä tavoite – mikä muuttunut – miten näkyy perheen arjessa

Konkreettinen muutos _____

Tavoite nro _____

Konkreettinen muutos _____

08 MIKÄ VAIKUTTANUT MUUTOKSEEN? MISTÄ JOHTUNUT?

Mikä edesauttanut muutokseen (perhe) – mikä perhetyön prosessin aikaan saamaa muutosta –

Yhteistyösuhde

0801 Avoimuus

0802 Rehellisyys

0803 Luottamus

0804 Vuorovaikutus

Perheeseen liittyvät tekijät

0805 Perheen osallisuus (tavoitteet, suunnitelma)

0806 Perheen motivaatio muutokseen

0807 Äidin motivaatio muutokseen

0808 Isän motivaatio muutokseen

0809 Lapsen motivaatio muutokseen

0810 Perheen sitoutuminen työskentelyyn

0811 Äidin sitoutuminen työskentelyyn

0812 isän sitoutuminen työskentelyyn

0813 Lapsen sitoutuminen työskentelyyn

Tavoitteisiin liittyvät tekijät

0814 Oikein kohdennetut tavoitteet

0815 Konkreettiset tavoitteet

0816 Perheen tarpeista lähtevät tavoitteet

Perhetyön prosessiin liittyvät tekijät

- 0817 Perhetyön oikea-aikaisuus
- 0818 Perhetyön kesto
- 0819 Perhetyön intensiteetti
- 0820 Perhetyön vapaaehtoisuus
- 0821 Kulttuurituntemus
- 0822 Perhetyön menetelmät
- 0823 Moniammatillisuus
- 0824 Verkostoyhteistyö
- 0825 Tapaamisten painopiste tavoitteisiin nähden
- 0826 Perheen kaikkien jäsenten tapaaminen

Muu muutokseen vaikuttanut tekijä

- 0827 Muu, mikä _____

09 MUUTOKSEN ESTEET

– mihin tavoitteeseen ei ole saatu muutosta - Mitkä tekijät ovat olleet muutoksen esteinä/hidasteina (perhe + perhetyö + verkostotyö jne.)

Tavoite nro _____

Yhteistyösuhde

- 0901 Luottamuksen puute
- 0902 Vuorovaikutuksen toimimattomuus/puute
- 0903 Henkilökemioiden toimimattomuus

Perheeseen liittyvät tekijät

- 0904 Äidin motivaation puute
- 0905 Isän motivaation puute
- 0906 Lapsen motivaation puute
- 0907 Vanhemman kumppanin motivaation puute
- 0908 Äidin sitoutumattomuus
- 0909 Isän sitoutumattomuus
- 0910 Lapsen sitoutumattomuus
- 0911 Vanhemman kumppanin sitoutumattomuus
- 0912 Voimavarojen puute
- 0913 ”kykenemättömyys”
- 0914 Salailu/epärehellisyys
- 0915 Moniongelmaisuus

Tavoitteisiin liittyvät tekijät

- 0916 Tavoitteet asiakkaan ulkopuolelta määritelty
- 0917 Tavoitteet ei-konkreettiset
- 0918 Tavoitteet eivät realistisia
- 0919 Tavoitteet eivät perheen tarpeesta lähteviä

Työskentelyyn liittyvät tekijät

- 0920 Verkostoyhteistyö
- 0921 Perhetyön kesto
- 0922 Perhetyön intensiteetti
- 0923 Perhetyö ei-vapaaehtoista
- 0924 Perhetyön menetelmät
- 0925 Perhetyön tapaamisten kohdentuminen
- 0926 Perhetyö ei oikea-aikaista
- 0927 Tulkin kanssa työskentely

Muu muutokseen vaikuttanut este/hidaste

0928 Muu, mikä _____

10 KEHITTÄMISTARPEET

- opinnäytetyön analyysi/johtopäätökset asiakascaseista ja asiakkaalta saadusta palautteesta
- -> Työpajat (perhetyöntekijät)

Suostumuskirje

Hei,

opiskelemme Metropolian Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Teemme opinnäytetyötä Vantaan lastensuojelun tukiyksiköille. Työmme tavoitteena on tutkia perhetyön vaikuttavuutta ja kehittää perhetyötä, jotta se olisi nykyistä asiakaslähtoisempää.

Tarkoituksenamme on saada asiakaspalautetta perhetyöstä nauhoittamalla perhetyöntekijän ja asiakkaan välinen palautekeskustelu sekä havainnoida asiakasnäkökulmaa palautekeskustelun aikana. Osallistujana opinnäytetyön tekijöistä tulee olemaan Jenni Kivinen. Kyseinen henkilö on osallisena tilanteessa, mutta ei työntekijän tehtävissä.

Opinnäytetyöhön osallistuvien henkilötietoja ei kirjata mihinkään, eivätkä he ole tunnistettavissa opinnäytetyössä. Opinnäytetyön aikana tuotetut materiaalit hävitetään asianmukaisesti tuhoamalla ja tallenne hävitetään.

Toivottavasti kiinnostut opinnäytetyöstämme ja haluat olla osallisena kehittämässä perhetyön prosessia. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Mukana on suostumuslomake, joka palautetaan opinnäytetyöntekijöille.

Lisätietoja tutkimukseen liittyen saa tiedustella sähköpostitse.

Yhteistyöterveisin,

Jenni Kivinen

Jenni.kivinen@metropolia.fi

Jaana Calenius

jaana.calenius@metropolia.fi

Annan suostumukseni osallistua Jenni Kivisen ja Jaana Caleniuksen opinnäytetyöhön.

Vantaa ____/____ 2015

Allekirjoitus

Palautekeskustelujen ja asiakascasien sisällönanalyysi

Pelkistetty ilmaus

Alaluokat

<p>Lapsille laadittu ikatason mukaiset vastuutehtävät</p> <p>Äiti kyennyt asettamaan sääntöjä ja rajoja ja pitämään kiinni sovituista seuraamuksista</p> <p>Äiti osaa asettaa selvät rajat</p> <p>Kotiintuloajat toimivat</p> <p>Oman huoneen siivous toimii</p> <p>Perheenjäsenten on helpompi sopeutua asioihin</p> <p>Vanhemmilla yhteinen linja suhteessa sääntöihin ja rajoihin</p> <p>Äiti ymmärtää, että välittäminen ja rajat eivät ole ristiriidassa keskenään, vaan kulkevat rinta rinnan</p> <p>Vanhempien yhtenäiset kasvatuslinjat ja säännöt</p> <p>Saatiin luotua toimivat säännöt ja rajat</p> <p>Perheen säännöt vakiintuivat</p> <p>Äiti pitää kiinni rangaistuksista.</p> <p>Säännöt ja kotitehtävät</p> <p>Arjen rytmi ja säännöt vakiintuivat</p> <p>Vanhempien kanssa yhteiset säännöt, jotka ovat toimineet</p> <p>Lasten rajaaminen (pelaaminen)</p> <p>Lapsen kasvatustarpeisiin löytyi yhteinen linja</p> <p>Kodin säännöt ja yhteinen kasvatuslinja</p> <p>Tilanne kotona rauhoittui selkeiden rajojen myötä.</p> <p>Kodin säännöt ja rajat, seuraukset</p> <p>Lapset sisäistivät säännöt ja noudattivat niitä paremmin</p> <p>Lapsi ymmärsi isän asettamien rajojen olevan välittämistä, ei mielivaltaa</p> <p>Perheen säännöt ja päivärytmi (vuorokausirytmä korjaantui)</p> <p>Perheenjäsenet tekivät yhdessä säännöt</p>	<p>Säännöt ja rajat</p>
<p>Äiti osaa pyytää apua ja tietää, mistä apua saatavilla</p> <p>Äiti on saanut väylän purkaa ajatuksia ja työskennellä itsensä kautta</p> <p>Äiti kokenut saaneensa työskentelystä tukea itselleen.</p> <p>Äidistä tullut tasapainoisempi</p>	<p>Äidin vahvistuminen</p>

<p>Äiti kokee saaneensa apua, on saanut puhua asioistaan ja apua asioiden hoidossa</p> <p>Äiti saanut voimaa työntekijöiden tapaamisista</p> <p>Äiti saanut apua ja vahvistusta omalle vanhemmuudelleen</p> <p>Äiti sanoittaa, että kaikki muutokset perheessä ovat hänestä lähtöisin ja hänen kauttaan tapahtuvia</p> <p>Työntekijät tukeneet äidin asioita eteenpäin.</p> <p>Äiti uskaltaa rajata lapsia ja kokee saaneensa lisää itseluottamusta kasvattajana</p> <p>Äiti luottaa omiin ratkaisuihinsa ja toimintamalleihin vanhempana, uskaltaa asettaa rajoja lapsille</p> <p>Äidin huoli lapsen kehityksestä vähentynyt</p> <p>Äiti oppi luottamaan omiin ratkaisuihinsa ja toimintamalleihin</p> <p>Äidin vanhemmuus vahvistui (hoito ja kasvatus)</p> <p>Äiti luottaa enemmän itseensä kasvattajana ja vanhempana</p> <p>Äiti vahvistunut lapsen raivokohtaustilanteiden hoitamisessa</p> <p>Äiti vahvistui vanhempana, isän käytös ei vaikuta enää niin paljon</p> <p>Äiti kykeni keskustelemaan lapsen kanssa aiemmasta avohuollon sijoituksesta</p> <p>Äiti pystyi rajaamaan isän vallankäyttöä itsensä, saanut etäisyyttä isään ja keinoja rajata isän tapaa puuttua ja olla läsnä elämässä</p>	
<p>Äidin vointi parani</p> <p>Äiti kokenut mielialansa kohonneen</p> <p>Äiti saanut lisää voimavaroja</p>	Äidin jaksaminen
<p>Vanhempien jaksaminen parantunut ja kotona tilanne rauhoittunut</p>	Vanhempien jaksaminen
<p>Äiti oppi ymmärtämään lasta ja hänen tarpeitaan ikätasoisesti, eikä vaatinut liikaa</p> <p>Äiti korjasi toimintaansa vastaamaan lapsen ikätasoihin tarpeisiin</p> <p>Äiti antaa lapselle vastuuta asioiden itsenäisestä hoitamisesta</p> <p>Äiti ei tee niin paljon enää asioita lapsen puolesta</p> <p>Äiti ei vaadi lapselta liikaa, osaa ottaa ikätason huomioon</p>	<p>Lapsen ikätasoihin tarpeisiin</p> <p>vastaaminen</p>
<p>Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus parantui</p> <p>Asioita opittiin selvittämään puhumalla</p> <p>Äidin ja lapsen vuorovaikutus muuttui</p> <p>Äidin ja lapsen välit paranivat, kommunikaatio toimii vuorovaikutteisesti ja heillä on fyysistä läheisyyttä</p> <p>Äidin ja lapsen väliset riidat vähenivät</p> <p>Äidin ja lapsen vuorovaikutus parani ja ymmärsivät oman toimintansa riitatilanteissa.</p> <p>Lapsen ja isän välit parantuneet</p>	<p>Äidin ja lapsen vuorovaikutus</p> <p>Perheen vuorovaikutus</p>

Lapsi tulee toimeen äitinsä kanssa Isän ja lapsen vuorovaikutus parani ja lapsi otti enemmän kontaktia isäänsä Lapsi ymmärsi isän asettamien rajojen olevan välittämistä, ei mielivaltaa	
Äidin ja avopuolison väliset riidat vähenivät Vanhempien välit paranivat Isän uhkaava ja väkivaltainen käytös loppui, vanhempien välit paranivat Äiti pystyy rajaamaan isää paremmin Asioita opittiin selvittämään puhumalla Vanhempi hyväksynyt toisen	Aikuisten välisten ristiriitojen väheneminen
Vanhemman rooli selkeytyi Perheen sisäiset roolit muuttuivat, lapsilla ikätasonsa mukainen rooli ilman vastuun kantamista Roolit selkiytyneet ja hahmottuneet	Perheen roolien selkiytyminen
Lasten välinen vuorovaikutus parani, riidat vähenivät Lasten väliset riidat vähenivät Lapset alkoivat kiinnittämään enemmän huomiota	Sisarusten välinen vuorovaikutus
omaan käyttökseen ja keskinäiseen suhteeseensa Perhe aktivoitui yhteiseen tekemiseen Yhteinen tekeminen Äidin ja lapsen välinen yhteinen tekeminen Isän ja lapsen yhteinen ajanvietto lisääntynyt Äiti ja lapsi tekivät yhdessä esim, pelasivat lautapelejä Isä teki enemmän asioita yhdessä lasten kanssa	Perheen yhteinen tekeminen
Arki sujuu	Päivärytmi
Perheen päivärytmi vakiintui Arjen struktuuri jäsentyi (luotiin rakenteita selkeyttämään arkea)	
Isä osallistuu enemmän kotitöihin Kotitöiden sujuvuus Ikätasoinen vastuun ottaminen Kodin siistiytyminen Isä otti aktiivisemman roolin lapsen auttamisessa koulutehtävissä	kotitöiden jakaantuminen
Vanhempien yhteinen aika Isä teki enemmän asioita yhdessä lasten kanssa Isä innostui enemmän ruoanlaitosta Isän ja lapsen yhteinen ajanvietto lisääntynyt Arki isän luona alkoi sujumaan Lapsi tapasi isäänsä useammin ja säännöllisesti Perhe aktivoitui yhteiseen tekemiseen	Yhteinen aika

Äiti ja lapsi tekivät yhdessä esim, pelasivat lautapelejä	
Lapsen oireilu vähentynyt Lapsen raivokohtaukset vähentyneet ja äiti vahvistunut tilanteiden hoitamisessa Lapsi muuttunut iloisemmaksi, puheliaammaksi ja vapautuneemmaksi Lapsi pääsi irtautumaan isästään (huonot välit), isän toiminnan vaikutukset eivät kohdistuneet Lapsi kokenut, että häntä on kuunneltu ja muuttunut avoimemmaksi, uskaltanut puhua tunteistaan Lapsi kokenut, että jatkossa hänen on helpompi ottaa vastaan apua Tilanne kotona rauhoittui selkeiden rajojen myötä.	Lapsen oireilun väheneminen
Isä otti aktiivisemmän roolin lapsen auttamisessa koulutehtävissä Lapsi hoitanut koulunkäynnin Koulun ja kodin yhteistyö parani	Koulunkäynnin tukeminen Yhteistyö koulun ja kodin välillä
Lapselle löytyi mieluisa harrastus Lapsi ohjattiin lastensuojelun toiminnalliseen ryhmään Lapsi ohjattiin harrastustoimintaan mukaan Lapsen harrastus Vanhemmat tukivat lasten harrastamista	Lapsen harrastetoimintaan osallistuminen
Lapsi ohjattiin hoitoon Lapsen hoitoonohjaus	Lapsen hoitoon ohjaus
Äiti ohjattiin psykiatriseen hoitoon Vanhemmat ohjattu yhteiseen ja omaan hoitokontaktiin Äidille a-klinikkakontakti	Vanhemman hoitoon ohjaus
Isä vähensi juomistaan Äiti ollut päihtetön Äiti sitoutui päihteettömyyteen ja hoitokontakteihin, jonka johdosta huostaanotto purettiin	Päihteettömyys
Palveluohjaus: työvoimatoimisto, kurssit, Palveluohjaus (kielikurssi) Haettu tukiperhettä	Palveluohjaus
Taloudellinen ohjaus Äidin avustaminen paperiasioissa ja virastoasioissa	Talouden hallinta
Äidille saatu rakennettua verkostoa	Tukiverkoston lisääminen